TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SINIF EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÖZGÜVENİ VE EMPATİK EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

MELTEM AKA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SINIF EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÖZGÜVENİ VE EMPATİK EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

MELTEM AKA

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Muzaffer Sencer ÖZSEZER
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Kamuran TARIM
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Serdarhan Musa TAŞKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğretim Üyesi Muzaffer Sencer ÖZSEZER
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Kamuran TARIM

Üye: Doç. Dr. Serdarhan Musa TAŞKAYA

ONAY
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
…/…/2019

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. …. / …. / 2019

Meltem AKA

ÖZET

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÖZGÜVENİ VE EMPATİK EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Meltem AKA

Yüksek Lisans Tezi, Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı
Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Muzaffer Sencer ÖZSEZER
Ağustos 2019, 106 sayfa

Bu araştırmanın amacı, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüveni ve empatik eğilimi arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Bu araştırmanın evrenini, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Adana ili merkez ilçelerde bulunan ve ilköğretim dördüncü sınıfa devam eden 975 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında, öğrencilerin özgüvenini ölçmek amacıyla Piers-Harris'in Öz Kavramı (Özgüven) Ölçeği, Empatik Eğilimlerini ölçmek amacıyla Ka-Si Empatik Eğilim Ölçeği (Çocuk Formu) kullanılmıştır. Sonuçlar; öğrencilerin özgüveni ve empatik eğilim arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Öz Kavramı (Özgüven) Ölçeği açısından: Cinsiyete göre; Kaygı, Davranış, Bedensel Görünüm, Zekâ ve Okul Durumu boyutlarında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısına göre; Gözde Olma (Popülerlik), Davranış ve Toplam Puanlarda anlamlı farklılık bulunmuştur. Doğum sırasına göre; Mutluluk, Davranış, Toplam Puanlarda anlamlı farklılık bulunmuştur. Anne-babanın medeni durumuna göre; Davranış boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur. Ka-Si Empatik Eğilim Ölçeği açısından: Cinsiyete göre; Duygusal Empatik Eğilim, Bilişsel Empatik Eğilim ve Empatik Eğilim Toplam Puanlarda anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Elde edilen bulgular, literatürdeki bulgular çerçevesinde tartışılmıştır. Literatürle benzerlik gösterdiği durumlar olduğu gibi farklılık gösterdiği durumlar da bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Özgüven, empatik eğilim, empati, duygusal empati, bilişsel empati, özgüven ve empatik eğilim ilişkisi.

ABSTRACT

ANALYZING THE RELATIONSHIP BETWEEN PRIMARY SCHOOL STUDENTS' SELF-CONFIDENCE AND EMPHATIC TENDENCY

Meltem AKA

MA Thesis, Primary Education Department
Supervisor: Dr. Ass. Prof. Muzaffer Sencer ÖZSEZER
August 2019, 106 pages

The aim of the study is to examine the relationship between 4th grade primary school students' self-confidence and emphatic tendency in terms of various variables. The participants of the study involve 975 4th grade primary school students who attend the schools in the central districts of Adana in 2017-2018 academic year. In the scope of the research, Self-Confidence Scale developed by Piers-Harris was used to measure students' self-confidence and Ka-Si Emphatic Tendency Scale (Form for Children) was employed to measure students' emphatic tendency. With regard to Self-confidence Scale, a meaningful difference was found in the aspects of anxiety, behavior, physical appearance, intelligence and academic success in terms of gender. When the number of siblings is considered, a meaningful difference was detected in popularity, behavior aspects and total scores. In regard to the birth order, a meaningful difference occurred in happiness, behavior and total scores. In the aspect of behavior, there was also a meaningful difference regarding parents' marital status. Considering Ka-Si Emphatic Tendency Scale, a meaningful difference was found in emotional emphatic tendency, cognitive emphatic tendency and emphatic tendency total scores in terms of gender. The results of the study revealed that there was a low positive meaningful relationship between students' self-confidence and emphatic tendency. The findings of the study have been discussed within the scope of the findings in the literature. To conclude, the findings of the study both comply with the findings in the literature and show differences in some respect.

Key Words: Self-confidence, emphatic tendency, emphaty, emotional emphaty, cognitive emphaty, self-confidence and the relationship of emphaty and tendency.

ÖNSÖZ

Bu araştırma, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüveni ve empatik eğilimi arasındaki ilişkinin cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne babanın medeni durumu, annenin çalışıyor-çalışmıyor olması değişkenlerine göre belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Akademik hayatım boyunca bana katkı sağlayan bütün öğretmenlerime teşekkür ederim.

Öğrenme yolculuğunda bana eşlik eden; yaparak-yaşayarak, keşfederek, eğlenerek, çok güzel anılar biriktirerek ilerlediğimiz, onlardan çok şey öğrendiğim canım öğrencilerime çok teşekkür ederim.

En büyük teşekkürü Canım Babam İbrahim Aka'ya ve Canım Ablam Meriç Aka'ya ediyorum. Eğitim hayatım ve tüm yaşamım boyunca; her konuda ve herzaman arkamda sapasağlam durup beni destekledikleri, cesaretlendirdikleri, bana güvendikleri ve sonsuz sevgilerini bana herzaman hissettirdikleri için onlara minnettarım ve yürekten teşekkür ediyorum. Benim 'ben olmamda' en fazla emeği olan harika iki insan, hakkınızı asla ödeyemem. Hayatımda olduğunuz için kendimi şanslı hissediyorum, iyi ki varsınız. Benim için çok değerlisiniz, sizi çok seviyorum. Ve dünyalar tatlısı, canımdan çok sevdiğim, kıymetlim, çiçeğim, hayatımın diğer en büyük şansı canım yeğenim Melisam seni çok seviyorum. Varlığınla hayatıma sonsuz anlam kattığın için çok teşekkür ederim. Bu tezimi; babam İbrahim Aka'ya, ablam Meriç Aka'ya ve yeğenim Melisa'ya ithaf ediyorum…

Meltem AKA

Adana / 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
ÖNSÖZ ..... **vi**
KISALTMALAR ..... **xi**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xii**

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Problem 1
1.2. Araştırmanın Amacı 6
1.3. Araştırmanın Önemi 7
1.4. Sayıltılar 8
1.5. Sınırlılıklar 8
1.6. Tanımlar 9

BÖLÜM II
KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Özgüvenle İlgili Kavramlar 10
2.1.1. Benlik 10
2.1.2. Özsaygı (Benlik Saygısı) 11
2.1.3. Öz Yeterlik 14
2.2. Özgüven 14
2.2.1. Özgüvenin Tanımı 14
2.2.1.1. Erikson' a Göre Özgüven 16
2.2.1.2. Adler' e Göre Özgüven 17
2.2.1.3. Freud' a Göre Özgüven 17
2.2.1.4. Rogers' a Göre Özgüven 18
2.2.1.5. Rosenberg' e göre Özgüven 19
2.2.1.6. Eric Fromm' a Göre Özgüven 19

2.2.1.7. Coopersmith' e Göre Özgüven 20
2.2.1.8. Sullivan' a Göre Özgüven 20
2.2.1.9. Horney'e Göre Özgüven 21
2.2.1.10. James'e Göre Özgüven 21
2.2.2. İç Özgüven-Dış Özgüven 21
2.2.3. Özgüvenin Önemi 22
2.2.4. Özgüven Gelişimi 23
2.2.5. Özgüveni Düşük Bireylerin Özellikleri 24
2.2.6. Özgüveni Yüksek Bireylerin Özellikleri 27
2.2.7. Özgüveni Etkileyen Faktörler 29
2.2.8. Anne-Baba Tutumlarının Özgüvene Etkisi: 32
2.2.9. Anne-Baba Tutumları 34
2.2.9.1. İlgisiz Anne-Baba Tutumları 34
2.2.9.2. Baskıcı-Katı Anne-Baba Tutumları 34
2.2.9.3. Koruyucu Anne-Baba Tutumları 34
2.2.9.4. Demokratik Anne-Baba Tutumları 35
2.2.10. Anne-Babanın Özgüven Konusundaki Görevleri 35
2.3. Empati 36
2.3.1. Empatinin Tanımı 36
2.3.2. Empatinin Gelişimi 39
2.3.3. Empatinin Bileşenleri 39
2.3.4. Empati-Aile İlişkisi 41
2.3.5. Empatik Eğilim 41
2.4. İlgili Araştırmalar 42
2.4.1. Özgüven ile İlgili Araştırmalar 42

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli 51
3.2. Evren ve Örneklem 51
3.3. Veri Toplama Araçları 52
3.3.1. Piers-Harris Çocuklar İçin Öz-Kavramı Ölçeği 52
3.3.2. KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği Çocuk Formu 54

3.4. Verilerin Toplanması 55
3.5. Verilerin Analizi 56

BÖLÜM IV
BULGULAR

4.1. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Özgüveni ve Empatik Eğilimi Arasında İlişki 57
4.2. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılması .. 57
4.3. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılması 58
4.4. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılması 60
4.5. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılması 62
4.6. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Annenin Çalışıyor-Çalışmıyor Olması Durumuna Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılması 64
4.7. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılması 65
4.8. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılması 66
4.9. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılması 67
4.10. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Anne Babanın Medeni Durumuna Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılması 69
4.11. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Annenin Çalışıyor-Çalışmıyor Olması Durumuna Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılması 69

BÖLÜM V
TARTIŞMA VE YORUM

5.1. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Özgüveni ile Empatik Eğilimi Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu 71
5.2. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu 72

5.3. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu 72
5.4. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu 73
5.5. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu 74
5.6. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Annenin Çalışıyor-Çalışmıyor Olması Durumuna Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu 75
5.7. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu 75
5.8. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu 76
5.9. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu 77
5.10. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu 78
5.11. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Annenin Çalışıyor-Çalışmıyor Olması Durumuna Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu..... 79

BÖLÜM VI
SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar 81
6.2. Öneriler 82
6.2.1. Uygulamaya İlişkin Öneriler 83
6.2.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler 84

KAYNAKÇA 86
EKLER 99
ÖZGEÇMİŞ 106

KISALTMALAR

TÇ: Tek Çocuk

1K: 1 Kardeş

2K: 2 Kardeş

3K: 3 Kardeş

4K: 4 Kardeş

D: Diğer

E: Evli

B: Boşanmış

AY: Ayrı Yaşıyor

EH: Ev Hanımı

EÇ: Evden Çalışan

EDÇ: Ev Dışından Çalışan

EEÖ: Empatik Eğilim Ölçeği

ÇF: Çocuk Formu

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Özgüveni ve Empatik Eğilimi Arasındaki İlişkiye İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları 57
Tablo 2. Cinsiyete Göre Özgüven Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları 58
Tablo 3. Kardeş Sayısına Göre Özgüven Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskall Wallis Testi Sonuçları 59
Tablo 4. Doğum Sırasına Göre Özgüven Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskall Wallis Testi Sonuçları 61
Tablo 5. Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Özgüven Ölçeği Toplam ve Alt 63
Tablo 6. Annenin Çalışıyor-Çalışmıyor Olması Durumuna Göre Özgüven Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskall Wallis Testi Sonuçları 64
Tablo 7. Cinsiyete Göre Empatik Eğilim Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Mann 66
Tablo 8. Kardeş Sayısına Göre Empatik Eğilim Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskall Wallis Testi Sonuçları 67
Tablo 9. Doğum Sırasına Göre Empatik Eğilim Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskall Wallis Testi Sonuçları 68
Tablo 10. Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Empatik Eğilim Ölçeği Toplam ve 69
Tablo 11. Annenin Çalışıyor-Çalışmıyor Olması Durumuna Göre Empatik Eğilim Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskall Wallis Testi Sonuçları ... 70

EKLER LİSTESİ

Sayfa

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu 99
Ek 2. Empatik Eğilim Ölçeği 101
Ek 3. Öz Kavramı Ölçeği 102

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Bizi diğer canlı türlerinden ayırt eden en belirgin özellik, kendimizin farkında olmamızdır. Kendimizle ilgili çevremizden gelen tepkilerden ve içsel dünyamızdan gelen veriler doğrultusunda bir kimlik oluşturur ve bu oluşturduğumuz kimliğe kendimizi inandırır sonrasında inandırdığımız 'ben'e göre dünyamızı şekillendiririz. Yarattığımız dünyada kendimizi koyduğumuz yer özgüven durumumuzu belirler.

Özgüvenin ortaya çıkmasında benlik, birincil rol oynamaktadır. Özgüveni oluşturan temel unsurlar; bireyin ne olduğunu ve ne olma arzusunda eğilim göstermesi ile bireyin kendini ne şekilde algıladığı ile ne olmayı arzuladığı, arasındaki hisler farkının bütünüdür (Merey, 2010).

Kasatura (1998), kişinin kendisini algılayış biçiminin, benliği oluşturduğunu belirtmektedir. Yani benlik; bireyin kendisine biçtiği değer, kendisiyle ilgili zihninde oluşturduğu algıdır. Bu algının oluşmasında ebeveynlerin çocuğa yönelik tavır ve davranışları temel unsurdur. Benliğin pozitif yönde gelişmesinin, çocukta özgüvenin varolabilmesinin yolu anne-babaların çocuklarıyla güvene dayalı iyi bir iletişim kurmasından geçmektedir. Değer verildiğini ve ebeveynleri tarafından yeterli desteği aldığını düşünen çocuk kendisi hakkında olumlu düşünmeye başlar ve benlik olumlu bir şekilde gelişir (Kasatura, 1998).

Kişinin kendini algılayış biçimi, özgüvenin temel basamağını oluşturduğundan yola çıkarak; kişinin kendine dair algısı sonucunda özgüvenin şekillendiğini söyleyebiliriz. Bu algının oluşmasında ebeveynlerin davranışının önemli katkısı olduğu gibi bireyin çevresindeki değer verdiği diğerlerinden aldığı dönütler, bireyin kendine dair düşüncelerini olumlu ya da olumsuz etkileyecektir.

Benlik; kişinin kendi benliğini anlaması ve kavramasının yanı sıra, zihinsel ve fiziksel özellikleri ve sahip olduğu diğer özelliklerin bütününü oluşturmaktadır. Başka bir değişle benlik; kişinin kendi kafasında çizdiği görünümdür. Bu görünüm; kişinin kendine güveninin olması ya da olmamasını, içine kapanık veya sosyal olmasını belirleyen unsurdur (Baldwin and Hoffman, 2002).

Kişinin kendini; içsel, zihinsel, fiziksel olarak keşfiyle şekillenen ve bunların sonucunda vardığı yargının alt yapısını oluşturduğu süreçtir benlik. Bu oluşturulan temelin üzerine kurulur güven. Eğer temel sağlamsa, bu güvenin olumlu olacağını ancak temelde olumsuzluklar varsa, bu özgüvenin olumsuz olacağını ifade etmektedir. Kişinin etrafındakilerle iletişimi, yaşadığı olayları yorumlama biçimi, çevresinde bulunan en yakın ilişki halinde olduğu kişiler tarafından onaylanma ihtiyacı benlik gelişimine etki eden faktörlerdendir. Bireyin deneyimlediği pozitif ya da negatif yaşantıların neticesi, kendine verdiği değeri belirlemesine sebep olabilmektedir.

Özgüven, çocukluk döneminden itibaren oluşarak ve gelişim gösteren sağlıklı-sağlıksız benliğin yalnızca bir boyutudur. Bireyin gerçek benliğiyle; kendine dair düşünceleriyle kendinden beklentileri arasında çok fark varsa ya da bunların birbiriyle örtüşmeme durumu yaşanıyorsa, benliğin sağlıksız gelişmesi söz konusudur (Kasatura, 1998). Benliğin sağlıklı gelişebilmesi için bireylerin özde ne oldukları ile ne olmak istedikleri arasındaki farkın az olması gerekir. Aradaki fark açıldıkça bunun benliğe olumsuz anlamda etki edeceğini söyleyebiliriz. Bir anlamda özgüven, psikolojik açıdan var olabilmenin temelini oluşturur. Yani özgüven, bireyin kendi benliğini değerlendirme kabiliyetini ele almaktadır (Mckay and Fanning, 1998). Bu değerlendirme kabiliyeti bireylerin, sevilme, beğenilme, kabul edilme, değer görme gibi hisleri doyuruldukça olumlu bir şekilde gelişir, aslında olumlu olarak etkilenen benliktir ve benliğin gelişmesi de özgüvenin gelişmesini sağlar. Bu ihtiyaçları karşılanmamış bireylerin özgüven gelişimleri sekteye uğrar (Cüceloğlu, 2016). Bireyin kendisi hakkındaki düşünceler örneğin, sevgiyi hak eden ve yeterli biri olduğunu hissetmesi, özgüvenine olumlu etkilerken; kendisini başarısız, çirkin zayıf, yetersiz biri olarak değerlendiren bireyin özgüveni olumsuz etkilenecektir (Mckay and Fanning, 2005).

Kişinin özgüveni, karşısına çıkan engellerle baş edebilmesinin yanısıra olayların kişinin beklentisi doğrultusunda gerçekleşeceğine dair duyduğu inançtır. Özgüvende üzerinde durulması gereken asıl nokta, bireyin kendi yaşamının aktif oyuncusu olduğunun bilincine varılmasıdır. Benliğini olduğu gibi kabul eden, kendine saygısı olan, kendi değerini hisseden kişi kendinden memnundur ve bu olumlu anlamda özgüvene katkı sağlar (Gökalp, 2009). Özgüven konusunda bireylere kazandırılması gereken en önemli farkındalıklardan biri; bireylerin kendi hayatlarında en etkili role sahip oldukları bilincidir. Kendi benliğinin farkında olup, kendini olduğu haliyle kabul edip, kendine saygılı şekilde davranış biçimi geliştirme özgüveni olumlu yönde etkileyecektir.

Göknar (2007), kişinin özgüven kazanmasının ön koşulunun ilk olarak kendini kabul etmesi gerektiğini ve yaşamını bu doğrultuda kurması gerektiğini söylemektedir. Kendine dair farkındalığı olan, kendini bulan, tanıyan, sevgi kapasitesini, sınırlarını bilen bireylerde özgüvenin temeli atılmıştır (Göknar, 2007).

Baltaş'a (2002) göre, etrafımızdan aldığımız pozitif dönütler, tutarlı ve net davranışlar kişiye kendisi hakkında bilgi verir. Bu şekilde neyi yapıp neyi yapamayacağımıza dair farkındalığımız artarak kendimizi tanırız. Çevreden tutarsız ve istikrarsız geri bildirimler alırsak, tüm davranışlarımız sonrasında çevreden onay bekleriz. Bu onaya bağlı olarak özgüvenimiz artar, onay almadığımızda özgüvenimiz azalır. Özgüven, "başkaları beni nasıl görüyor" un yanıtıdır. Öz benliğimize dair farkındalığımız içselleşmezse başkalarına bağımlı kalırız. Özgüven, hayata dair yapıcı ve pozitif bir perspektifle bakabilmeyi ve bireyin kendi gücüne inanmayı gerektirir.

Kişinin çevresinden aldığı olumlu geri bildirimler, istikrarlı davranışlar; kendisine dair bir fikir oluşturmasına yardımcı olduğu gibi kendisine dair farkındalığını arttırarak kendini tanımasına yardımcı olabilmektedir. Aldığımız geri bildirimler olumsuz ve tutarsız olduğunda tüm davranışlar ardından onay bekler hale gelerek kendi algımızı benimsemeyerek etraftakilere bağımlı hale gelebiliriz. Kendi benliğimize dair oluşan bu algıyla özgüvenimiz şekillenirken, çevreden onay alındığında özgüven artarken, onay alınmadığında özgüven azalma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir.

Kılıç (2013), özgüveni; bireyin kendi değeri hakkında tarafsız olarak değerlendirme yapması olarak tanımlamaktadır. Diğer bir değişle kendi özelliklerini pozitif ya da negatif değerlendirme sonucundaki algısı olduğunu belirtmektedir. Bu değerlendirme sonrasında, kişinin kendisiyle ilgili olumlu hisler geliştirmesinin sonucu harekete geçme gücünün özgüven olduğu şeklinde de yorumlamaktadır.

Özgüven; kişinin yalnızca eğitimin hayatını etkilemediği gibi, duygusal, sosyal, kültürel, cinsel, mesleki gelişimini de etkileyen bir faktördür. Özgüvenin küçüklükten itibaren desteklenmesi kişinin kendini rahat bir şekilde ifade etmesini, dışa dönük, yaratıcı ve kendisiyle barışık olmasına yardımcı olabilir (Başoğlu, 2007). Özgüven küçük yaşlardan başlanarak desteklenirse; kişilerin kendine dair farkındalığı artacağınıdan, bunun hayatının bir çok farklı alanına olumlu anlamda yansımalarının olması kaçınılmazdır. Özgüveni gelişen bireylerin; daha sosyal, yaratıcı, yeteneklerinin farkında, kendisi ve hayatla pozitif yönde ilişki kurabilen kişiler olma yolunda daha sağlam adımlar atabileceği ve böylelikle hayatın pek çok alanında sosyal, mesleki ya da kişisel yaşantılarına olumlu etkileri olabilecektir.

Önceki yazılanlardan yola çıkarak özgüvenin temelini benliğin oluşturduğu söylenebilir. Benlik kavramı ile empati kavramı birbiriyle ilgilidir (Joireman, Parrott and Hammersla, 2002). Bu anlamda özgüven ile empati de birbiri ile ilişkili kavramlardır. Yüksel (2009), empatiyi; kişinin kendini ve karşısındaki kişiyi anlamasını kapsayan bir yetenek olarak tanımlamaktadır. Bireyin kendini tanıyor olması empatiden söz edilebilmesinin temel koşularından biridir. Kişinin kendi benliğine dair farkındalığı da özgüven durumunu belirlediğine göre, özgüvenle empati bu yönüyle birbiri ile ilişkili olacağı düşünülebilir. Bireyin kendini tanımasının, empatinin varlığı üzerinde etkisi olduğu bilinmektedir (Eisenberg and Fabes, 1990). Bir anlamda kendini olduğu gibi kabul eden birey hislerinin farkında olup kabul eder. Bu bireylerin, karşısındaki kişiyi de olduğu gibi kabul edip hislerini farketmesi kolaylaşacaktır.

Goleman'a göre; kişi kendi hislerinin ne kadar farkındaysa, karşısındaki kişinin hislerinin o kadar farkında olur (Schierman and Gundy, 2000). Yüksel (2009), kendine dair pozitif algısı olan kişilerin, kendi gereksinimlerini giderebildiği için, diğerlerinin gereksinimlerine ve hislerine odaklanabildiklerini ifade etmiştir. Bu aslında kendini olduğu gibi kabul eden bireylerin, karşısındakini de olduğu gibi kabul etmeyi daha kolay başarabidiği anlamına gelmektedir. Kendi içsel süreçlerinin farkında olan bireylerin, duygusal ihtiyaçları daha kolay karşılandığı için karşısındaki kişinin içsel süreçlerine dair farkındalık geliştirerek gereksinimlerine daha kolay yoğunlaşabilmektedir. Bu kişiler empati kurmaya daha yatkın olabilmektedirler (Yüksel, 2009).

Hoffman (1975), empatinin alt yapısını; benliğin farklılaşmasının adım adım gelişmesi ile rol alma kabiliyetlerinin gelişmesinin oluşturduğunu belirtmektedir. Empatiyi, hem bireyin kendisini hemde bireyin karşısındakini anlamayı kapsayan bir yetenek olarak görmektedir. Rogers (1983), empatiyi; bireyin kendini karşıdakinin yerine koyup, o kişinin fenomenolojik dünyasına girmesi, içinde bulunduğu duruma karşıdakinin penceresinden bakabilmesi, karşıdakinin iç dünyasını gerçek haliyle algılayıp, karşıdakine aktarabilme süreci olarak ifade etmiştir.

Barnett (1987), empatinin gelişme sürecine katkı sağlayan unsurlardan birini yaşanmışlıklar-tecrübe olarak ele almıştır. Kalliopuska (1992), empati kurabilen bireylerin birbirleriyle daha güçlü, sağlıklı ve yakın iletişim kurabildiklerini ifade etmiştir. Birbirini anlama, birbirine destek olma, kabul edilebilir sosyal ilişkileri oluşturma ve sürdürme özgüveni olumlu etkileyecek yaşantılar ve tecrübeler olarak düşünüldüğünde özgüven ve empati arasındaki ilişki daha açık olarak

görülebilmektedir. Özgüveni olumlu ve yüksek olan bireyler yaşadığı deneyimi daha olumlu algılayacak ve bu olumlu yaşanmışlık algısı da, empatinin gelişme sürecine olumlu etkiler sağlayabilecektir.

Dökmen (2004), empati kavramını iki boyutuyla ele almıştır: Empatik eğilim, empatik beceri. Empatik eğilim; empatinin duygusal yönünü oluşturmakla beraber kişinin empati kurma kapasitesini belirtmektedir. Empatik beceriyse, kişinin empati yapabilme yeterliliğini belirtmektedir (Mete ve Gerçek, 2005). Empatik eğilim; bireyin, diğerlerinin yaşantısını ve duygusunu hissetme ve anlama kapasitesidir. Dökmen (1998), empatik eğilimin; bilişsel, duyuşsal olarak iki faktörden oluştuğunu ifade etmiştir. Karşıdaki kişinin ne hissettiği algılamanın bilişsel boyuta; karşıdaki kişinin hissettiği duyguyu hissetmenin duygusal boyuta ait olduğunu belirtmiştir (de Wied, Goudena and Matthys, 2005).

Alanyazı empatik çocukların benlik inançlarının, empatik olmayanlara kıyasla daha pozitif olduğunu belirtmektedir (Feshbach, 1982). Çetin (2008), özsaygısı yüksek olan çocukların empatik becerilerininde yüksek olduğunu tespit etmiştir. Yüksel (2009), empatiyle benlik arasında pozitif yönde ilişkinin varlığından söz etmektedir.

İnsan sosyal bir varlıktır ve diğer bireylerle sağlıklı ilişkiye ihtiyacı vardır. Kişinin; diğer insanlarla sağlıklı bir ilişki kurabilmesi için kendini olduğu gibi ortaya koyabilmesi, karşısındakinin duygu ve düşüncelerini olduğu gibi algılayabilmesi gerekmektedir. Kendini olduğu gibi ortaya koyabilmesi için, kendine dair olumlu bir benlik algısına dolayısıyla özgüvene ihtiyacı vardır. İkili ilişkilerde kişiyi güdüleyen faktörlerden biri anlaşıldığını hissetmesidir. Karşıdakini anlama kapasitesi, empatiyle mümkündür. Özgüven kişinin kendi için yani kendisiyle olan ilişkisinde önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Empati ise, kişinin karşısındakiyle olan ilişkisi için oldukça önemlidir. Özgüven ve empati ilişkisi hem kendimizle hemde başkasıyla olan ilişkimizde temel unsur olarak rol oynadığı için ve daha önce yapılan araştırmalar sonucundaki ilişkinin güncel olarak ortaya konulabilmesi açısıdan bu araştırma sonuçları eğitim alanına güncel katkılar sunabilecektir.

Buradan hareketle; ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüveni ve empatik eğilimi arasında; cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-babanın medeni durumu, annenin çalışıyor- çalışmıyor değişkenleri açısından ilişki durumunun araştırılması, bu çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırma; ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüveni ve empatik eğilimi arasındaki ilişkinin; cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-babanın medeni durumu, annenin çalışıyor-çalışmıyor olması değişkenlerine göre belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmada şu sorulara cevap aranmaktadır:

1. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüveni ve empatik eğilimi arasında ilişki var mıdır?
2. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin cinsiyete göre özgüveninin, özgüven ölçeği toplam ve alt boyutları (Mutluluk, Bedensel görünüm, Zekâ ve okul durumu, Gözde Olma (Popülerlik), Davranış, Kaygı) puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin kardeş sayısına göre özgüveninin, özgüven ölçeği toplam ve alt boyutları (Mutluluk, Bedensel görünüm, Zekâ ve okul durumu, Gözde Olma (Popülerlik), Davranış, Kaygı) puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin doğum sırasına göre özgüveninin, özgüven ölçeği toplam ve alt boyutları (Mutluluk, Bedensel görünüm, Zekâ ve okul durumu, Gözde Olma (Popülerlik), Davranış, Kaygı) puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin anne-babanın medeni durumuna göre özgüveninin, özgüven ölçeği toplam ve alt boyutları (Mutluluk, Bedensel görünüm, Zekâ ve okul durumu, Gözde Olma (Popülerlik), Davranış, Kaygı) puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
6. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin annenin çalışıyor-çalışmıyor olması durumuna göre özgüveninin, özgüven ölçeği toplam ve alt boyutları (Mutluluk, Bedensel görünüm, Zekâ ve okul durumu, Gözde Olma (Popülerlik), Davranış, Kaygı) puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
7. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin cinsiyete göre empatik eğiliminin, empatik eğilim ölçeği toplam ve alt boyutları (Duygusal Empati, Bilişsel Empati) puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
8. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin kardeş sayısına göre empatik eğiliminin, empatik eğilim ölçeği toplam ve alt boyutları (Duygusal Empati, Bilişsel Empati) puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

9. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin doğum sırasına göre empatik eğiliminin, empatik eğilim ölçeği toplam ve alt boyutları (Duygusal Empati, Bilişsel Empati) puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

10. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin anne babanın medeni durumuna göre empatik eğiliminin, empatik eğilim ölçeği toplam ve alt boyutları (Duygusal Empati, Bilişsel Empati) puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

11. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin annenin çalışıyor- çalışmıyor olması durumuna göre empatik eğiliminin, empatik eğilim ölçeği toplam ve alt boyutları (Duygusal Empati, Bilişsel Empati) puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Daha önce yapılan çalışmalarda, özgüven konusu farklı unsurlarla ilişkili olarak incelenmiştir. Sayışman (2018), Ceylan (2017), Bilgin (2016), Aktepe (2015), Çelik (2014), Çelik ve Onay (2014), Paylan (2013), Ezmeci (2012), Yılmaz Sarkın (2012), Ergen (2010), Umutlu (2010), Karacan (2009), Kocaarslan (2009), Başoğlu (2007), Günalp (2007), Soner (1995). Yapılan çalışmalarda, empati konusu farklı unsurlarla ilişkili olarak incelenmiştir. Çakır (2016), Durlanık (2019), Furtana (2018), Özbalta (2018), Köseoğlu (2013), Yılmaz (2013), Satılmış (2012), Sarmusak (2011), Solak (2011), Kızılyar (2010), Kortan (2010), Kurbet (2010), Ural (2010), Rehber (2007).

Ezmeci (2012), ilköğretim 1. sınıf öğrencilerinin özgüvenlerini; baba öğrenim durumuna, anne öğrenim durumuna, okul öncesi eğitimi alıp almamasına, ailesinin ekonomik düzeyine, kardeşinin olup olmamasına, cinsiyetine, annesinin çalışıp-çalışmaması değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini açısından incelemiştir. Paylan (2013), ilkokulda gerçekleştirilen yaratıcı drama çalışmalarının öğrenci özgüvenine etkisini incelemiştir. Çelik ve Onay (2014), 6. sınıf öğrencilerinin bilimsel tutum ile özgüven ilişkisini; ebeveyn eğitim seviyesi, öğrenci cinsiyeti, ebeveyn gelirine göre incelemiştir. Soner (2000), aile uyumu öğrenci özgüveni ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Günalp (2007), farklı anne-baba davranışlarının okul öncesi eğitimi dönemindeki çocukların özgüvenin gelişimine etkisini incelemiştir. Rehber (2007), ilkokul ikinci sınıf öğrencilerinde empatik eğilim seviyesine göre çatışma çözme tutumlarını araştırmıştır. İncelenen bu çalışmalarda özgüven ve empati arasındaki ilişkinin daha dolaylı olarak kurulduğu görülmektedir. Ancak güncel çalışmalara bakıldığında, özgüven ve empatik eğilim ilişkisi bazında bir

çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, özgüven ve empatik eğilim ilişkisini inceleyen güncel araştırmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Yapılan çalışma; ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüvenleri ile empatik eğilimi arasındaki ilişkiyi ortaya koyması, alandaki mevcut bilgilere güncel katkılar sağlaması ve gelecekte bu konuyla ilgili yapılacak olan çalışmalara rehber olması açısından önemlidir. Özgüven ve empatik eğilim ilişkisi; cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-babanın medeni durumu, annenin çalışıyor-çalışmıyor olması durumu açısından ele alınarak, alandaki mevcut bilgilere güncel katkılar sağlayarak ve bu konuyla ilgili gelecekte yapılacak olan çalışmalara ışık tutması ümit edilmektedir.

Cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-babanın medeni durumu, annenin çalışıyor-çalışmıyor olması durumuna göre, çocuklarda özgüveni ile empatik eğilimi arasındaki ilişkide ne yönde değişiklik gösterdiği tespitinin yapılması sonucunda ortaya çıkan verilerin; ebeveynlere ve eğitim paydaşlarına; hem çocuklarla olan ilişkilerinde, hem de yaptıkları çalışmalarda çocukların özgüven ve empatik eğilimlerinin desteklenmesi, geliştirilmesi konusunda farkındalık kazandırması yönünde yarar sağlayan bir araştırma olması açısından önemlidir.

1.4. Sayıltılar

1. Piers Harris Çocuklar için Öz-Kavram Ölçeğinin, özgüveni gerçeğe uygun bir şekilde ölçmektedir.
2. Ka-si Çocuklar için Empatik Eğilim Ölçeğinin, empatik eğilimi gerçeğe uygun bir şekilde ölçmektedir.
3. Deneklerin ölçeklere samimiyetle ve tarafsız şekilde cevap verdikleri kabul edilmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu çalışma, 2017–2018 eğitim- öğretim yılında, Adana ili merkez ilçelerdeki (Seyhan, Çukurova, Yüreğir, Sarıçam) ilköğretim okullarının 4. sınıf öğrencilerinden toplanan verilerle sınırlıdır.
2. Öğrencilerin özgüven gelişimlerine dair ulaşılacak bilgiler, Piers-Harris Çocuklar için Öz-Kavram Ölçeğindeki sorularla sınırlıdır.
3. Öğrencilerin empatik eğilimlerine dair ulaşılacak bilgiler, Ka-si Çocuklar için Empatik Eğilim Ölçeğindeki sorularla sınırlıdır.

4. Öğrencilerin kişisel bilgileri, kullanılan Kişisel Bilgi Formundaki sorularla ve bunlara verilen yanıtlarla sınırlıdır.
5. Konu ile bilgiler, ilgili alanyazın taramasıyla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Özgüven: Özgüven, kişinin kendine yönelik değerlendirme yapması; kendini yeterli, başarılı, değerli, önemli algılayıp algılamaması ve kendini kabul durumunu ve kabul derecesini içerir (Coopersmith, 1967).

Özkavramı Ölçeği: Özkavramı ölçeği, özgüveni ölçtüğü için bu çalışmada Özgüven Ölçeği adıyla yer alacaktır.

Empati: Kendini karşıdakinin yerine koyup, yaşanan olaya onun bakış açısıyla bakarak, onun duygu ve düşüncelerini olduğu haliyle anlayıp, hissedip, bunu karşıdakine aktarmasıdır (Rogers, 1970 ve 1983, Akt: Dökmen, 2004).

Empatik Eğilim: Bireylerin gündelik hayatındaki empati yapma kapasitesi ile sosyal açıdan duyarlı olma kapasiteleridir (Dökmen, 1998).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Özgüvenle İlgili Kavramlar

Bu bölümde özgüvenle ilişkili olduğu düşünülen bazı kavramlar ele alınmıştır. Bu kavramlar: Benlik, benlik saygısı(özsaygı), özyeterliktir.

2.1.1. Benlik

Benlik; bireyin kendiyle alakalı analizlerinden, çıkarımlarından meydana gelen, kendine dair zihninde tasarladığı görüntüyü tanımlar (Bacanlı, 2004). Benlik; kişinin, zihinsel ve fiziksel özellikleri ve bu özelliklere dair, kendini değerlendirmesini kapsar (Yavuzer, 2002).

Rogers (1951) benliği; bireylerin kendine dair farkındalıklarının bütününü kapsayan bir süreç olarak ifade etmiştir. Bu açıdan bakıldığında benliği, kişiliğin subjektif tarafı olarak nitelendirmiştir (Eriş ve İkiz, 2013). Rosenberg (1986), benliği; bireye yüklenen düşünce ve duyguların bütünü olarak belirtmiştir. Burn (1982), benliği, kişinin kendisine dair inançları ve analizlerinin birleşimi olarak tanımlamıştır (Sarı ve Cenkseven, 2008). James, benliği; kişinin kendisiyle ilgili bütün her şey olarak ifade etmiştir. Benliği; açığa çıkarılan hisler-duygular, davranışa dökülen hareketler ve ögeler şeklinde üçe ayırmıştır (Taşgit, 2012).

Benlik; doğduğumuz andan başlayarak; yaşadığımız, deneyimlediğimiz birçok durumu kapsayıp, bu süreçlerin etkisiyle oluşur (Baymur, 1994). Bebekler benlik duygusuyla doğmazlar, sonradan bedenini ve duygularını algılayıp, fark etmesiyle; bilinçsiz bir şekilde gizil olarak benlik duygusu gelişir (Demir, 2010). Benliğin gelişimi; bireyin doğduğu andan itibaren başlayarak, ergenlik ve ilk yetişkinlik evresinde oluşan hareketli, yaşam boyunca ilerleyen bir süreçtir. Benliği, bireyin yalnız kendi algı ve beklentileri değil; yaşamında önem arz eden diğer kişilerin yani ebeveyn, öğretmen, arkadaş, akrabaların; bireye dair düşünce ve davranışları şekillendirmektedir. Çocuklarda benlik; ebeveynlerin sevgisi ve disipliniyle, doğru davranışı ortaya koyma baskısı ile akranlarından, okuldaki başarılı-başarısız deneyimlerinden ve başka bir sürü durumdan etkilenir (Gander and Gardiner, 2001).

Benlik, kişinin kendini değerlendirmesi sonucunda; ilgileri, yetenekleri, özellikleri, değerleri, görüşleri hakkındaki düşüncelerinden oluşur. Benlik; varlığımızı gözlemleyen, analiz eden, suçlayan, tutumlarımızı düzenleyen ve yönlendiren, içimizdeki 'ben'i örgütleyen bir yapıdır. Benlik, "Kimim, bence neler değerlidir, ne yapmalıyım, ne yapmamalıyım, yaşamdan ne bekliyorum?" sorularının cevabını içerir (Baymur, 1994).

Benlik; kişinin çevresiyle ilişkisini, iletişimini, yaşantısının algılanma şekline uygun biçimde değişkenlik gösterebilen oluşumdur. Kişinin etrafındakilerce pozitif şekilde algılanma, onay alma, kabullenilme ihtiyacı karşılandığı takdirde; kişinin kendine dair oluşturduğu algısı çok fazla etkilenmektedir. Konuyla ilgili verilen pozitif dönütler ya da düş kırıklığına yol açan deneyimler, kişinin kendisine biçtiği değer üzerinde etkili olmaktadır (Geçtan, 1993). Kişiler; benlikleri ölçüsünde davranış geliştirdiğinde, kendini güvenli, yeterli görürler. Tavırları, kendi kendini analiz etmesi sonucunda edindiği bulgulardan, kendine biçtiği rolden çıktığında, kişilerin beklentilerinden başka biçimde davranması için baskı yapıldığında kendine güveni sarsılır (Kulaksızoğlu, 2000).

Kişinin kendisini ele alma biçimi, benlik olarak tanımlanmaktadır. Bireyin kendisine ne kadar önem verdiği, kendisi hakkında düşündüğü, kimlik özünü oluşturur. Kişinin bu görünümü ilk olarak ailesinin ona karşı tutumları ile şekillenip oluşmaktadır. Özgüvenin sağlam bir şekilde oluşabilmesi için; öncelikle benlik kavramının kişide oluşabilmesi gerekir. Bunun oluşabilmesi içinde, bireyin ailesi ile sağlıklı bir ilişki kurması gerekmektedir (Kasatura, 1998). Benlik, özgüvenin temelini oluşturur. Benlik, bireyin ne olduğu kapsar. İdeal benlik; kişinin hayalindeki olmak istediği 'ben'i kapsar. Özsaygı; bireyin kendini nasıl gördüğü ve olmak istediği kişi arasındaki farkı kapsar (Merey, 2010).

2.1.2. Özsaygı (Benlik Saygısı)

Benlik, bireyin hareketlerini denetleyen bir yapıdır. Bireyin, kendisiyle alakalı çözümlemeleri olumluysa eğer o bireyin özsaygısının yüksek olduğu söylenebilir. Kendine dair pozitif duygular besleyen bireylerin; başkalarıyla kurduğu iletişimin temelinde, kendi duygu durumları etkili olur (Kuzgun, 1972). Benlik, benliğin bilişsel tarafını, benlik saygısıysa benliğin duygusal yanını oluşturmaktadır (Kulaksızoğlu, 2000).

Kişinin kendisini analiz etmesi sonucunda ortaya çıkan benliğini, onaylayarak kabul etmesine özsaygı denir (Yavuzer, 2000). Özsaygı; bireyin kendine dair analizlerde bulunmasının sonucunda, kendini olduğu haliyle kabullenerek kendinden mennun olmasıdır (Eriş ve İkiz, 2013). Özsaygı, bireyin kendine değer verip, saygı ve güven duyup, kendini olduğu haliyle severek onaylamasıdır (Yörükoğlu, 1986).

Rosenberg (1965) özsaygıyı; kişinin kendisine yönelik pozitif veya negatif olarak sergilediği yaklaşımı şeklinde ifade etmektedir. Sergilenen yaklaşım, kişinin kendini değerlendirmesinin neticesinde oluşmaktadır (Eriş ve İkiz, 2013). Rosenberg (1985), düşük özsaygıya sahip kişilerin; önlem almayı seven, içine kapanık, utangaç ve koruyucu davranışlar sergilediklerini, risk ve sorumluluk almayı sevmeyen bireyler olduğunu belirtmiştir. Bireyin özsaygısının düşük olması; alıngan, endişeli, depresif, yalnız, hayattan memnuniyetsiz olmasına sebep olmaktadır (Akkuş, 2005).

Coopersmith (1967) özsaygıyı; bireyin kendisini değerlendirmesi ve bu değerlendirme sonunda ortaya çıkan kişinin, kabullenilmesi ya da kabullenilmemesini gösteren tutuma göre kişide oluşan değerlilik ve önemlilik inancı olarak tanımlamaktadır (Akkuş, 2005). Coopersmith (1967), özsaygıyı; bireyin kendine dair oluşturduğu yeterlilik, değerlilik, önemlilik arz eden duyguların bütününü kapsadığını belirtmiştir (Doğan ve Eryılmaz, 2013).

Rogers (1965), kişinin kendiyle ilgili fikirlerine etki eden iki unsur bulunduğunu belirtmiştir. Bir tanesi, kişinin kendine dair algısı, diğeri çevresinden gelen geribildirimlerdir. Rogers, kişinin pozitif, güçlü bir benliği var edebilmesinin, koşulsuz sevginin olduğu ortamda yaşamasıyla mümkün kılınabileceğini belirtmektedir. Rogers (1970), benliğin; kişinin çevresiyle yaşantısını algılama şekline göre oluştuğunu, yakınları tarafından pozitif açıdan değerlendirme ve kabul görme ihtiyacından etkilenen değişken bir süreç olduğunu belirtmiştir. Mutlu olunan veya hayal kırıklığı yaşanan deneyimler neticesinde kişinin kendi değeri ona göre şekillenmektedir (Öner, 1987).

Temel ve Aksoy (2001), benlik saygısını; kişilerin benlikleriyle ilgili bütün pozitif olan değerlendirmeleri kapsadığına vurgu yapmaktadır. Özsaygı; kendine güven ve değerlilik duygusu olmak üzere iki faktörden oluşmaktadır. Bireylerin kendini yenekli ve değerli bulma ölçüsünün kendine güveni oluşturacağını; kişilerin bireysel değerlerine dair duygularının ölçüsünün değerliliği oluşturacağını belirtmiştir. Benlik saygısı; özgüveni, benliğin kabulünü, değerlilik ve eşitlik duygularını kapsamaktadır.

Benlik saygısı, eksik olduğumuz noktaları tespit ederek kendimizin farkına varmakla, kendimizi eksiklerimizle kabul etmekle başlar. Özsaygının olması için

yüksek başarılara sahip olmaya gerek yoktur. Çocuğun özsaygısının gelişimi, gündelik hayatını devam ettirebileeğine olan inancının oluşmasını sağlayacak anlık ufak başarılarla ilgilidir (Ellison and Barnet, 2010). Özsaygının sağlıklı gelişebilmesinin; anlayış, güven, saygı, sevgi çerçevesinde sosyal ilişkiler kurularak bireyin kendini özgürce ifade etmesini ve bağımsız olmasını sağlayan sosyal koşullarda olması gerekmektedir (Yavuzer, 2002).

Özsaygı; kişinin kendini ne derece başarılı, önemli, kabiliyetli, değerli biri olarak algılamasıdır. Özsaygısı yüksek kişiler; kendini saygıya değer görür, kendini önemli ve yararlı birey olarak tanımlar. Kendini negatif değerlendiren kişilerin özsaygısı düşüktür. Bu kişiler; kendine ve kabiliyetlerine güvenmeyen, kendini önemli adletmiyen ve sevgiye değer görmeyen bireylerdir (Temel ve Aksoy, 2001).

Zekâ, yetenekler, beceriler, kişisel onur, fiziksel özellikler gibi faktörlerin pozitif olarak kabul edilmesini içeren (Karahan ve diğ., 2004) özsaygı; temel olarak kişinin kendisine ilişkin tutumuyla paraleldir. Kişi kendisine yönelik pozitif yaklaşımda bulunuyorsa, benlik saygısı yükselir; negatif bir yaklaşımda bulunuyorsa, benlik saygısı azalır (Karahan ve diğ., 2004). Özsaygısı fazla olan kişiler; mutlu, sağlıklı, başarılı, verimli olmaya meğilli olup zorlukların üstesinden gelmek için çabalarlar (Sevinç, 2003). Özsaygısı yüksek kişiler; kendine güvenen, iyimser, başarma isteğinde olan, çıkan engeller karşısında kolaylıkla pes etmeyen pozitif bir duygu durumu içindedirler (Yörükoğlu, 1986).

Benlik saygısının yüksek olması için; özgüven, başarılı olma isteği, iyimserlik özelliklerinin olması önemlidir (Turanlı, 2010). Benlik saygısı yüksek kişiler, benlik saygısı düşük kişilere kıyasla yaratıcı, sosyal, özgüvenli, başarılı karakterler olabilme özelliğine sahiptir (Otacıoğlu, 2009). Düşük özsaygıya sahip kişilerin, özgüveni de düşüktür, umutsuzluğa kolay kapılırlar, yaşanabilecek olumsuz bir olay karşısında eleştrilmekten çekinir, düşüncelerini olduğu gibi ifade etmekten imtina ederler. Olaylar karşısında pasif ve sessiz kalmayı tercih ederler, aktif olarak katılmak istemezler (Taşgit, 2012).

Benlik saygısı yüksek kişiler; diğerlerine göre daha pozitif, başarılı, sağlıklı olmaya eğilimli, karşısına çıkan zorlayıcı durumlar karşısında mücadele etme gücü bulan bireylerdir (Karataş ve Çakar, 2012). Özsaygısı düşük bireyler; kendisiyle ilgili negatif hisler besleyen, kendini değere ve sevgiye layık görmeyen, sürekli kaygı ve endişe duyan bir psikolojiyle yaşayan, hislerini konrol etmekte zorlanan, yaşamında karşılaştığı problemlerle başa çıkmakta güçlük çeken kişilerdir (Altınova ve Adıgüzel, 2012).

2.1.3. Öz Yeterlik

Öz yeterlik, kişinin var olan becerilerini kullanabilmesidir (Say, 2005). Bandura, bireylerin karşılaşabilecekleri olumsuzluklarla baş edebilmek amacıyla eyleme geçmek için gereksinim duyduğu özüne yani kendi yapabilitesine olan inancıdır (Derbedek, 2008). Küçük (2011), öz yeterlik algısını; bireyin belirgin bir çabasını sergilemek için ihtiyacı olan çalışmaları organize edip, başarılı halde eyleme geçirme potansiyeline dair kendi yargısıdır. Varol (2007), kişi yaşamında, karşılaşabileceği zor durumların üstesinden gelmek için, yapması gereken eylemleri ne ölçüde yapabileceği, o kişinin öz yeterlik algısını ortaya koyar.

Bireylerin; düşünme şekilleri ve duygusal olarak göstermiş olduğu tepkileri, öz yeterlik inancını belirlemektedir. Yüksek derecede öz yeterliğe sahip kişiler, çok zor durumlarla karşılaştıklarında daha sakin ve verimli olurlar. Düşük düzeyde öz yeterliğe sahip bireyler, yapması gereken işlerin- çok zor olmasa bile- çok zor olduğunu düşünürler (Derbedek, 2008).

2.2. Özgüven

2.2.1. Özgüvenin Tanımı

Özgüven, kişinin kendine atfettiği değer yargısına denir (Bandura, 1997). Özgüven, kişinin kendisiyle mutlu olmasıdır, olduğu haliyle kabul etmesidir, kişinin kendini onaylamasıdır. Başka şekilde ifade edecek olursak, pozitif benlik algısı içselleştirerek deneyimlerine aktarması olarak tanımlanmaktadır (Tarhan, 2004). Özgüvenin; sevgiye değer olmak ve yeterli olmak üzere iki boyutu vardır (Humphreys, 2002).

Özgüven; kişiliği oluşturan kavramlardandır. Bireyin kendini değerlendirmesi, kendinden memnun düzeyine bağlı subjektif bir olgudur. İçinde bulunulan duruma, statüye, yaşantılara göre değişlik gösterebilir. Bireyin özgüvenin yüksek ya da düşük olmasına bağlı olarak, tutumları ve duyguları değişik şekilde etkilenir (Mckay and Fanning, 1998).

Özgüven; bireyin önemli olduğunu düşündüğü konularla ilgili elde ettiği yeteneklerle ortaya çıkmaktadır. Bireyin belli bir sosyal çevreye dâhil olup, uyum göstermesine neden olur (Murray, 2006). Kendi davranış şekli, beklenti, amaç ve hislerinin farkında olmak; özgüven açısından önem taşımaktadır. Hoşlanılan ve hoşlanılmayan kişilik özellikleriyle, kendiyle alakalı düşüncesi sorulduğu zaman; birey kendi hakkında pozitif yönde çıkarımlarda bulunabilmelidir (Kasatura, 1998).

Koç ve Gün (2007), özgüveni; yaşamımızda karşımıza çıkan problemlerin kendi gerçekliğimizle üstesinden gelebilme becerimizdir. Doğduğumuzda bizde var olmayan, tecrübe ederek sahip olabileceğimiz bir beceridir. Bireyin, benlik ve öz kavramları; değerli-yeterli olma hislerinin üstüne inşa edilmektedir. Değerli olma hissi; benlik saygısı, öz değer, öz sevgi duygularının bir araya gelmesiyle; yeterli olma hissi; özgüven, öz sorumluluk ve öz farkındalık kavramlarının bir araya gelmesiyle anlam bulur.

Göknar (2007), özgüveni; bireyin bedeni ve davranışları ile kendi dünyası üzerinde hâkimiyet kurduğunun farkında olması şeklinde tanımlamaktadır. Hâkimiyet duygusunun var veya yok olması; bireyin dış dünya ile etkileşiminde önemli ve belirgin rol oynamaktadır. Bireyin kendine yönelik algılamalarının esas olduğ ve bunun farkında olarak veya olmayarak bireyin davranışlarına dönüştüğünü ve hayatın her alanında pozitif veya negatif yönde etki ettiğini belirtmektedir.

Kasatura (1998), özgüveni; bireyin saldırgan davranış göstermemesi, olumsuz fikirlere kapılmadan düşünce veya taleplerini direk ifade edebilme, kendini değerlendirmesiyle pozitif düşüncelere sahip olma; beklenmedik negatif olaylar ve yetersizlikler karşısında yanlış tavırlardan kaçınarak, birey olarak kendiyle barışık olma durumu şeklinde tanımlamaktadır. Eldeleklioğlu (2004), özgüvenin; davranışların en belirleyici unsurlarından olduğunu, kişinin kendine dair pozitif yargıda bulunması; kendine yönelik inancını, kendi değerini, kendine saygısını, kendini olduğu haliyle kabul etmesini sağlayacaktır.

Özgüven; kişinin sosyal açıdan değersiz hissetmesi ve onaylanma ihtiyacından uzaklaşması ve başarılı olmak adına duyduğu ihtiyaçtır. Toplumsal hayatta, bireylerin değerleri başarı ile bağdaştırıldığı için, kişinin kendi gözündeki algısıda başarı potansiyeliyle biçimlenmektedir (Otacıoğlu, 2008). Branden'a (2002) göre özgüven; yaşamın zorlukları ile baş edebilme yeteneğine sahip olarak ve mutluluğu hak ettiğini düşünerek yaşamı deneyimleme halidir.

Özgüveni ana hatlarıyla tanımlayacak olursak; kişinin kendine özgü becerilerini tanıması, kendi hislerinin farkında olması, kendine sevgi ile güven duymasıdır. Kendisini seven bireyler dolayısıyla kendine güven duyar, kendiyle barışık olurlar (Kasatura, 1998). Özgüven; kişinin kendi değerinin farkında olması, kendini doğru bir şekilde tanıması, tanımlaması ve yansıtmasıdır (Kılıç, 2013).

Bireyin özgüvenini negatif ya da pozitif yönde etkileyen en önemli unsur, sahip olduğu benliğiyle ulaşmayı arzuladığı benliği arasındaki farktır. Bu aradaki fark ne

kadar azalırsa özgüven ona paralel olarak yükselir, aradaki fark ne kadar artarsa özgüven ona paralel olarak azalır (Soner, 1995). Bireyler devamlı olarak; sahip olduğu benlikten, sahip olmayı istediği benliğe ulaşmak için çaba gösterir. Bu iki benlik arasındaki fark çok ise ve ideal benliğine ulaşması güç ise o zaman güvensizlik duygusu oluşacaktır. Bireylerin, oldukları halleriyle olmak istedikleri halleri devamlı değişkenlik göstermesi, kişinin değersizlik duygusundan kaynaklanmaktadır (Geçtan, 1999). Bireyler, kendilerinde pozitif bir benlik anlayışı oluşturabilmişse, kendine memnuniyet duyuyorsa, özgüven sahibi olduğu söylenebilir (İzin, 2006).

Batlaş (2002), etrafımızdan gelen istikrarlı, pozitif, net dönütlerin; bizim kendimiz hakkında bilgi edinmemizi sağladığını belirtmektedir. Bu sayede, neyi yapıp neyi yapamayacağımızı öğrenirek kendimizi daha iyi tanımış oluruz. Bunun yanı sıra çevreden gelen net olmayan, tutarsız, istikrarsız dönütler bireyi; her davranışından sonra onaya ihtiyaç duyan pozisyona düşürür. Onay aldığımızda özgüven artar, onay alamadığımızda özgüven azalır. Özgüven, başkaları beni nasıl görüyor sorusunun cevabını içerir.

Ruhsal açıdan sağlıklı kişi kendini ve diğer insanları sevmeli, kendi kendisine yetmeyi bilmelidir. Bunu yapmak için sınırlarını belirleyerek; neyi, ne zaman, nasıl ve niçin yapacağının farkına varır. Böylelikle kendine ve hayata dair farkındalığı artar. Kendinin sevgiye layık noktalarının varlığının bilincinde olmasının yanı sıra, insanlar tarafından onay alamayan nüanslarının da var olabileceğinin bilincindedir. İnsanlar tarafından onay alamayan noktaları, negatif durum olarak algılıyorsa, bunları olumluya dönüştürmeye çabalar. İnsanlar tarafından onay alınmayan fakat kişinin pozitif olarak yorumladığı nüanslar bulunuyorsa; birey kendini değiştirme çabası içinde olmaz, olmadığı gibi de bunları koruyup daha da geliştirme yönünde çaba harcar. Bu şekilde davranmasının sebebi; kendi hayatının diğer insanlar tarafından biçimlendirilmeyecek derecede önemli ve biricik olmasıdır (Humphreys, 2002).

2.2.1.1. Erikson' a Göre Özgüven

Erikson, bebeklerin doğumdan itibaren ilk yıllarda bakımını üstlenen kişilere bağımlı halde dünyayı algılarlar. Bebeklere yeterince ilgi ve sevgi gösterilmesi, ihtiyaçlarının zamanında giderilmesi, ağladığında bakımını üstlenen kişinin tavırları kişilik gelişiminin alt yapısını oluşturur. İhtiyaçları zamanında karşılanan bebekler; dünya iyi bir yerdir ve insanlar sevgi doludur algısına sahip olarak, temel güven duygusunu

kazanırlar ve bunu zaman içerisinde daha da geliştirirler. İhtiyaçları zamanında karşılanmayan bebekler; dünya kötü bir yerdir ve insanlar sevgisini vermezler algısına sahip olarak, temelde güvensizlik duygusunu yaşarlar ve bunu zaman içerisinde daha da geliştirirler. Bu şekilde yetişmiş çocuklar; etrafına ve kendisine yabancılaşarak içine kapanır, kendisine ve çevreye güven duymaz (Burger, 2006).

2.2.1.2. Adler' e Göre Özgüven

Adler, insanları güdüleyen en büyük duygunun üstün olma çabası olduğunu belirtmektedir. İnsanların hayata baskın olarak eksiklik duygusuyla başladığını, eksik gördüğü tarafları onarmaya çabaladığını ve giderilen eksikliklerin bireyin en mühim yeeneği veya güçlü olduğu tarafı haline dönüştüğünü ifade etmektedir (Yazgan, İnanç ve Yerlikaya, 2016). Adler, üstün olma gayretinin hayatta tetikleyici bir etken olduğunu; kişinin yaşamında yaptığı her şeyin hayatındaki engellerin üstesinden gelerek üstünlük kurma çabasında olduğunu, böylelikle aşağılık duygusundan kurtulmayı amaçladığı belirtmektedir. Birey ne kadar alçalmış ise üstün olma çabasınında o oranda arttığını, bazende aşağılık duygusunun tam tersi bir etki yaratabileceğinden söz etmektedir (Burger, 2006).

Adler, kişilik ve özgüven gelişimi konusunda üzerinde durduğu ikinci noktayı, doğum sırası olarak tanımlamıştır. İlk doğan çocuklar, ikinci sırada doğanlara göre; ikinci sırada doğanlar da üçüncü sırada doğan çocuklara göre değişik özellikler taşır. İlk doğan çocuğun ebeveynlerinden fazla alaka gördüğü için şımarık olduklarını ve aşağılık duygusu geliştirdiklerini; ikinci sırada doğan çocukların bu konuda daha mütevazı olduğunu öte yandan diğer konularda büyük olan kardeşini her konuda yakalamaya çabalamasından kaynaklı başarı kazanacağını ve bununda özgüvenini olumlu etkileyeceğini; en küçük kardeşlerin çocukluğu boyunca tüm aile tarafından şımartılmasından kaynaklı yetersizlik duygusunun geliştiğini, bu yetersizlik duygusunda özgüveni olumsuz etkilediğini ifade etmektedir (Burger, 2006).

2.2.1.3. Freud' a Göre Özgüven

Freud, özgüvene direk vurgu yapmayarak, güvensizlikten; nevrotik ve objektif güvensizlik (kaygı) bahsetmektedir. Nevrotik güvensizliği; içgüdü ve bilinçaltıyla açıklayarak, içgüdülerden kaynaklı tehlike sonucunda oluştuğunu, egonun id ve süperegonun çatışmasından kaynaklı çaresizlik yaşamasıyla bağlantılı olduğunu

belirtmektedir. Nevrotik güvensizliğin; ebeveynlerin saldırgan ve cinsel dürtülere karşı yöneltilmiş disiplinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Çocuğun ebeveyniyle olan ilişkisinde; güvenini sarsan olayın yaşanması halinde çocuk temel güvensizlik duygusunu yaşar. Ebeveynlerin kendi nevrozlarından kaynaklı; çocuğa gerçek bir sevgi ve samimiyet hissettirememesi halinde, çocuğun çevreyi ve dünyayı güvenilmez bir yer olarak algılamasıyla çocukta güvensizlik duygusu oluşur (Altıntaş, 2015).

Objektif güvensizlikte, dış dünyanın farkına varılmasından sonra hissedilen rahatsızlık verici hissi algılama ve yaşantılardır. Kişinin iç dünyasındaki subjektif duygulardan oluşan rahatsızlık yerine, algılanan reel bir tehditin kişde sorun oluşturmasıdır. Objektif güvensizlik korkuyla eşit bir kavramdır. Freud, bu güvensizliğin; nevrotik güvensizlik şekline bürünmemesi için bireyin sorunlarıyla mücadele ederek çözüm bulması gerektiğini vurgulamaktadır (Altıntaş, 2015).

Freud'a göre bireyin kendisini değerlendirmesi, hayatı boyunca edindiği kazanımlara ve başarısızlıkların yoğunluğuna bağlıdır. İdeal ego, bireyin aile ortamında onaylanması, övgüde bulunulması neticesinde oluşur. Bu da özgüvenin artmasına ve bireyin kendisi ile ilgili olumlu sonuçlar elde etmesine sebep olur. Böylece çocuk evde ebeveyn, okulda öğretmen tarafından onaylanırsa gelişen ideal ego sonucu özgüven düzeyinde artış meydana gelir (Acuner, 2012).

2.2.1.4. Rogers' a Göre Özgüven

Rogers, benlik bilincine vurgu yaparak, benlik bilincinin; kişinin kendiyle alakalı düşünce, algı ve yargılarını yani kendine bakış açısını kapsadığınıve bunun pozitif veya negatif yönde olabileceğini ifade etmektedir. Rogers, bireyin kendi fikir ve tavırlarını pozitif yönde dönüştürebileceğini; kişinin potansiyellerini gerçekleştirme yönünde doğuştan istekli olduğunu; bu isteğin, çocukluk deneyimleri ve öğrenmeleriyle güçlenmeye veya törpülenmeye yatkın olduğunu vurgulamıştır (Cüceloğlu, 2016).

İnsanlarda doğuştan var olan potansiyelini kullanma isteğini, gayret ederek hayat deneyimleriyle doyum noktasına taşıdıklarında, potansiyelini tam kullanmayı başardığı için kendi duygularına ve kendine güvenmeyi öğrenmiş olur (Burger, 2006). Rogers, bireyin sadece kendi algıları ve duyguları noktasından analiz edildiğinde anlaşılabileceğini düşünüp, kişinin sadece kendi içinde algıladığı dünya ile örtüşen bir gerçek dünya yaratabileceğini ileri sürmektedir (Yazgan, İnanç ve Yerlikaya, 2016).

Rogers, bireyin kendini algılamasıyla oluşan gerçek benlik ve bireyin olmasını arzu ettiği özellikleri kapsayan ideal bir benlikten söz etmektedir. Gerçek benlik ile ideal benlik birbiriyle ne kadar örtüşüyorsa, özgüven o oranda olumlu yönde etkilenir. Gerçek benlikle ideal benlik birbiriyle ne kadar örtüşmüyorsa, özgüven o oranda olumsuz yönde etkilenir. İnsanın sevgi, ilgi ve kabul görme, beğenilme ihtiyacı; ailede ve bireyin yakın sosyal ortamında giderilirse kişinin özgüveni, bu ihtiyacı karşılanmamış bireylere kıyasla daha yüksek olacaktır (Bilgin, 2011).

Rogers, düşük özgüvenli çocuklarla yüksek özgüvenli çocukları karşılaştırıldığında şu sonuca ulaşmıştır: Yüksek özgüvene sahip çocuklar özgür, iddialı ve yaratıcıdırlar. Klişe olan toplumsal tanımlamaları çabuk içselleştirme eğilimi göstermezler. Bu durum daha esneyebilen ve sorunlara karşı çözüm getirebilen yetiye sahip olana kadar devam eder (Ezmeci, 2012).

2.2.1.5. Rosenberg' e göre Özgüven

Rosenberg'e göre özgüvenin temel unsurlarını; zorlu durumla karşılaşıldığında bu süreci başarıyla yöneterek zorlukların üstesinden gelebilme, karşılaşılan durumların istendik yönde gerçekleşeceğine dair olan inanç, kişinin kendi hayatının aktif oyuncusu olması şeklinde tanımlamaktadır (Gökalp, 2009). Rosenberg, özsaygısı düşük kişilerin; özgüveninin de düşük olacağını ve bu kişilerin, umutsuzluğa daha çabuk kapıldıklarını, karşılaşılan olumsuz durumlarda kolaylıkla pes edip mücadeleden kaçtıklarını belirtmektedir (Sekmen, 2016).

2.2.1.6. Eric Fromm' a Göre Özgüven

Fromm, kendi özünü sevmekle özgüven tanımlarının birbirlerine çok benzediğini savunur. Fromm; kişinin insanlara güvenebilmesi ve insanları sevebilmesinin aslında özgüven kavramının yansımalarıdır. Toplum tarafından kabul ve değer görme, fikir özgürlüğü gibi tanımlar özgüven kavramının ortaya çıkmasına neden olur ve bunların temelleri ailede ve kişilerarası iletişimle atılmaktadır. Birey eğer kendisini sevmiyor ise; başka insanları da sevmez ve güvenmez. Fromm kişinin eylemlerini kendine duyduğu güven sonucu bağımsızlık ya da kendisine karşı güvensizliğinden dolayı içinde yer aldığı topluluğun güvenine ihtiyaç belirler. Eylemlerini hangi yönde belirleyeceğini sevgi ilişkileri inancı belirler (Merey, 2010).

Çocuğun kendi yeteneği ve becerilerine dair olan inancı, yaşadığı izolasyon, kaygısıyla baş edebilme gücü; duygu dünyasındaki gerilimi azaltarak, bireyin kişiliğini ve kendine güvenini geliştirecektir (Yazgan, İnanç ve Yerlikaya, 2016). Fromm, özgüveni düşük kişileri alıcı yönelme kavramıyla açıklamıştır. Bu kişilerin karakter özelliklerini; itaat eden, pasif, kolaylıkla yönlendirilebilen, kolaylıkla kandırılabilen, kendine güveni olmayan, duygusal açıdan çok hassas, razı gelen olarak tanımlamaktadır (Yazgan, İnanç ve Yerlikaya, 2016).

2.2.1.7. Coopersmith' e Göre Özgüven

Coopersmith (1967), özgüveni; bireylerin kendilerine yönelik çıkarımları, kendini yeterli, değerli, başarılı, önemli hissedip hissetmemesine dair inancı ve kendini kabul tutumu olarak tanımlamaktadır. Coopersmith'e göre; bireyin kendi hakkındaki görüşleri, kişinin tavır ve davranışlarını belirler, bu da kişinin özgüvenini yansıtır (Çiğdemoğlu, 2006). Özgüveni iki boyutta incelemiştir. Biri kişinin kendisini değersiz hissetmesinden kaynaklı düşük özgüven, diğeri ise kişinin kendisini saygın hissetmesi sonucu oluşan yüksek özgüvendir. Kişinin kendini saygın, başarılı ve yetenekli olarak görmesi özgüven sahibi olmasında büyük önem taşır (Merey, 2010).

2.2.1.8. Sullivan' a Göre Özgüven

Sullivan, kişiler için önem arz eden bireylerle olan yaşantılarına dikkat çekmiştir. Sağlam olmayan toplumsal ilişkilerin güvensizlik ve kaygıyı oluşturduğu üzerinde durmuştur. Bunun temellerinin doğumdan itibaren ebeveynlerin bebekle iletişimlerinde yaşanmaya başladığını, annenin kendi kaygısını bebeğe yansıtması sonucunda bebeğin bu kaygı durumuyla baş etmenin yollarını ararken bazı savunma mekanizmalarına başvurduğunu ve bu durumun bebeğin kendine olan güvenini zedelediğini ve güvenin olumlu yönde gelişmesine ket vurduğunu belirtmektedir (Burger, 2006). Sullivan, önceki yaşantılarında hayatında değer atfettiği bireyler tarafından hor görülen, aşağılanan çocuların; bu tutumun gelecektede devam edeceğine dair oluşturduğu kaygının, özgüven eksikliğine sebep olabileceğini belirtmektedir. Buyüzden özgüvenin oluşumunun; hem ebeveynin çocuğuna yönelik tutumuna hem de ebeveynlerin kendi özgüven durumuna bağlı olduğunu ifade etmektedir (Çelik, 2014).

Sullivan'e göre; kişi özgüvenini kaybetmemek adına istikrarlı bir çaba gösterir. Çünkü özgüveni kaybetmek, kaygıya sebep olur. Özgüveni düşük bireylerin geçmiş

yaşantılarında aile büyükleri ya da sevdikleri tarafından küçük düşürüldüğü ve bu durumla tekrardan karşı karşıya kalacakları yanılgısı vardır. Çocuğun kendisini değerlendirmesi, ebeveynin çocuğun eylemlerini onaylaması ile yakından ilgilidir. Özgüven oluşumunun bireyler arası ilişkilerle bağdaştırılması Sullivan'ın bu konuda önemli katkılarındandır (Kurtuldu, 2007).

2.2.1.9. Horney'e Göre Özgüven

Horney; mecburiyet, yalnızlık hislerinin sebepleri üzerinde durmuş ve "Temel kaygı" kavramını ortaya atmıştır. Sonuç olarak bu hislerin bireyi mutsuzluğa sürüklediğini belirtmiştir. Horney'e göre kaygının oluşmasını tetikleyen faktörler, otorite tarafından baskılanmak, saygı görmemek, başarı karşısında övülmemek gibi çevresel sorunlardır. Bu faktörler anne baba ile çocuk arasında sıkıntılı ilişkinin simgesidir. Çocuk dünyayı eğer tehlikeli ve düşman gibi görürse "temel kaygı" hissedebilir. Horney bu hissi, kişinin güvenlik algısından mahrum kalmasından dolayı oluştuğunu belirtmiştir. Bu his özgüven algısı ile doğru orantılıdır (Başoğlu, 2007).

2.2.1.10. James'e Göre Özgüven

James'e göre, bireyin davranışlarının anlaşılmasında özgüvenin önemi büyüktür. James özgüven kavramını şöyle açıklamaktadır: Hedefe varmaktaki başarı/ Varılmak istenen hedef=Özgüven. Bu formülle; kişinin amaçladığı başarıyı yakalama derecesinin, özgüveni yükselteceği veya düşüreceğini ifade etmektedir (Başoğlu, 2007).

2.2.2. İç Özgüven-Dış Özgüven

Lindenfield (2004), özgüveni; iç-dış özgüven şeklinde irdelemiştir. İç özgüven, kendinden memnuniyet duyma, kendiyle uyumlu olduğuna yönelik inanç ve hislerdir. Dış özgüvense, kendinden emin olduğunu dışarı yansıtmadır. İç özgüven; kendini sevme, tanıma, ulaşılabilir hedef koyma, olumlu düşünmeyi kapsar. Dış özgüven ise; iletişim, kendini iyi şekilde ifade etme, kendini ortaya koyabilme, duygularını yönetebilmeyi kapsar.

2.2.3. Özgüvenin Önemi

Bütün insanlar özgüvene, öz değere, başkaları tarafından onaylanmaya gereksinim hisseder. Bu gereksinimler birbiriyle ilintili iki grupta bir araya gelebilir. Birinci grupta güç, başarı, yetenek sahibi olarak herkesin güvendiği bir karaktere sahip olmayı içerir; diğer grupta önemsenme, övgü alma, saygın hissetme gereksinimlerini içerir. Bireyin kendisini analiz etmesi; gereksinimlerin giderilmesi, kişinin kendine güvenmesi, kendini değerli, yararlı kişi olarak hissetmesine sebep olur (Kasatura, 1998).

Özgüven, bireyin toplumsal ilişkilerine etki eden önemli bir faktördür. Kendine güvenmeyen birey, kendine güvenen kişilerle aynı ortamda bulunduğunda, kendine olan güvensizliği daha net bir şekilde ortaya çıkar ve bunu kamufile etmek için birey bulunduğu ortamdan uzaklaşır veya o ortamda kendine güvenen insan rölüne bürünür (Kasatura, 1998). Özgüven, kişilerin mutlu, huzurlu, başarılı bir yaşam geçirmesi için önemi olan bir unsurdur. Özgüven yalnızca çocuklar için değil, yetişkinler içinde ihtiyaç duyulan bir unsurdur. Özgüvenin tohumları çocukluk yıllarında atılmaya başlayarak gelişim gösterir (Tarhan, 2004).

Çocukların akademik hayatında başarı göstermesinin veya başarısız olmasının en önemli sebeplerinden biri özgüvenlerinin ve özdeğerlerinin düşük olmasıdır (Kocaarslan, 2009). Eğitim ve öğretim yaşantısında öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların büyük kısmını özgüven problemi olduğu bilinmektedir. Çocukların eğitim gelişimi açısından, özgüvenin gelişimi çok önemlidir (Humphreys, 2002).

Çocukların eğitimindeki en önemli etkenlerden biri şüphesiz çocukların sahip oldukları veya olamadıkları özgüvendir. Öğretmen, terapist, klinik psikologu, danışman ve eğitim psikologu deneyimlerinin yanı sıra araştırma sonuçları da göstermektedir ki, derslerde öğrenme problemi yaşayan, öğrenme güçlüğü yaşayan çocuklar, sıkıntılı aile yapısına sahiptir ve özgüven sorunları yaşadığı aşikardır. Ailedeki anlaşmazlıkları çözmek ve çocukların özgüvenini geliştirmek, ebeveynlerin en önemli görevidir. Çocuklar için özgüven, sadece eğitim açısından değil; duygusal, sosyal, kültürel, cinsel gelişim açısından da çok önemlidir (Humphreys, 2002). Çocukluktan itibaren özgüveni geliştirmek amacıyla bireylere destek olunarak; hayatı boyunca kendini her konuda kolaylıkla ifade etmeleri, sosyal, yaratıcı ve kendileriyle barışık olmaları yönünde adımlar atılmalıdır (Başoğlu, 2007).

2.2.4. Özgüven Gelişimi

Bebekler 0-12 ayı kapsayan gelişim döneminde güven- güvensizlik evresinden geçer. Bu süreçte güven-güvensizlik duygusunun oluşması; çocuğun yetiştirilme tarzına, verilen eğitime, çocukla kurulan duygusal iletişime bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Cüceloğlu, 2016). Özellikle çocuğun annesiyle veya çocuğun bakımını üstlenen kişiyle olan ilişki biçiminin özgüvenine etkisi çok önemlidir. Özgüvenin sağlıklı gelişimi açısında annenin veya bakımı üstlenen kişinin çocuğa kendini güvende hissettirmesi gerekmektedir. Çocuğa sürekli aynı kişinin bakması, ilgi ve sevgi akışının sürekliliğinin olması açısından mühimdir. Çocuğun bakımını üstlenen kişinin sürekli değişmesi, çocuğun kaygı duygusunu tetikler ve güven duygusuna zarar verir. Annesinin çocuğun yaşamından ayrılması, çocukta telafisi zor süreçlerin yaşanmasına sebep olur (Haddou, 2000).

Hinde (2005), çocuğun ihtiyaçlarına önemseyen ve süreklilik gösteren anneler, çocuğun yardıma ihtiyaç duyduğu zaman yardım isteyebilme becerisini geliştirmiş olmasının yanı sıra çocukta özgüven gelişimini desteklemiş olur. Fakat çocuğun ihtiyaçlarını gidermeyen veya tepkisiz kalan, soğuk davranan anneler çocuğa; dünyanın güvensiz bir yer olduğu, önceden kestirelemeyecek durumların yaşanabilir bir yer olduğu mesajını vermiş olur.

Çocuğun özgüvenin gelişimine etki eden birçok faktör vardır. Bunların başında çocuğun sosyalleştiği ilk ortam olan aile yaşantısında; ebeveynlerle çocuk arasındaki ve çocuğun diğer insanlarla kurduğu ilişki, nesnelere ve hayata karşı takındığı tavır, sergilediği tutum ve davranışlar yer almaktadır. Çocuğun duygusal, bilişsel, sosyal gelişimindeki en büyük katkıyın ebeveyler sağlamaktadır. Çocukta temel güven duygusunun ve özgüvenin gelişiminine en önemli katkıyı anne ve baba sağlamaktadır (Doyle, 1998).

Durmuş (2006), çocukta özgüven gelişiminin önemine vurgu yaparak, özgüvenin çocukta; öğrenme, sevme, girişimci olma, karşılaştığı problemlerin üstesinden kendi başına gelme becerisini özgüvenin güçlendirdiğini, hayat başarısını etkileyen en önemli faktör olduğunu belirtmektedir.

Özgüven, ailenin çocuğu yetiştirme biçiminin ve çocuğun aldığı eğitimin bir ürünüdür. Çocuğun kendisiyle gurur duyarak, karşılaştığı birçok sorunu kendisinin çözebileceğine inanmasıdır. Çocuğun yeteneklerinin farkında olması ve bunları yaşamında uygulamaktan çekinmemesidir. Ebeveynler, çocuğun yaşamındaki en önemli

kişiler olduğundan; ilgili, saygılı, kabullenici ve onaylayıcı davranışlarının çocukta özgüven gelişimine büyük katkı sağlayacağını vurgulamıştır (Başoğlu, 2007).

Lauster (2010), bireylerin doğuştan özgüvene sahip olmadığını, çocukluktan başlayarak gelişme gösterdiğini belirmiştir. İnsanlar doğduğunda bir takım becerilere, değişik zekâ düzeylerine sahiptirler. Fakat insanlar özgüvenli veya özgüvensiz kişiler olarak doğmamıştır. Özgüven düzeyi tamamen yaşamla ilişkili bir durumdur (Göknar, 2010). Çocukların gayretlerine destek olunduğunda; çalışma, başarılı olma arzuları gelişir. Öte yandan yaptığı her şey devamlı eleştrilen, beğenilmeyen, desteklenmeyen çocuklar; yaptığı şeylerin değersiz olduğuna dair inanç geliştirerek aşağılık duygusu yaşayabilirler (Senemoğlu, 2010).

Çocuklarda özgüven doğumdan itibaren gelişme gösterir, erken yaşta netlik kazanır, 9-10 yaşına kadar gelişme sürer. Özgüven yaşam boyunca gelişme gösteren bir yapıya sahiptir. Ergenlik çağındaki çocuklar, sahip oldukları özgüvenleri değerlendirerek, biçimlendirmeye çalışırlar. Çocukluğun başlarında, ebeveynlerin tutumları ve geribildirimleri sonucunda özgüven gelişim gösterir. Ardından okulun hayatı başlar; ebeveynlere ek olarak öğretmenler, arkadaşlar da bu sürece dâhil olur. Özgüvenin kişilere göre farklılık gösterdiği ve kaotik yapıya sahip süreçleri olduğu bilinmektedir. Bazı kişilerde iç özgüven gelişme göstermesi açısından öndeyken, bazılarında da dış özgüven gelişme göstermesi açısından öndedir. Örnek olarak; çocukların gayreti ve gösterdikleri başarıya övgüde bulunulurken, fiziksel özellikleri sıklıkla eleştrildiği zaman; özgüvenin tek bir yanı gelişme gösterir, diğer yanı gelişme göstermez (Özbey, 2004).

2.2.5. Özgüveni Düşük Bireylerin Özellikleri

Kurtuldu (2007), özgüveni düşük olan bireyleri; kendini başarısız ve değersiz algılayan, reddedilme korkusu yaşayan, sevgi alışverişinden kaçan, gündelik hayatta karşılaşılan sorunlarla baş edemeyeceğine inanan, çaresizlik, stres ve kaygı duyan, başka insanlara bağımlı olan, durumlardan çabuk etkilenen kişiler olarak tanımlamaktadır. Özgüveni düşük kişiler, özgüvenli kişilerle ilişki içerisindeyken, kendi güvensizliklerinin daha farkındadırlar, bunu belli etmemek adına çevreden kaçarlar veya güvenli bireymiş gibi görünme çabası içinde olurlar (Kasatura, 1998).

Özgüveni düşük kişiler, başına gelen olumsuz durumlardan kendilerini sorumlu tutarlar, devamlı kendilerini suçlarlar, değiştiremeyecekleri sabit bir özelliğe atıfta

bulunurlar. Gündelik yaşamda karşılaşılan engeller ve negatif olaylarda, umudunu yitirip yıkılırlar, kaderci davranır, çaresizlik hissi yaşarlar. Bu kişiler; hayatlarını idame ederken bağımsız olarak karar verme sürecinde kendi fikirlerinin öneminin olmadığını düşünür, başkalarının fikirlerine göre hareket ederler. Kendilerine has yaşam duruşları, görüşleri bulunmadığı için kendi hayatlarına yön vermede söz sahibi olamazlar (Göknar, 2010).

Özgüveni sağlıklı gelişmeyen kişi diğerlerine kıskançlık duyar. Olumsuz durumların değişebileceğine inanmadığı ve baştan mutsuzluğu kabul ettiği için, mutluluğu yönünde çaba sarf etmez (Özbey, 2004). Özgüvensiz bireylerin kendilerine güveni olmadığından sorumluluk üstlenmekten kaçarlar, yapması gerekenleri sürekli ertelerler veya sorumluluklarını yerine getirmeyi çok büyük bir gerilime dönüştürürler (Tarhan, 2004). Özgüveni düşük kişiler; kendini önemsemez, işe yaramaz, değersiz görürler, depresif, kaygılı, başka psikolojik hastalıklara yatkın olabilirler (Baumeister, Campbell, Krueger and Vohs, 2003).

Özgüveni gelişmeyen birey; kendisini yeteri kadar tanımadığından becerilerini fark etmez. Hangi konuda başarılı olabileceğini algılayamaz. Hiç bir şeyi doğry düzgün yapamayacağına inanır. Kendisiyle gururlanacağı konunun olmadığını düşünür. İçine kapanıktır ve depresiftir (Özbey, 2004). Genel olarak düşük özgüvene sahip olan insanlar; aşağılanmış, hor görülmüş, küçümsenmiş, dış dünyadan gelen negatif yargılamalara, şiddete, mükemmeliyetçi davranışlara maruz kalmıştır (Tuyan ve Beceren, 2004). Hayal kırıklıkları özgüvenin zedelenmesinde oldukça etkilidir. Hayal kırıklıkları çevredeki insanların anlayış ve sevgileri sayesinde azaltılabilir. Hayal kırıklıkları takdir görme gayretlerini ve özgüveni sarsar. Buna karşılık sevgi, takdir ve beğeni ise özgüveni güçlendirir (Lauster, 2010).

Özgüveni zayıf kişiler; reddedilme riskine girmek anlamına geleceğini düşündüğünden, zayıflığını kabullenmez. Özgüvensiz kişilerden uzak durarak korunma yolunu tercih ederler. Başka birirnin sevgi ifadesini kabullenmede veya bu sevgi gösterisine pozitif yönde karşılık vermekte oldukça zorlanırlar. Özgüvensiz kişilerin değersizlik inancı, pozitif yönde bir tecrübeden daha kuvvetlidir. Bu tarz insanların değerli olmadığına yönelik inancının olması, tecrüce edeceği pozitif bir yaşanmışlıktan kuvvetlidir. Oysaki sevgi görmeyi, onaylanmayı çok arzularlar fakat negatif yönde bir deneyim tecrübe etmekten ürkerler. Zayıf ve orta derecede özgüvene sahip bireyler için risk almak ve değişim tehlike arz eder. Risk almadan önce, güvenlik faktörlerini kontrol

eder. Özgüveni düşük kişilerin geçmişinde negatif yaşanmışlıklar baskın olarak yer kaplar, bağımsız olamazlar, bağımlılık gözterirler (Başoğlu, 2007)

Düşük özgüven; bireyleri yıkıma uğratabilir, kişinin yaşamını kısır bir döngüye sokabilir. Negatif fikirler negatif davranışlara, negatif davranışlar negatif tutumlara, negatif tutumlar negatif duygulara sebep olmaktayken tüm bunlar özgüvenden etkilendiği gibi özgüvenede etki eder (Napoli, Killbride and Tebbs, 1992). Rosenberg; özgüveni az olan bireylerin, özgüveni fazla olan bireylere oranla daha çok nörotik yönelimler gösterdiğini, geleceğe dair umutsuz olduklarını, sosyal ilişkilerde zorlanma yaşadıklarını belirtmektedir (Başoğlu, 2007).

Humpreys (2002), aşırı kontrol ve kontrolsüzlük göstergelerinin, çocuklarda özgüvenin zayıflığını belirten unsurlar şeklinde tanımlamıştır.

Aşırı Kontrol Göstergeleri:

-Utangaçlık, içe kapanıklık
-Çok aşırı sessiz
-Yeni etkinliklere/ performanslara katılmakta isteği olmayan
-Ebeveynlerine bağımlı
-Başka çocuklarla kaynaşmakta sorun yaşayan
-Yeni olaylarla karşılaştığında çekinen, korkan
-Tavırları, pozitif şekilde bile olsa düzeltildiği zaman kırılan
- Tavırları olumsuz şekilde düzeltildiğinde fazlasıyla rahatsız olan
-Kendini aşağılamayı alışkanlık haline getirmiş
-Hayal kurmaya meyilli
-Başarısız olmaktan ve yanlış yapmaktan tedirgin olan
-Sürekli başkalarını memnun etmeye çalışsan
-Devamlı karın ağrısı, bulantı şikayeti olan (Humpreys, 2002).

Kontrolsüzlük Göstergeleri:

-Saldırganlık
-Sistematik biçimde sinir krizi yaşayan
-Zorbalık yapan
-Devamlı okuldan kaçan
-İşbirliğine kapalı
-Sürekli güven tazeleyen, yardım isteyen

-Devamlı sevilip sevilmediğini, istenip istenmediğini soran

-Ebeveynlerinin iyi karşılamayacağını bildiği halde derslerini ihmal eden

-Yaptığı hatalardan dolayı başkasını suçlama davranışı gösteren

-Kendine, başkasına ait eşyaları kötü kullanan

-Evde, okulda sahip olduğu sorumluluklarını dikkatsizce, özensizce yapan (Humpreys, 2002).

2.2.6. Özgüveni Yüksek Bireylerin Özellikleri

Coopersmith (1967), araştırmaları sonucunda çocukların yüksek özgüvene sahip olmasının üç koşula bağlı olduğunu tespit etmiştir. Bunlar; çocuğun ebeveyni tarafından kabullenilmesi, çocuğa insiyatif kullanma imkânının verilmesi, istikrarlı, özgürlüğün sınırının doğru şekilde belirlenmesidir (Kurtuldu, 2007). Sağlıklı bir özgüven geliştirmiş kişiler; başarıları nedeniyle övgü almış, cesaretlendirilmiş, ilişkiye geçilmiş, problemlerinin çözümü için çaba gösterilmiş, saygılı bir uslüpla hitap edilmiş, kişilik ve karakterine saygı duyulmuş, sevgi verilmiş, ilgilenilmiş, yaptığı sporlarda ve okul hayatında başarı göstermiş, güven duyulan arkadaşlar edinmişlerdir (Tuyan ve Beceren, 2004).

Özgüvenli bireylerin iç dünyalarının huzurlu olması, onların; yaratıcılıklarını, üretkenliklerini, verimliliğini artırmaktadır. Kendilerini gayet iyi tanıdıkları için neyi yapıp neyi yapamayaklarını bilirler amaçlarını bu yönde belirleyip ona göre hareket ettikleri için başarıyı yakalarlar (Göknar, 2010). Özgüveni yüksek kişiler; kendine güvenirler, başarı odaklıdırlar, yaşadığı olayların iyi tarafını görürler, karşılaştıkları zorluklar karşısında pes etmezler, farklı fikirlere ve farklı yaşantılara açıktır, araştırma yapmaktan hoşlanır, sosyal, dışadönük, sevgi dolu, sorumluluklarının bilincindedir, sorumluluk almaktan kaçmazlar, girişimci ruha sahip özellikleri taşırlar. Kendini saygıya ve kabullenilmeye değer, işe yarayan, mühim bireyler şeklinde tanımlarlar (Mağden ve Aksoy, 1987).

Özgüveni yüksek bireyler; başarısız olduğunda bunu değişken sebeplere bağlayıp, sonra yeniden deneme yaptığında başaracağına tam inanırlar. Yaşamlarında olumsuz olaylarla karşılaştığınsa, ruhsal olarak sarsıntı yaşamazlar, umutlarını kaybetmezler, problemleri olduğu haliyle kabullenip hayatı akışına bırakırlar, kendilerine yeni hedefler koyarlar ve hedeflerine ulaşmak amacıyla gayret gösterirler. Özgüvenli kişiler; iç dünyalarında huzurludur, yaratıcı, verimli, üretkendir. Benliklerini iyi tanıdıklarından,

her konuda potansiyelerinin farkındadır, mücadele konusunda çaba harcarlar. Yaşamlarını başkalarının beklenti, isteklerine göre yaşamazlar, kendi kararlarını kendileri verirler (Göknar, 2010).

Akademik açıdan özgüveni yüksek çocuk; öğrenmek için meraklıdır, çabalamaktan kçmaz, dikkat yoğunlaştırmada sorun yaşamaz, başarısız olduğunda hatalarından ders çıkarır, eleştri karşısında olumsuz tepki vermez, kendi endini geçmeye çabalar, kuvvetli ve güçsüz yanlarını bilir, akademik açıdan çaba harcamaktan kaçmaz, mantıklı isteklere yanıt verir, görevini ihmal ettiği durumlarda uygulanan yaptırım konusunda sorun çıkarmaz (Başoğlu, 2007).

Özgüveni yüksek kişiler; kendilerine güven duyar, başarma isteği taşırlar, iyimserdir, zorluklardan yılmazlar, yeniliklere açıktır, araştırmacıdır, insan ilişkilerinde doğal ve sevecendir, sorumluluk alır, girişimcidir. Kendini saygıya ve kabul edilmeye layık görür, yararlı, önemli, değerli birey olarak algılanmaya eğilimi vardır (Mağden ve Aksoy, 1993). Özgüveni yüksek birey; başkalarını kıskanmaz, onların hayatlarını negatif etkileyecek tavırlardan kaçınır, başkalarının mutlu olması yönünde çaba sarf eder (Özbey, 2004).

Özgüveni yüksek kişi; kendisiyle alakalı pozitif duygu, düşünceye sahiptir, stresle baş etme yetenekleri gelişmiştir, çok uyumludur (Chen, 2011). Özgüvenli birey; kendini zayıf hissettiğinde bu durmu kabullenir, haksızlıkları engelleme yönünde çabalar (Başoğlu, 2007). Rogers'a göre, özgüveni fazla olan çocukların düşük özgüvenli çocuklara kıyasla; fazla iddialı, özgür, yaratıcılardır (Pervin and John, 2001).

Özgüven bireyler becerilerinin farkında olan bireylerdir. Nelerle baş edebileceğinin ya da baş edemeyeceğinin farkındadır. Becerilerini doğru yönde etkin kullanır. Dışa dönük olduklarından yeniliklere açıktır. Özgüveni sağlam bireyler; başka insanları kıskanmaz ve onlara yönelik bilinçli olarak herhangi negatif davranışta bulunmazlar. Aksine diğer insanlar mutlu olsun diye çabalarlar. Oysak özgüveni yetersiz bireyler başkalarına karşı kıskançlık duygusu taşırlar. Kendini mutlu etmek için çabalamazlar bunun nedeni mutsuz olmayı baştan kabul etmesi ve durumların değişmeyeceğine dair kendini ikna etmiş olmasıdır (Özbey, 2004).

Özgüvenli bireylerle iletişime geçmek insanlar için keyiflidir. Bunun nedeni; durumlara pozitif açıdan yaklaşmaları, umutlarını yitirmemeleridir. Hayatlarının iyiye gideceğine dair inançları vardır, başkaları hakkında pozitif düşünürler. Tüm sorunların bir çözümü olduğunu düşünürler. Yaşanabilecek olumsuz durumlar için güçlerini harcamamayı tercih ederler. Motivasyonları güçlü olduğu için diğerlerine göre istekli,

enerjiktirler. Oldukları yerde durmayı sevmezler ilerlemek keyif verir, çalışma istekleri vardır. Kendilerini eleştirdikleri için ilerleme sağlarlar, kendini kontrol etme mekanizmaları vardır (Lindenfield, 2004).

2.2.7. Özgüveni Etkileyen Faktörler

Çocuğun kendisine dair algı ve fikir oluşturmasının en önemli referansının aile olduğu yadsınamayacak bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Araştırmalar; ailenin güvenli bir ortam oluşturmasının ve sevgiye dayalı bir ilişki biçimi geliştirmiş olmalarının, çocukların kendisine yönelik fikirleri ile benlik saygısını dolayısıyla da özgüvenlerini yüksek derecede artacağını göstermektedir (Bowlby, 1980). Çocuğun olumlu davranışlarını desteklemek, kendisine olan güvenini artırırken; hatalarına karşı sabırlı davranmak, yeteneklerini geliştirmesini sağlar (Durmuş, 2006). Özgüven, yetenekli olma duygusu ve sevilme duygusunun birleşimi olarak da tanımlanabilir. Başarıyla mutlu olan fakat sevilmediğini hisseden bir çocuk, neticede düşük özgüvene sahip olabilir. Tam tersi, sevildiğini hisseden fakat yetenekleri konusunda kuşkusu olan bir çocuk da kendini yetersiz hissedebilir. İkisi arasında doğru denge oluşturulduğu zaman sağlıklı özgüven gelişir (Sullivan, 2002).

Teşvik ve takdir edilerek yetişen bir çocuk kendine güvenen biri olur. Eğer çocuğun temel ilişki kurduğu insanlar sabırlı ve çok fazla beklentisi olan insanlar değilse, çocuk başarısızlık korkusu olmadan yeni şeyleri deneyebilmek için kendini yeterince güvenli hissedecektir. Eğer bir çocuk kendi hakkında iyi şeyler düşünürse ve bu noktada desteklenirse, bu enerji ve istekle bütün zorlukları aşacaktır. En önemlisi mutlu olacaktır (Sullivan, 2002).

Horney (1952), kişiler arasındaki ilişkinin özgüven ile alakasını ve kişilerin kendisi için tehlike arz eden duygulardan kaçınmanın mühim olduğuna dikkat çekmiştir. Çaresizlik, yalnızlık duygularının sebep olduğu durumlardan bahsetmiştir, "temel kaygı" duygusunun kişiyi mutsuz ettiğini, etkin olmasını ve verimini azalttığını dile getirmiştir. Özellikle çocuklukta, bireyin çevresinde bulunan kişilere kendisini uzak hissettiğinde, temel kaygı duygusunun baskın olduğu gözlemlenmektedir. Temel kaygı, güvenlik duygusunun bir neticesidir. Güvenlik duygusuysa, özgüvenle ilişkili bir kavramdır (Kurtuldu, 2007).

Özgüvenin gelişmesinde; ebeveyn davranışları, eğitim başarısı, kendini analiz etme, çevre, zekâ, fiziksel özellikler, cinsiyet önemli faktörlerdir (Başoğlu, 2007). Çocukluk

yıllarında özgüvenin en önemli belirleyicilerinden biri; aile bireylerinin birbirleriyle olan etkileşimidir. Özgüven gelişimini etkileyen diğer bir unsur ise anne babanın kendi özgüven düzeyleridir (Eldeleklioğlu, 2004). İstikrarlı olan ve doyum yaşanan bir sevgi ilişkisiyle kendine güven duygusugelişebilir. Ebeveynlerinin; karamsarlıklarıyla, memnuniyetsizlikleriyle, baş kalkmalarıyla, sitemleriyle, duygu sömürüleriyle çocukluk yıllarını geçirenler; ilerideki hayatlarında karamsar, güvensiz, yetersiz hisseden kişiler olacaktırlar (Kasatura, 1998).

Bireyler çocukluk yıllarından itibaren yaşama hazırlanmadı, sorumluk verilmeli, verilen sorumlulukları yerine getirip getirmediğinin takibi yapılmalıdır. Bu şekilde çocuğun kendi başına bir şeyleri yapabildiğini tecrübe edip yeterlilik duygusu kazanması sağlanmalıdır. Özellikle ilkokula gitme yaşı gelmiş çocuklara sorumluluk bilinci aşılanmazsa kendine güveni git gide zayıflar (Tarhan, 2004).

Disiplin; tüm zihinsel becerileri şekillendiren önemli bir eğitim unsurudur, bilgilendirme yoludur. Kurallar doğru ve net koyulduğu takdirde; çocuklar hata yapmış bile olsa birey olarak kabul gördükleri takdirde benliğine saygı duyulduğunu anlar ve benlik değeri yüksek bireyler olarak yetişirler. Disiplin; özgüven için olumsuz bir unsur değil, aksine çocuğu destekleyen ve güven veren deneyim atmosferi sunduğu için olumlu bir kavramdır. Çocuklukta disiplinin özgüvene en önemli katkısı, kişisel ve hayatıyla ilgili sorumluluğunun üstesinden gelebilmeyi öğretmesidir (Mckay and Fanning, 2005). Ebeveynler, küçüklüklerinden başlayarak çocukları disiplin çerçevesinde büyütmelidir. Bunun neticesinde bireyde sorumluluk bilincinin yanı sıra vicdan ve özgüven geliştir (Çelik, 2014).

Özgüveni yüksek çocuklar; öğrenmeye meraklı ve açık olurlar, mücadele etme becerileri gelişmiştir. Bu çocuklar, eğitimle ilgili yapılan çalışmalarda veya sosyal ortamlarda kendilerine güven duyarlar. Özgüveni düşük ve orta seviyede olan çocuklar ise öğrenmeye çok hevesli ve açık değillerdir. Önceki yaşanmışlıklarında, eğitim ortamında küçük düşmüş, aşağılanmış bireyler hata yapmayı yeniden göze alamadıkları için öğrenmeye çok emek sarf etmezler. Yaşayacağı başarısızlık ihtimalinden kaynaklı duyacağı utanç duygusundansa, ebeveyn ve öğretmenlerin bu konudaki rahatsızlığını göze alarak cezaya bile razı olurlar. Öğrenme ortamında aslında çocuğun hevesini daha çok kıran unsur yaşayacağı başarısız olma duygusu değil, ebeveynlerin ve öğretmenlerin başarısız olma durumunda çocuğa verdikleri tepki daha ön plandadır (Humphreys, 2002).

Çocuklar ebeveynlerinin ardından ilk olarak öğretmenlerini model alırlar. Bu nedenle öğretmenlerin tavırları ve yaklaşımları, öğrenci özgüveninin gelişimine pozitif veya negatif şekilde etki edecektir (Ekinci, 2013). Öğretmenlerin pozitif davranışları, öğrenciye kendi kendine öğrenmeyi yapabileceğini gösteren öğrenme yöntemleri; akademik başarıyı yükseltmesi ve öğrenme zorluğu olan öğrencilere akademik özgüven kazandırması yönüyle katkı sağlayacaktır (Tunçer ve Güven, 2007) .

Saygı gösterilen, yeni deneyimler yaşamak için cesaretlendirilen çocuklar, bağımsız olmayı, kendi kendilerine yetebilmeyi, zorlukların üstesinden gelmeyi daha rahat başarırlar. Montessori; kendini saygıya değer, yetkin olarak algılayan çocukların, yalnızca sevgiyle, ilgiyle yetişen çocuklardan ruhsal açıdan daha sağlıklı olduğunu söylemektedir. Montessori öğretmenlerinin hepsi, okul başarısının doğrudan çocuğun; kendisine güvenmesi, isteklerini yapabilmesi, bağımsız şekilde davranabilmesi ölçüsüne bağlı olduğuna inanırlar (Seldin, 2008).

Öğrencinin okulda karşılaşacağı başarılı deneyimler pozitif yönde akademik özgüvenden, genel bir özgüven gelişimine sebep olur (Bloom, 1979). Olumlu psikolojik başarılı deneyimler kişinin yapabileceklerine dair özgüveninin alt yapısını oluşturmaktadır. Başarı duygusunu yaşayarak akademik özgüven duygusunun gelişmesi amacıyla okulda yapılacak etkinliklerin dikkatle incelemesi, belirlenen etkinliklerin öğrencilerin ilgisini çekmesi, istekle katılımlarını sağlaması, ayrıca eğitim-öğretim hedefleri ile tutarlı olması gerekmektedir. Öğrencilerin akademik özgüvenleri, öğretmenlerinin ve arkadaşlarının geribildirimlerinden etkilenmektedir. Bu etkilenme, akademik özgüvenin düşmesi ya da yükselmesi şeklinde sonuç verir (Schmuck and Schmuck, 2001).

Stipek ve ark. (1992), çocukların akademik yaşamlarında başarılı veya başarısız olmalarını, özgüveni ile özdeğerlerine bağlı olduğunu belirtmiştir (Kocaarslan, 2009). Akademik yaşamında öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların çoğu özgüven problemi yaşamaktadır ve çocuğun akademik gelişimi için; özgüvenin pozitif yönde desteklenmesi gerekmektedir (Humphreys, 2002).

Çevre, psikolojik gelişim için bireyin özgüvenli olmasında önemli bir etkendir. Çevre, özgüveni; çoğu zaman pozitif yönde etkilerken, bazende negatif yönde etki yaratabilir. Bu etkinin pozitif veya negatif olması, bireyin çevresi ile kurduğu iletişime ve etkileşime göre değişir (Göknar, 2004). Çevre, insanın aynasıdır. Kişinin, aynada gördüğü görüntünün pozitif olması, sonraki hayatını da etkilemektedir (Çelik, 2014). Çevre, özgüven için bu kadar önemliyken, kişi çocuklukta; aşağılanmaya ve

suçlanmaya maruz kalmışsa, her olumsuz tavrı yüzüne vurulursa, çocuğun kişiliğinde bazı aksaklıklar oluşur. Bu aksaklıklar, çocuğun özgüvenine olumsuz etki eder. Sürekli hor görülen, dışlanan çocuğun kişilik gelişimi zarar görür. Çocuk kendisinde eksiklikler aramaya başlar. Kişiliği saygı görmeyen, tavırları devamlı eleştirilen çocuk; kendisini sevemez, benliğini kabullenmekte sorun yaşar, bilinçsizce kendinden utanır (Göknar, 2004). Bu utanma hissi, çocuğun bilinçaltına yerleşir. Bu durum özgüven yetersizliğine neden olur (Tosun, 2013).

2.2.8. Anne-Baba Tutumlarının Özgüvene Etkisi:

Ebeveyn yaklaşımları çocuğun, kişilik ve özgüven gelişimine katkı sağlayan en önemli unsurlardandır. Ebeveyn yaklaşımları, çocuğun yetişkinliğinde de nasıl bir kişi olacağına etki etmektedir. Çocuğun doğumundan itibaren, iletişime geçtiği ilk yer aile ortamıdır. Bebeklikten itibaren, çocuğun ailesi ile iletişiminde güvenin olması, ailesinde gördüğü tavırlar; daha sonraki dönemlerdeki psiko-sosyal ve özgüven gelişimi için çok önemlidir (Bilgin, 2011).

Tüm çocuklar kabul görmeyi, onay almayı ister. Ebeveyni tarafından çocuğa "kendi benliğini tanımlama" özgürlüğü verildiği takdirde, çocuk gelişimini sağlıklı biçimde tamamlar. Hoşgörülü davranma, çocukta; kendine güven duyma, buluş yapma ve uyum sağlama konusunda katkı sağlamaktadır (Durmuş, 2006). Çocuğun yaşadığı yetersizlik duygusu ya da sevgiye layık olmama duygusu özgüven tahribatı için yeterlidir. Bu duygulardan yalnızca bir kaç tanesinin tatmini beklentileri karşılamamaktadır. Beğenilmeden veya değer görmeden sevilmek, çocuğun hep çocukluk döneminde kalmasına neden olarak olgunlaşmasına engel olabilir, hayal kırıklığına uğratabilir. Bunun yanı sıra değer verildiğini hissederek, beğenilerek, çok fazla hayal kırıklığı yaşamadan yetişen çocuklar özgüvenin olumlu gelişimi açısından daha şanslıdırlar (Andre and Lelord, 2002).

Ailede, çocuklara kendi benliğini tanıma ve geliştirme şansı verildiğinde çocukların kişiliği olumlu bir şekilde gelişerek olgunlaşır. Bunun tersi olarak aile ortamında çocuğun benliğini tanıma imkânı verilmezse kişilik gelişimi sekteye uğrar, belirli bir aşamada takılır kalır. Olgunlaşmış bir birey olamaz. Böyle bir çocuk, yetişkin olsa da fiziki yönden büyür ama psikolojik yönden yetersiz kalır (Göknar, 2010).

Ebeveynler çocuğunda olmasını istediği özellikleri çocukta baskı kurarak oluşturmak isterler. Ancak çocuğun genetiği, kişiliği, potansiyeli; ebeveynin bu taleplerine hiç de

uygun olmayabilir. Ebeveynin taleplerini karşılmaya çabalayan çocuk; eleştiriye, aşağılanmaya maruz kaldığında, içine kapanır, konuşmamaya başlar, kendisini çevresinden soyutlar, depresyona dahi girebilir. Çocuk hata yaptı zaman onun kişiliğini eleştirmek; çok zarar verici ve özgüveni sarsan yıkıma neden olur (Döğüşgen, 2010).

Çocuğun özgüveni; mizacı, zekâsı, biyolojik nitelikleri sahip olduğu çevresel özelliklerle küçük yaşlarda biçimlenir. Ailenin önemi bu açıdan çok büyüktür. Çocuk; aileden sevgi görür, ihtiyaçları zamanında ve doğru biçimde karşılanırsa; kendisini önemli hisseder ve kendisini sever. Okul öncesi dönemde çocuğun, anne-babasının; sözlü veya sözsüz tepkileri, beklentileri, övgüleri, yaklaşımları, eleştirilerinin özgüveni üzerinde oldukça etkisi vardır (Kocaarslan, 2009).

Özgüvenin en önemli belirleyicisi, aile bireylerinin birbirleriyle etkileşimidir. Anne baba eş olarak birbirleri ile ilişkilerini oldukça iyi sürdürseler bile, özgüven sorunları olabilir. Bu sorunlar ebeveyn olarak başarılarını önemli bir biçimde etkiler. Bazı ebeveynler çocuklarının hayatını yaşadıkları için kendisinin ve çocuklarının özgüven gelişimini engellemiş olur. Bazı anne babalar ise, ihmalkâr, duygusal olarak soğuk veya aşırı koruyucu olabilirler ki, bu davranışların tümü çocukların özgüvenini zedeler (Humphreys, 2002).

Ailede; anne babanın problemleri çözme şekli, iletişim kurma biçimleri ve birbirlerini sevme şekilleri, çocukların dünyadaki insanların birbirleriyle nasıl geçindikleri konusundaki ilk gözlemleridir. Çocuklar etraflarında yaşanan her şeyi görür ve hissederler. Ebeveynlerinin yaptıkları her şeyi bir sünger gibi içlerine çekerler. Karşılıklı sevgi ve saygıyla bir ekip olarak hareket eden ebeveynler, çocuklarına içlerinde büyüyecekleri güvenilir bir ortam sağlamış olurlar (Ellison and Barnet, 2010).

Steinberg ve arkadaşlarının 1990 yılında yaptıkları bir araştırmada; aile tutumlarının çocuk ve ergenleri dört konuda etkilediği belirlenmiştir. Bunlar: Özgüven, Okul Performansı, Stres, Çocuk Suçlarıdır. Bu araştırmanın sonucuna göre demokratik ailelerden gelen çocuklar daha yüksek özgüvene sahip, okul başarısı daha yüksek, daha stressiz ve suça daha az eğilimlidirler. Otoriter ebeveynleri olan çocukların; daha güvensiz, daha başarısız, daha stresli ve suça daha eğilimli oldukları tespit edilmiştir (Eldeleklioğlu, 2004).

2.2.9. Anne-Baba Tutumları

2.2.9.1. İlgisiz Anne-Baba Tutumları

İlgisiz tutum; ebeveynin, çocuğu yalnız bırakması, görmezden gelmesi, dışlaması anlamına gelir. Duygusal istismara neden olan böyle bir ortamda ana-baba-çocuk arasında iletişim eksikliği gözlemlenir (Yavuzer, 1995). Hiçbir standardın söz konusu olmadığı, her şeyin serbest olduğu aileler vardır. Bu düzeyde bir disiplin eksikliği, oto kontrolü hiç öğrenmeyen çocuklar yaratır (Humphreys, 2002).

2.2.9.2. Baskıcı-Katı Anne-Baba Tutumları

Baskı ve katı disiplin ortamında büyüyen çocuğun kendine güveni yoktur. Çocuğun kişiliğine, anne ve baba değer vermez. Çocuklar, ailenin koyduğu tüm kurallara uymak zorunda hisseder. Baskı altında yetişen çocuklar "sessiz, uslu, kibar, dürüst, dikkatli" olmasıyla beraber "kırgın, silik, utangaç, başkalarından çabuk etkilenen, aşırı hassas'' yapıya sahip olabilirler (Durmuş, 2006). Çocuğa eğitim performansıyla ilgili baskı yapan ebeveynler farkında olmadan çocuğun özgüvenini sarsarlar. Çocuk bu konuda daha fazla kırılmamak amacıyla kaçınma ya da telafiye başvurur. Fazla beklenti içerisinde olan anne babalar çocuklarına güvensizlik ve tedirginlik duygusunu aşılamış olurlar (Humphreys, 2002).

Otoriter disiplinden yana olan ebeveynler; evde yapılmaması gerekenleri vurgulamak eğilimindedirler. Bu yöntem, yapılması gerekenleri açıklamadığı için, çocuğun kendisini kontrol etmeyi, evde ve dışarda sorumluluklarını yerine getirmeyi öğrenmesine yardımcı olmaz. Baskı altında tutularak ve sert uygulamalara maruz bırakılarak yetişen çocuklar; çekingen, güvensiz, saygısız çocuklar olarak gelişirler (Humphreys, 2002).

2.2.9.3. Koruyucu Anne-Baba Tutumları

Ebeveynlerin çocuğunu fazla koruması; gereğinden çok kontrol etmesi, özen göstermesi anlamına gelmektedir. Bunun neticesinde çocuk; başkalarına fazlasıyla bağımlı, kendine güvenmeyen, hayal kırıklığı olan bireyler olurlar. Bunun nedeni olarak, annenin çocuğun yaşamında çok fazla var olmasıdır. Çocuğun; bağımsız düşünme, yanlış yapma, yanlışlarından ders çıkarma, problemlerle baş etme, sorumluluk

sahibi olma gibi kişiyi geliştiren hayat imkânlarından yoksun kalmasına neden olur (Yavuzer, 1995).

Aşırı koruyucu ortamda büyüyen çocuklar; devamlı olarak bir yetişkin tarafından kollanıp korunmak isterler, özsaygıları ve özgüvenleri düşüktür, girişimci olmayan, gölge kişilik özelliği taşıyan kişilere dönüşürler (Tosun, 2013). Çocuğuna eğitim performansı konusunda aşırı koruyucu ebeveynler; bilinçsiz bir halde çocuğun özgüvenini sarstıkları için ve çocuk daha çok kırılmamak adına kaçınma ya da telafiye başvurur. Aşırı koruyucu anne baba çocuğa, güvensizlik ve kaygı duygularını yüklemiş olur (Humphreys, 2002).

2.2.9.4. Demokratik Anne-Baba Tutumları

Çocuk için "her şeyi konuşup tartışabileceği" aile ortamı gibisi yoktur. Çocuk konuşabildiği oranda duygularını ve düşüncelerini, yani kendini anlatabilir, sorunlara yaklaşım biçimini açıklar ve özgüven kazanır (Durmuş, 2006). Demokratik tutumda, çocuk söz sahibidir. Duygularına ve fikirlerine saygı gösterilir, sevgi verilir, teşvik edilir, büyükleri tarafından dinlenir. Bu şekilde bir ortamda büyüyen çocuk, girişken olur. Özgüven kazanır, kendi başına karar verip sorumluluk almayı bilir (Yavuzer, 1995). Cooley, ebeveynlerin çocuğun hayatındaki en önemli bireyler olduğu için; ilgili, saygılı, kabullenici ve onaylayan davranış göstermelerinin çocuğun özgüven gelişimini olumlu yönde destekleyeceğini ifade etmiştir (Kurtuldu, 2007).

2.2.10. Anne-Babanın Özgüven Konusundaki Görevleri

Kasatura (2002), ebeveynlere özgüven gelişiminin daha sağlıklı olabilmesi yönünde bazı önemli noktaları vurgu yapmıştır. Bunlar;

-Çocukların kendilerini ifade etmesini sağlamak ve cesaretlendirmek
-Kendilerine değer vermesini sağlamak
-Gerektiği takdirde şikâyet edebilmek
-Değişime açık olmalarını sağlamak
-Çocuklara örnek olacak şekilde davranmak
-Çocuğun ihtiyacı olduğunda, ona destek olmak
-Olumlu eleştirilerde bulunmak
-Bakış açılarını genişletmeye yönelik davranışta bulunmak
-Yaşam becerilerini geliştirmek

-Bağımsız olması yönünde desteklemek
-Karamsar bakış açısından uzaklaştırmak
-Problemleri kendi başına çözebilmeyi öğretmek
-Hislerini kontrol altında tutmalarına yardımcı olmak
-Karar alabilme becerilerini geliştirmek (Günalp, 2007).

2.3. Empati

2.3.1. Empatinin Tanımı

Empati kavramı, ilk olarak 1897'de Theodor Lipps tarafından Almanca "Einfühlung" kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Lipps, ''Einfühlung''u "Kişinin kendini karşısındaki nesneye yansıtması, kendini onun içinde hissetmesi ve bu yolla o nesneyi içine alarak/özümseyerek anlama sürecidir". Empati kavramını, 1909'da Edward B. Titchener; diğer kişinin duygusal deneyimini aktif bir şekilde anlamak olan Yunanca "empatheia" sözcüğünden, İngilizce'ye "Empathy" olarak çevirmiştir (Dökmen, 2004).

Empatinin "başka isanların fikirlerini, bakış açısını, hislerini anlamaya dair bilişsel kabiliyet" olduğunu düşünenlerin yanısıra, "kişinin duygusuna uyan fakat onunkinin aynı olmasının gerekmediği şekilde algılanması" şeklinde düşünenlerin varlığından söz etmek mümkündür (Barnett, 1990). Kişinin empati kurması için karşıdaki kişiyle aynı durumu yaşamasının gerekliliği yoktur. Empati, karşısındaki bireyin yerine kendisini koyabilmek, durumlara onun bakış açısıyla bakabilmektir. Empatik açıdan gelişmiş kişinin; iletişim kurmada başarılı, empatik yönü gelişmemiş kişinin ise iletişim kurmakta başarısız olması muhtemeldir (Pişkin, 1991). Feshbach (1982), empatiyi; kişiye sosyal uzlaşma, üst düzey farkındalık, iletişim ve duygusal beceri kazandırmasının yanı sıra, fazlasıyla acıma, önemseme, sinirli ve kızgın olma gibi antisosyal tutumlarında kontrolünü sağlayan kavram olarak tanımlamıştır (Barnett, 1990). Dökmen'e (2004) göre empatinin; kendini açma, toplumsallaşma, sosyal duyarlılık, topluma adapte olmayla pozitif yönde ilişki vardır.

Freud'a göre empati; karşıdaki bireyle özdeşim kurarak o kişinin hislerini taklit yoluyla kurulmaktadır (İkiz, 2006). Adler'e göre empati; diğer kişinin gözüyle görme, kulağıyla duyma, duyduklarını hissetmesidir (Coşkun, 2007). Kohlberg'e (1969) göre empati; diğer kişinin rolülünü alma veya öteki kişinin bakış açısından bakabilme sürecidir. Kohut'a göre empati; diğer kişinin iç dünyasına girip o kişinin duygularını,

fikirlerini algılama potansiyelidir. Kohut, empatinin; diğer kişinin hayatına dahil olduğunu hissedip, kişinin iç görü kazanmasını sağlama olduğunu ifade etmektedir (Basch, 1983). Davis'e göre empati; karşıdakini etkili biçimde yargılamadan dinleyip, kişisel farkındalığı devam ettirirken ortaya çıkan, zamanla gelişme gösteren süreçtir (Özdağ, 1999).

Goleman'a göre kişi; kendine ait duygulara açık olduğu ölçüde, karşısındakinin hislerini algılamayıda o derece iyi başarabilir. Rosenberg'e göre empati; karşıdakinin hissetmiş olduğu içsel duygu, düşünsel durumunu algılama gayretini kapsayan sosyo-kültürel deneyimdir (Schierman and Gundy, 2000). Hoffman (1975) empatiyi; karşımızdaki bireyin, kendinden uzak, farklı ve biricik nitelikleri taşıyan bir kişi olduğunu kesin şekilde idirak etmek olarak tanımlamaktadır. Karşımızdaki bireyin; kendi düşünceleri, duyguları, farklı bakış açısı, bağımsız, özgün biri olduğunu hatırlamanın empati için önemli olduğunu belirtmektedir. Harter (1999) empatik olmayı; öteki bireyin duygularının, onun kendi duygusal yaşantılarının bir neticesi olduğunu anlamakla başladığını ifade etmektedir.

Rogers'a (1970) göre empati; bireyin kendini karşıdaki insanın yerine koyup durumlara o kişinin perspektifinden bakarak onun hislerini ve görüşlerini doğru biçimde algılayıp, hissedip bunu o kişiye aktarma sürecidir (Dökmen, 1998). Rogers (1970), empatik olmayı ve empati durumunu; bir insanın iç dünyasının referans sınırlarını doğru şekilde idirak etmek, o kişinin duygusal noktalarını ve anlamlarını; kendisiymiş gibi yaşamak olarak açıklamıştır (Akkoyun, 1982). Rogers, empatinin; bir durum olmaktan çok bir süreç olduğunu vurgulamaktadır (Dökmen, 1998).

Empatide, kendini tanımanın bazı bileşenleri önemli rol oynamaktadır. Buyüzden sağlıklı bir benliğin gelişmesi önem taşımaktadır. Araştırmalar; ötekiyle empati kurabilmek için, bireyin kendi benliğini diğer kişinin benliğinden ayırması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Eisenberg and Fabes, 1990). Pozitif yönde gelişmiş benlikğin empatininde gelişiminde önemli olan rölü; kişinin kendisini özgür aynı zamanda kabiliyetli bir kişi olarak görmesidir (Barnett, Thompson and Pfeifer, 1985). Pozitif yönde benliği geliştiren, kişinin becerilerini geliştirecek olan deneyimler, empatinin gelişmesinde destekleyici unsurdur. Katı, sevgiden yoksun, benliğe zarar verecek biçimde muamele edilen çocukların; başkalarının duygularını fark edip onları önemsemeye yatkınlığı olduğu söylenemez (Barnett, 1990).

Davis (1983), empatiyi dört boyutta ele almıştır. İlki; empatinin bilişsel yönünü oluşturan perspektif almadır. Bu, kendi bakış açısını başkalarının bakış açısına entegre

etme, öteki bireyin durumunu anlama şeklinde tanımlanmıştır (Hatcher ve ark., 1994). İkincisi, empatinin daha çok duygusal tarafını oluşturan empatik ilgidir. Bu, problemle karşılaşan kişilerin, problemleriyle alakadar olup problemlerine sempati hissetmedir (Davis, 1983). Üçüncüsü, hayali katılımdır. Bu, bireyin; roman, şiir okuduğu esnada duygusal bakımdan tetiklenmesinden doğar (Stiff, Dillard, Somera, Kim and Sleight, 1988). Hayali katılım, empatinin daha kolay kurulmasını sağlayan bir süreçtir. Kişinin, bir başkası tarafından bir olay anlattığı sırada kendisini bazen bu olayların içine katmasıdır. Kişi anlatılan olayı kendiside yaşıyormuş gibi hisseder. Böylelikle, karşısındaki kişinin bakış açısını kolaylıkla kazanmasını sağlar (Acun ve Kapıkıran, 2010). Kişisel gerilim dördüncü boyuttur. Kişinin karşısındakinin yerine kendini koyması durumu söz konusu olduğunda; karşısındakinin durumunu anlamasıyla beraber gerilim duymasıdır (Davis, 1983).

Bireyler, karşısındakiyle empati kurarken bunu dört adımda gerçekleştirir. İlk adım; kişinin hislerinin farkına varması ve idirak etmesidir. Diğer adım; iletişime geçmesidir. Üçüncü adım; kişinin dinlenip anlaşıldığını hissetmesidir. Son adım; kişinin kendisini ifade etmesidir (Mete ve Gerçek, 2005).

Dökmen (2004), insanların karşısındakiyle empati kurabilmesi için yapılması gerekenleri şu şekilde açıklamıştır: empati kuran bireyin, kendini karşıdakinin yerine koyup, durumlara o kişinin perspektifinden bakabilmesi gerekir. Empati kurabilmenin yolu; karşıdaki bireyin hisleri ve fikirlerini doğru anlamaktan geçer. Sadece hislerini veya sadece fikirlerini anlamak yetmez. Empati bilişsel-duygusal olmak üzere iki bileşenden oluşur. Karşısındaki bireyin rolüne girerek, o bireyin düşüncelerini anlamak bilişsel bir tutumdur (bilişsel rol alma/bilişsel perspektif alma). Karşıdaki bireyin duygularının aynısını hissetmekse, duygusal bir tutumdur (duygusal rol alma/duygusal perspektif alma). Empatideki sonuncu unsur, empati kuran kişinin zihninde oluşan empatik anlayışı, karşısındaki bireye aktarmasıdır (Dökmen, 2004).

McClelland (1951), insanların empati kurma becerisiyle, cinsiyeti arasında ilişki olmadığını söylerken; Kalliopuska (1984) ise annenin babaya, kızların erkeklere kıyasla daha çok empati kurma yeteneğine sahip olduğunu ifade etmektedir (Dökmen, 1987). Cotton (1992), genellikle her yaştan kızların erkeklere kıyasla daha fazla empati (özellikle duyuşsal empati) kurduklarını belirtmiştir.

2.3.2. Empatinin Gelişimi

Bütün sosyal becerilerin alt yapısını empati oluşturur. Empati, çocukluğun önemli gelişimsel görevlerindendir. Başka insanların hislerini daha iyi algılayabilen, empati kurabilen çocukların; arkadaş, öğretmen ve iletişim halinde olduğu diğer kişilerle olan ilişkisinde sosyal açıdan daha yetenekli olduğu belirtilmektedir. Empati becerisi güçlü çocuklar; daha az saldırganlık eğilimi gösterirler. Yardıma ve paylaşmaya daha eğilimli olurlar. Empatik olan çocuklar; yaşıtları ve büyükleri tarafından daha çok sevilirler. İş ve okul hayatında çok daha başarılı olurlar (Denham and Burger, 1991).

Annenin bebeğe göstermiş olduğu empatik tepkilerin sonucunda oluşan bebeğin empatik yaşantısı benlik gelişimini pozitif şekilde etkilemektedir. Pozitif benliğe sahip ve kendisiyle alakalı pozitif düşünen çocuklar, kendi gereksinimlerini karşılandığından, başka insanların gereksinimlerine ve onların hislerine daha çok odaklanırlar (Yüksel, 2009). Hoffman (1975), diğer insanlara yönelik empatik ilginin altında; rol alma becerileri, kişi sürekliği ve benliğin değişiklik göstermesinin derece derece gelişmesinin olduğunu ifade etmektedir. Empati, kendini ve diğer insanları anlamayı kapsayan bir beceridir (Goldstein and Michaels, 1985).

Eisenberg (1989), empati gelişiminin aniden gerçekleşmediğini, zamanla geliştiğini ifade etmiştir. Psikoanalitik kuramdaysa, empatinin temellerinin erken çocukluk döneminde çocuk-anne-baba ilişkisi başladığı andan itibaren atılmaya başlandığı belirtilmektedir. Sosyal öğrenme kuramındaysa, empatinin koşullara bağlı olarak kazanılacağı öne sürülmüştür. Kişinin geçmiş yaşantılarının, empati gelişimine hızlı bir şekilde etki ettiği vurgulanmıştır (Körükçü, 2004).

2.3.3. Empatinin Bileşenleri

Empatinin kökenini özbilinç oluşturmaktadır. Kişi kendisinin hislerine açık olduğu ölçüde karşısındaki bireyin hislerini anlamayı başarabilir. Bireyin "kendi hisleri" konusunda fikir sahibi olmaması demek o kişinin "etrafındaki bireylerin hislerini" anlayamamasına neden olur. Kişiler bazen hislerini sözcüklerle ifade etmektedirler, genellikle ötekinin hislerini anlamanın yolu, sesinin tonundan, mimiklerinden, jestlerinden, yüz ifadesinden, diğer sözsüz ifadelerinden geçmektedir (Goleman, 1995).

1950'li yıllarda empati; kişinin karşısındaki bireyi tanıması, kendisini onun yerine koyup o kişinin özellikleriyle ilgili bilgilenmesi anlamıyla kullanılmaktaydı. 1960'lı yıllarda empatinin; bilişsel yönünün yanı sıra duygusal yönünde üzerinde

durulmaktaydı. Empati, "Karşıdaki bireyin hissedilen duyuşsal deneyimine eşlik edilerek gösterilen duygusal refleks" şeklinde ifade edilmekteydi. 1970'li yıllarda empati "Bir insanın belirgin bir hissini anlayıp, bu hisse yönelik tepki gösterme" şeklinde tanımlanmaktaydı. Empati yapan birey, kendinden çok karşısındakine odaklanır (Dökmen, 1998).

Empati, bazı araştırmacılara göre bilişsel bir özellik (diğer kişilerin kaygılarını anlamak) şeklinde kabullenilirken, bazı araştırmacılarda duyuşsal bir özellik (diğer kişilerin acısını anlama) şeklinde kabullenilmektedir (Eisenberg, 1989).

Empatik tepkinin; bilişsel ve duygusal olmak üzere iki boyutu vardır. Bilişsel boyutu, başkasının nasıl hissettiğini anlama ve duygusal boyutu, başkasıyla duyuşsal iletişime geçebilmektir (Cotton, 1992). Empatinin; bilişsel ve duygusal ögelerden oluştuğu, bu ögelerin birbirleriyle etkileşim halinde olduğu bilinmektedir (Chlopan, Mccain, Carbonell and Hagen, 1985).

Empati; bilişsel yönden başkalarının fikirlerini, niyetlerini, gereksinimlerini, hislerini anlamayı içeren bilişsel süreçtir (Ceyhan, 1994). Duygusal empati, empatinin önemli bir unsuru olarak ele alınmıştır. Kuramcılar, empatinin duygusal tarafını, ötekinin hislerine duyarlı olmak, ötekinin hislerini paylaşma yeteneği şeklinde ifade etmiştir. Empatinin duygusal tarafı göz ardı edildiğinde empati, yalnızca ötekinin deneyimini tanımanın yanısıra teşir etme yeteneğine dönüşür. Duygusal taraf, empatik deneyimin en mühim yanı olarak belirtilmektedir (Yılmaz, 2003).

Morse, Anderson ve ark. (1992), empatinin dört önemli faktörden oluştuğunu ifade etmektedir. Duygusal faktör; kişinin hislerini hayal ederek içselleştirmesidir. Moral faktör; hisleri anlamlandırmak adına gereken içsel pekiştireçtir. Bilişsel faktör; ötekilerin hislerini anlama kabiliyetiyle kültürel-analitik yetenekleri kapsamaktadır. Davranışsal faktör; etkin şekilde dinleme, durumu analiz etme şeklinde iletişimle ilgili yetenekleri kapsamaktadır.

Dökmen (2004), empatiyi; empatik eğilim ile empatik beceri şeklinde iki açıdan ifade etmiştir. Empatik eğilim, empatinin duygusal boyutunu kapsamaktadır, kişinin empati kurma kapasitesini belirtmektedir. Empatik beceri, kişinin empati kurmasını tanımlamaktadır. Dökmen (1998), empatinin "bilişsel" ile "duyuşsal" bileşeni olduğunu vurgulayarak; bilişsel yönünün, karşıdakinin "ne hissettiğini" anlamayla alakalı ve duyuşsal yönünün karşıdakinin "hissettiğini hissetmek" ile alakalı olduğunu ifade etmektedir.

2.3.4. Empati-Aile İlişkisi

Ailedeki bireylerin birbirini anlama çabası, karşı karşıya kalınan durumlar neticesinde birbirini desteklemesi, aile bireylerini birbirlerine kenetleyen unsurların başında gelmektedir. Ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkisindeki en mühim psikolojik unsur empatinin kurulmasıdır (Geçtan, 1993). Barnett (1987), empatinin büyük kısmının gelişiminin ailede gerçekleştiğini ifade etmiştir. Aile çevresi; çocuğun kendi duygusal gereksinimlerini doyurarak, faklı hisler deneyimlemesi amacıyla destek olmakta, duygusal hassasiyeti-gönüllülüğü destekleyen bireyleri izlemesi, onlarla iletişime geçmesi konusunda alternatifler sunmaktadır. Hoffman (1975), çocuğun davranışlarının başka bir kişiye zararı olduğu anlarda; zarara uğrayan bireyin durumuna dikkat çeken, çocuğun kendisini diğer kişinin yerine koyması yönünde yüreklendiren taktiğin çocuklarda empati gelişimini olumlu yönde destekleyebileceğini belirtmiştir.

Çocuğun empatik olmasını sağlayabilecek aile ile ilişkili diğer nokta; ebeveynin çocuğa uyguladığı disiplindir. Araştırmalar; ebeveynin uyguladığı disiplin yöntem ile çocuğun empatisi arasında kuvvetli ilişki olduğu tespit edilmişitir (Krevans and Gibbs, 1996). Araştırmalar, ebeveynlerin tutumlarını değiştirmede; açıklama yapan disiplin stratejisini uyguladığı çocukların empati seviyesinin; ebeveynlerin baskı kuran, ceza veren disiplin stratejisi uyguladığı çocukların empati seviyesinden daha fazla olduğunu göstermiştir (Bar-Tal, Nadler and Blechman, 1980). Baskıcı ve otoriter ebeveyn davranışları ile çocukların empatisi arasında negatif açıdan ilişki olduğunu göstermiştir (Dekovic and Janssens, 1992).

2.3.5. Empatik Eğilim

Empatik eğilim; kişinin, diğerlerinin hayatlarını, duygularını anlama ve hissetme kapasitesidir. Bireylerin gündelik hayatındaki empati kurma kapasitesi ve sosyal duyarlılıktır (Dökmen, 1998). Empatik eğilim, bilişsel-duygusal empati kapasitesi şeklinde iki boyutta tanımlanır (Smith, 2006).

Empatik eğilimin bilişsel boyutu; öteki bireyin hissinin anlaşılma kapasitesidir. Fakat bu boyutta bireyin öteki kişiyi anladığını paylaşması zorunlu değildir. Yani öteki kişinin duygusal durumunu doğru olarak analiz etme, olayları ötekinin perspektifinden analiz etme anlamı taşıyan bilişsel empatinin, bireylerin sosyal işlevselliğinde etkisi bulunmaktadır (Smith, 2006).

Empatik eğilimin duygusal boyutu; öteki bireyin deneyimlediği hisleri algılayabilme, bu duygusal duruma doğru tepki verebilmek için sahip olunan kapasiteyi oluşturmaktadır. Duygusal empati; kişilerin aileleri, arkadaşları, yabancı kişlere özverili davranış sergilemesine yönelik kişileri güdülemenin yanı sıra ahlaki yönden gelişim göstermesi açısından çok önem taşımaktadır. Yeni doğmuş bebeklerin dahi duygusal empati hassasiyeti taşıdığı gözlemlenmektedir (Smith, 2006).

Empatik eğilimin bilişsel yönünde; diğer bireyin içsel durumunu algılamak önem arz etmekteyken; duygusal empatide, bireyin bulunduğu durumu duyumsamak önem arz etmektedir (Zahn-Waxler and Radke-Yarrow, 1990). Empatik eğilimin varlık gösterdiği ilişkide birey; yargıdan uzak şekilde dinlendiğini, onay gördüğünü, insan olması açısından varlığı dolayısıyla önemli-değerli olduğunu duyumsamaktadır (Ataşalar, 1996). Empatik eğilimi fazla bireylerde; hisleri algılama, duygu içerikli deneyimlerin etkisi altında kalma, başkalarınına yardımcı olma hissi diğerlerinden daha fazladır (Stephan and Finlay, 1999).

Empatik eğilim; doğumla gelen, daha sonrada deneyimlerle edinilen, birazda olsa geliştirilebilen kişiliğe ait bir parçadır. Bireylerin günlük tutumlarıyla empatik davranış gösterme kapasitesi, öteki bireylerin yerine kendisini koyma, hislerinin ne olduğunu kavrayıp, diğer kişinin duygusal yaşantısına yanıt verme, dünyayı ne ölçüde algıladığı ile o kişinin rolüne bürünerek anlaşılmaya çabalamasıdır (Elikesik, 2013). Hassas tutumda bulunan aileler, bebeklere empatik ilgi açısından öncü olmakta, güçlü bir örnek oluşturmaktadır. Ebeveyn ile çocuğun arasında samimi, güven veren bağlanma şekli olduğu zaman; ailenin hassasiyeti, empatik eğilimin oluşmasını sağlayabilmektedir (Robinson, Zahn-Waxler and Emde, 1994).

2.4. İlgili Araştırmalar

2.4.1. Özgüven ile İlgili Araştırmalar

Bu bölümde özgüvenle ilgili ülkemizde yapılan bazı araştırmalar yer almaktadır. Yapılan araştırmalarda; psikolojik dayanıklılık-özgüven-anne baba tutumu ilişkisi, 4.sınıf öğrencilerinin özgüveni, sınav kaygısı-özgüven ilişkisi, psikolojik danışmanın-özgüvene etkisi, mükemmeliyetçi benlik sunumu-özgüven ilişkisi incelenmiştir. Ortaokul öğrencilerinin özgüveni, 6.sınıf öğrencilerinin bilimsel tutum-özgüven ilişkisi, keman eğitimi-özgüven ilişkisi, ilköğretim 1.sınıf öğrencilerinin özgüveni, farklı anne baba tutumları-okul öncesi çocukların özgüven ilişkisi araştırılmıştır. Bibliyopsikolojik

danışmaya dayalı özgüven geliştirme programının-6.sınf öğrencilerinin özgüvenine etkisi, müzik eğitimi-özgüven ilişkisi, ilkokuldaki yaratıcı drama etkinliklerinin-özgüvene etkisi incelenmiştir. Ergenlerin mükemmeliyetçilik düzeyleri-özgüven ilişkisi, öğrenci özgüveni-aile uyumu-akademik başarı ilişkisi, çocuk dostu okul projesi kapsamında olan-olmayan ilköğretim öğrencilerinin özgüvenleri-zorbalık eğilimleri araştırılmıştır. Aile içi şiddet-ilköğretim 6, 7, 8. sınıf öğrencileri iletişim becerileri-özgüvene etkisi incelenmiştir.

Akkuş (2015), ergenlerde psikolojik dayanıklılığın özgüven ve anne baba tutumlarıyla ilişkisini incelemiştir. Araştırma sonunda; ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeyiyle özgüveni arasında anlamlı pozitif ilişki olduğu bulunmuştur.

Aktepe (2015), ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüvenlerini bazı değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda; ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüvenlerinin genel olarak yüksek olduğu bulunmuştur.

Başoğlu (2007), erinlik döneminde sınav kaygısıyla özgüveni arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Ebeveynlerin hayatını kaybetmesinin özgüven durmuna olumsuz etki etmediği, ders durumu iyi olan öğrencilerin sınav kaygısıyla özgüveni arasında negatif yönde ilişki olduğu, fazla heyecanlanmanın özgüveni olumsuz etkilediği, ilgilenilen etkinliklerin özgüvene anlamlı seviyede etki etmediği bulunmuştur.

Bilgin (2016), çözüm odaklı kısa süreli grupla psikolojik danışmanın ergenlerin özgüven düzeyine etkisini incelemiştir. Araştırma bulguları; çözüm odaklı kısa süreli grupla psikolojik danışma uygulamasının, düşük ve orta düzey özgüvene sahip deney grubundaki katılımcıların özgüven seviyelerini arttırdığını, bu durumun izleme ölçümlerinde de devam ettiğini göstermektedir. Kontrol gruplarındaki katılımcıların özgüven ön-test, son-test ve izleme testi ölçümlerinden elde ettikleri puanlar arasında anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ceylan (2017), ergenlerde mükemmeliyetçi benlik sunumunun özgüven ile ilişkisini incelemiştir. Öğrencilerin özgüven düzeyiyle mükemmeliyetçi benlik sunumu düzeyi arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Çelik (2014), ortaokul öğrencilerinin özgüven düzeyinin bazı değişkenler açısından değerlendirme çalışması yapmıştır. Araştırma sonucunda; kız-erkek öğrencilerin özgüven düzeyi arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Özgüvenle aile tipi, ebeveyn durumu, kardeş sayısı, doğum sırası arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

Çelik ve Onay (2014), 6. sınıf öğrencilerinin bilimsel tutum ve özgüven ilişkisi, bazı değişkenlere göre incelemiştir. Araştırma sonucunda; öğrenci özgüveniyle bilimsel tutumu arasında orta düzey altında ilişki olduğu, cinsiyet durumuyla özgüven, bilimsel tutum düzeyi arasında düşük düzeyde ilişki bulunmasının yanısıra, kızlardaki ilişki düzeyinin, erkeklerdekine nazaran daha yüksek olduğu saptanmıştır. Babanın eğitimin düzeyine göre özgüven ile bilimsel tutum arasında düşük düzeyde ilişkinin var olduğu; ilişki düzeyinin, hangi okul kademesini bitirdiğine göre değişmediği belirlenmiştir. Annenin aldığı eğitime göre özgüven ile bilimsel tutum arasında genel anlamda düşük ilişkinin var olduğu; anne eğitim düzeyi arttıkça çocuğun özgüven ve bilimsel tutumu arasındaki ilişkinin azaldığı bilgisine ulaşılmıştır. Aile ekonomik durumuna göre, özgüven ve bilimsel tutumun düşük düzeyde ilişkili olduğu gözlemlenmiştir.

Ergen (2010); ilköğretim düzeyinde eşlikli çalmaya dayalı keman eğitiminin; eşliksiz çalmaya dayalı keman eğitimine göre entonasyon, özgüven ve tutum üzerindeki etkisinin anlamlı düzeyde fark oluşturduğu bulunmuştur.

Ezmeci (2012), ilköğretim 1.sınıf öğrencilerinin özgüvenlerinde; okul öncesi eğitim alıp almama durumuna, cinsiyetlerine, anne ve babanın öğrenim düzeyine, ailenin ekonomik düzeyine göre anlamlı fark tespit edilmiştir. Kardeş sahibi olup olmamalarına göre özgüvenleri arasında anlamlı fark tespit edilmiştir.

Günalp (2007), farklı anne-baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisini araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda; demokratik anne-baba tutumu, okul öncesi eğitimine devam etmekte olan 5-6 yaş grubundaki çocukların özgüven gelişiminde anlamlı ve olumlu açıdan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Öteki tutumlarınsa; çocukların özgüven gelişiminde anlamlı ve olumsuz açıdan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Karacan (2009), bibliyopsikolojik danışmaya dayalı özgüven geliştirme programının deney grubundaki katılımcıların, özgüveni üzerinde anlamlı seviyede artış sağladığını tespit etmiştir.

Kocaarslan (2009), genel müzik eğitimi alan ilköğretim öğrencilerinin, müzikal özgüven ve motivasyon seviyeleri arasında anlamlı ilişki tespit etmiştir. Öğrencilerin müzik dersine ilişkin tutumları ve müzikal özgüven seviyeleri arasında anlamlı ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Paylan (2013), ilkokulda yapılan yaratıcı drama etkinliklerinin öğrencilerin özgüven gelişimine etkisini incelemiştir. İkinci sınıf öğrencilerinin; yaratıcı drama etkinlikleri sonucunda, özgüven gelişimlerinde son-test lehine anlamlı farklılık olduğu tespit

edilmiştir. Cinsiyet değişkenine bağlı anlamlı farklılaşma tespit edilmemiştir. Drama derslerinin öncesinde ve sonrasında öğrenci davranışları gözlemlenmiş; drama çalışmalarının öğrencilerin özgüvenleri üzerinde olumlu etkileri olduğu tespit edilmiştir.

Sayışman (2018), ergenlerin mükemmeliyetçilik düzeyleri ile özgüveni arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Olumlu mükemmeliyetçilikle iç-dış özgüven arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Olumsuz mükemmeliyetçilik ile iç ve dış özgüven arasında pozitif anlamda ilişki gözlenmiştir. İç özgüven ile dış özgüven arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Cinsiyet açısından; algılanan ebeveyn tutumlarında mükemmeliyetçilik düzeyleri ve özgüven düzeylerinde bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Diğer değişkenlerden elde edilen verilerde öğrencilerin özgüvenlerinin algıladıkları rekabetçi tutumlara göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Soner (2000), öğrenci özgüveni aile uyumu ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucuna göre; aile uyumu ile öğrenci özgüveninin, öğrencilerin akademik başarılarına pozitif açıdan etkisi bulunduğu tespit edilmiştir.

Umutlu (2010), çocuk dostu okul projesi kapsamında olan-olmayan ilköğretim okulu öğrencilerinin özgüvenleri ile zorbalık eğilimlerini araştırmıştır. Çocuk dostu okullarda özgüven algılaması yüksek, zorbalık algılaması düşük; çocuk dostu olmayan okullarda, özgüven algılaması düşük, zorbalık algılamasının yüksek olduğu bulunmuştur.

Yılmaz Sarkın (2012), aile içi şiddetin çocukların özgüven düzeyi ile iletişim becerileri üzerinde olumsuz etkisinin olduğu, aile içi şiddetin kız çocuklarının özgüven düzeyi ile iletişim becerilerini erkeklerden daha çok etkilediği bulunmuştur.

Özgüvenle ilgili yapılan bazı araştırmalar sonucunda; pozitif yönde ilişki bulunmuşken, bazı araştırmalar sonucunda da negatif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ergenlerin psikolojik dayanıklılık-özgüven düzeyi arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüvenlerinin genel olarak yüksek olduğu, annenin-babanın hayatını kaybetmesinin özgüveni olumsuz etkilemediği tespit edilmiştir. Ders durumu iyi olan öğrencilerin sınav kaygısı-özgüvenleri arasında negatif yönde bir ilişki olduğu, aşırı heyecanlanmanın özgüveni olumsuz etkilediği, ilgilenilen etkinliklerin özgüveni anlamlı düzeyde etkilemediği bulunmuştur. Çözüm odaklı kısa süreli grupla psikolojik danışma uygulamasının hem düşük hem de orta düzey özgüvene sahip deney grubundaki katılımcıların özgüven düzeylerini arttırdığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin özgüveni-mükemmeliyetçi benlik sunumu düzeyleri arasında negatif yönde ve anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir. Ortaokuldaki kız ve erkek öğrencilerin özgüven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık

olmadığı, öğrenci özgüveni-bilimsel tutumu arasında orta düzeyin altında ilişki olduğu, cinsiyet durumu-özgüven-bilimsel tutum düzeyi arasında düşük düzeyde ilişki olduğu ve kızlardaki ilişki düzeyinin erkeklerdekine oranla daha yüksek olduğu, babanın eğitimin düzeyine göre özgüven- bilimsel tutum arasında düşük düzeyde ilişki olduğu ve ilişki düzeyinin bitirdiği okul kademesine göre değişmediği, annenin aldığı eğitime göre özgüven-bilimsel tutum arasında genel anlamda düşük düzeyde ilişkinin olduğu, annenin eğitim düzeyi arttıkça çocuğun özgüven-bilimsel tutumu arasındaki ilişkinin azaldığı, aile ekonomik durumuna göre özgüven-bilimsel tutumun düşük düzeyde ilişkili olduğu belirtilmiştir. Eşlikli çalmaya dayalı keman eğitiminin-eşliksiz çalmaya dayalı keman eğitimine göre entonasyon-özgüven-tutum üzerindeki etkisinin anlamlı derecede fark yarattığı, 1.sınıf öğrencilerinin özgüvenleri arasında okul öncesi eğitim alıp almama durumu, cinsiyet, anne-baba öğrenim durumu, ailenin ekonomik düzeyine göre anlamlı farklılaşma olduğu ve kardeş sahibi olma-olmama durumlarına göre anlamlı farklılaşma olmadığı gözlemlenmiştir. Demokratik anne-baba tutumu okul öncesi eğitimine devam etmekte olan 5-6 yaş grubundaki çocukların özgüven gelişiminde anlamlı-olumlu açıdan etkilediği ve diğer tutumların ise anlamlı-olumsuz açıdan etkilediği bulunmuştur. Bibliyopsikolojik danışmaya dayalı özgüven geliştirme programının deney grubundaki katılımcıların özgüven puanları üzerinde anlamlı düzeyde artış sağladığı belirtilmiştir. Genel müzik eğitimi alan ilköğretim öğrencilerinin müzikal özgüven-motivasyon düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. İlkokulda yapılan yaratıcı drama etkinliklerinin öğrencilerin özgüven gelişimine etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Olumlu mükemmeliyetçilik-iç-dış özgüven arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Aile uyumu-öğrenci özgüveninin akademik başarısına olumlu yönde etkisinin bulunduğu gözlemlenmiştir. Çocuk dostu olan okullarda özgüven algılaması yüksek ve zorbalık algılaması düşük iken çocuk dostu olmayan okullarda özgüven algılaması düşük ve zorbalık algılaması ise yüksek olduğu belirtilmiştir. Aile içi şiddetin çocukların özgüven düzeyi-iletişim becerileri üzerinde olumsuz etkileri olduğu ve aile içi şiddetin kız çocuklarının özgüven düzeyini-iletişim becerilerini erkeklerden daha fazla etkilediği belirtilmiştir.

2.4.2. Empatik Eğilim ile İlgili Araştırmalar

Bu bölümde empati ile ilgili ülkemizde yapılan bazı araştırmalar yer almaktadır. Yapılan araştırmalarda; kaynaştırma öğrencisi bulunan sınıfların empatik eğilimleri, ortaokul öğrencilerinin empatik eğilimleri-çatışma çözme davranışları ilişkisi

incelenmiştir. Orta çocukluk döneminde algılanan ebeveyn tutumları-aile aidiyeti-empatik eğilimi, 7.-8. sınıf öğrencilerinin empatik eğilimleri-sosyal duygusal öğrenme becerileri-zihin kuramı ilişkisi araştırılmıştır. İlköğretim 7.-8. sınıf öğrencilerinin empatik eğilimi-denetim odağı boyutu-akılcı olmayan inançları incelenmiştir. Müzikli dramatizasyonun ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin empatik eğilimine etkisi, ilköğretim 4.-5. sınıf öğrencilerinin algıladıkları ebeveyn kabul-red ve empatik eğilim düzeyi ilişkisi araştırılmıştır. Anaokuluna devam eden çocukların duygusal düzenleme becerileri-annelerinin empatik eğilim-tutumlarını, spor yapan-yapmayan ortaöğretim öğrencilerin iletişim becerileri- empatik eğilimi incelenmiştir. İlköğretim 2. sınıf öğrencilerin empatik eğilimi-çatışma çözme davranışları, ilköğretim öğrencilerin empatik eğilimi-algıladıkları öğretmen tutumları-öğrencilerin ahlakî değer yargısına etkisi araştırılmıştır. 9. sınıf öğrencilerin psikolojik belirtileri-empatik eğilimi, ilköğretim öğrencilerinin demokratik tutum-empatik eğilimi-sosyal bilgiler dersinin etkisi, spor yapan-yapmayan ortaöğretim öğrencilerin empatik eğilimleri-saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

Bahar (2018), kaynaştırma öğrencisi bulunan sınıfların empatik eğilimlerini incelemiştir. Araştırma sonucuna göre; öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı olarak fark olduğu görülmektedir. Sınıf düzeyine göre 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin empatik eğilim seviyesi 8. sınıf öğrencilerinin empatik eğilim seviyesine göre daha fazladır. Sosyo-ekonomik düzeye göre empatik eğilim seviyelerinde anlamlı fark tespit edilmemiştir.

Çakır (2016), ortaokul öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri ile çatışma çözme davranışları arasındaki ilişki incelenmiş; öğrencilerin empatik eğilim durumları ile cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, aile gelir durumu, sosyo-ekonomik durumu arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

Durlanık (2019), orta çocukluk döneminde algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti ve empatik eğilimler arasındaki ilişkiler ve bunların bazı değişkenler açısından incelemiştir. Bulgulara göre, ebeveynden algılanan duygusal sıcaklık tutumu ile aile aidiyeti duygusu ve empatik eğilimi arasında olumlu yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Baba ve annelerini daha destekleyici algılayan çocukların ailelerine duydukları aile aidiyeti duygularının ve empatik eğilimlerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Furtana (2018), 7 ve 8. sınıf öğrencilerin empatik eğilimi ve sosyal duygusal öğrenme becerilerinin zihin kuramının yordamasını yapmıştır. Sosyal duygusal

becerilerin, cinsiyet, sınıf, baba öğrenim durumu ile zihin kuramını yordama gücü arasında anlamlı ilişki belirlenmiştir. Empatik eğilimde ise zihin kuramını yordama gücü açısından anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Kızılyar (2010), ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerin empatik eğilim seviyesine göre denetim odağı boyutlarıyla akılcı olmayan inançlarını araştırılmış; empatik eğilimi yüksek olanlar düşük öğrencilere kıyasla denetim odağı aile ilişkileri, başarı, akran ilişkileri, kader boyutlarında daha içten denetimli oldukları; denetim odağı batıl inanç boyutunda anlamlı farklılık olduğu; empatik eğilim düzeyleri düşük olanların yüksek öğrencilere kıyasla başarı, rahatlık talebine ilişkin mantıkdışı inançları daha yüksek olduğu; empatik eğilim düzeyleri yüksek olanların düşük öğrencilere oranla saygı talebine ilişkin mantıkdışı inançlarının yüksek olduğu bulunmuştur.

Kortan (2010), müzikli dramatizasyonun ilköğretim ikinci sınıf öğrencilerin empatik eğilimleri üzerindeki etkisini araştırmıştır. Edilgin müzik ve dramatizasyon eğitimi alan deney grubundakilerin empatik eğilimi, edilgin müzik eğitimi alan kontrol grubundakilerin empatik eğilimine göre anlamlı farklılık olmamıştır. Müzikli dramatizasyon eğitimi alan deney grubunun, deney sonrası empatik eğilim düzeyleri deney öncesine göre anlamlı düzeyde geliştiği tespit edilmiştir.

Köseoğlu (2013), ilköğretim dördüncü-beşinci sınıf öğrencilerin algıladıkları anne-baba kabul-red düzeyleriyle empatik eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Cinsiyete göre öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri dördüncü sınıflar ve erkekler lehine anlamlı farklılık; başarıya göre anlamlı farklılık; anne öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Kurbet (2010), anaokuluna giden çocukların duygusal düzenleme becerileriyle annelerinin empatik eğilim ve tutumlarını araştırmıştır. Annelerin tutumuna göre çocukların duygusal düzenleme puanlarında anlamlı fark olduğu, destekleyici anne tutumu puanlarıyla, empatik eğilim puanları arasında olumlu yönde, yüksek düzeyde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Özbalta (2018), spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin iletişim becerileri ile empatik eğilim düzeylerinin bazı değişkenler açısından araştırmıştır. Spor yapanların, yapmayanlara göre iletişim becerileri ile empatik eğilimleri daha yüksek bulunmuştur.

Rehber (2007), ilköğretim ikinci sınıf öğrencilerin empatik eğilim düzeylerine göre çatışma çözme davranışlarını araştırmıştır. Empatik eğilim düzeyi düşük olanların yüksek olanlara göre saldırganlık davranışlarının daha yüksek olduğu; empatik eğilim

düzeyi yüksek olanların düşük olanlara göre problem çözme davranışlarının, daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kızların erkeklere kıyasla empatik eğilim düzeyleri ile problem çözme davranış düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sarmusak (2011), ilköğretim öğrencilerinin empatik eğilimleri ile algıladıkları öğretmen tutumlarının, öğrencilerin ahlakî değer yargılarına etkisini incelemiştir. Ahlakî değer yargılarının, empatik eğilimleri ve algıladıkları öğretmen tutumları ile neden-sonuç ilişkisi içinde doğrudan açıklandığı belirlenmiştir.

Satılmış (2012), dokuzuncu sınıf öğrencilerin bazı değişkenlere göre psikolojik belirti ve empatik eğilimlerini incelemiştir. Bilişsel, duyuşsal, toplam empatik eğilim düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterirken, okul türüne göre yalnızca bilişsel empatik eğilim düzeyleri anlamlı farklılık göstermektedir. Buna karşın saldırganlık durumuna göre bilişsel empatik eğilim, duyuşsal empatik eğilim ve toplam empatik eğilim düzeyleri anlamlı farklılık göstermemektedir.

Solak (2011), spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık ve empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda; bayanların erkek öğrencilere kıyasla empatik eğilim ile atılganlık puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ural (2010), ilköğretim öğrencilerin demokratik tutum ile empatik eğilim düzeylerine sosyal bilgiler dersinin etkisini araştırmıştır. Sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin demokratik tutum ve empatik eğilim kazandırmasında önemli bir etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin demokratik tutum ile empatik eğilim düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı farklılığın kızlar lehine olduğu belirlenmiştir.

Yılmaz (2013), spor yapan-yapmayan ortaöğretim öğrencilerin empatik eğilimleri ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın bulguları; spor yapanların, yapmayanlara göre saldırgan davranışlarının daha düşük seviyede olduğunu, empatik eğilimlerinin ise daha yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Empatiyle ilgili yapılan bazı araştırmalar sonucunda; pozitif yönde ilişki bulunmuşken, bazı araştırmalar sonucunda da negatif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kaynaştırma öğrencisi olan sınıfların empatik eğilimlerinde cinsiyete göre anlamlı fark olduğu, 6., 7. sınıfların, 8. sınıf öğrencilerine göre empatik eğilimlerin daha fazla olduğu ve sosyo-ekonomik düzeye göre empatik eğilimde anlamlı fark olmadığı bulunmuştur. Ortaokul öğrencilerin empatik eğilim-cinsiyet-sınıf düzeyi-kardeş sayısı-aile geliri-sosyoekonomik durumuna göre anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir. Orta çocukluk döneminde ebeveynden algılanan duygusal sıcaklık tutumu-aile aidiyeti

duygusu-empatik eğilim arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. 7., 8. sınıf öğrencilerin sosyal duygusal becerilerin cinsiyet-sınıf-baba öğrenim durumu-zihin kuramını yordaması arasında anlamlı ilişki olduğu ve empatik eğilim-zihin kuramını yordaması açısından anlamlı ilişki olmadığı gözlemlenmiştir. İlköğretim 7.-8. sınıf öğrencilerin empatik eğilime göre denetim odağı batıl inanç açısından anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir. İlköğretim 2. sınıf öğrencilerin müzikli dramatizasyon eğitimi alan deney grubunun deney sonrası empatik eğilim düzeyleri öncesine göre anlamlı olarak arttığı gözlemlenmiştir. İlköğretim 4.-5. sınıf öğrencilerin empatik eğiliminde cinsiyete göre ve 4. sınıf lehine ve anne öğrenim durumuna göre anlamlı fark olduğu ile başarıya ve baba öğrenim durumuna göre anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir. Anaokuluna giden çocukların annelerin tutumu ile çocukların duygusal düzenlemesi arasında anlamlı fark olduğu ve destekleyici anne tutumu ile empatik eğilimi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Spor yapan ortaöğretim öğrencilerin spor yapmayan öğrencilere göre iletişim becerileri ile empatik eğilimlerin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. İlköğretim 2. sınıf öğrencilerin empatik eğilimi düşük olanların saldırganlık davranışları empatik eğilimi yüksek olanlara göre daha yüksek olduğu ile empatik eğilim düzeyi yüksek olanların problem çözme davranışları empatik eğilim düzeyi düşük olanlara göre daha yüksek olduğu ile kızların empatik eğilimi ve problem çözme davranışı erkeklere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. İlköğretim öğrencilerin ahlakî değer yargılarının (adalet, hoşgörü, saygı, dayanışma, misafirperverlik, dürüstlük, sevgi), empatik eğilimleri-algıladıkları öğretmen tutumları (demokratik tutum, otoriter tutum, serbest tutum) ile neden-sonuç ilişkisi içinde doğrudan ilgili olduğu gözlemlenmiştir. 9. sınıf öğrencilerin bilişsel-duyuşsal-toplam empatik eğilim düzeyleri cinsiyete göre anlamlı fark olduğu ve okul türüne göre bilişsel empatik eğilimde anlamlı fark olduğu ve saldırganlık durumuna göre bilişsel-duyuşsal-toplam empatik eğilimde anlamlı fark olmadığı belirtilmiştir. Spor yapan-yapmayan ortaöğretim öğrencilerinde bayanların empatik eğilimi ve atılganlığı erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin demokratik tutum ve empatik eğilim kazandırmasında önemli bir etkisinin olduğu gözlemlenmiştir. Spor yapan öğrencilerin-spor yapmayanlara göre saldırgan davranışlarının ve empatik eğilimlerin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analiz edilmesinde kullanılan istatistiksel teknikler ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, betimsel yöntemle yapılan tarama modelinde bir alan araştırmasıdır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olan şekilde betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, ona uygun bir biçimde 'gözleyip' belirleyebilmektir (Karasar, 1998).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Adana ili merkez ilçelerde (Çukurova, Seyhan, Yüreğir, Sarıçam) bulunan ve ilköğretim okullarına devam eden toplam 34.700 dördüncü sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Kolay ulaşılabilir durum örneklemesi kullanılarak; Çukurova, Seyhan, Yüreğir, Sarıçam olmak üzere her ilçeden iki olmak üzere toplamda sekiz okul belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemini, sekiz ilköğretim okulunun 4. sınıfına devam eden 493 kız ve 482 erkek olmak üzere toplam 975 öğrenci oluşturmaktadır.

İl/ İlçe Adı	**4. sınıf Toplam Öğrenci Sayısı**
Adana İli	34,700
Çukurova İlçesi	4,710
Seyhan İlçesi	12,800
Yüreğir İlçesi	7,600
Sarıçam İlçesi	2,500

Okul Adı	İlçe Adı	Kız Öğrenci Sayısı	Erkek Öğrenci Sayısı	Toplam Öğrenci Sayısı
Nigahi Soykan İlkokulu	Çukurova	61	43	104
Bilfen Mektebim Okulları	Çukurova	68	73	141
İsmet İnönü İlkokulu	Seyhan	74	78	152
Celalettin Seyhan İlkokulu	Seyhan	61	56	117
Gazeteci Adem Yavuz İlkokulu	Yüreğir	53	60	113
Ticaret Borsası İlkokulu	Yüreğir	62	64	126
Şehit Mustafa Sarı İlkokulu	Sarıçam	54	46	100
Suluca İlkokulu	Sarıçam	60	62	122

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, öğrencilerin özgüven gelişimlerini belirlemek için, Piers-Harris Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği (Öner, 1996) kullanılmıştır. Öz-Kavram ölçeği, özgüveni ölçmek amacıyla kullanıldığı için bu çalışmada özgüven ölçeği adıyla yer alacaktır. Öğrencilerin empatik eğilimlerini belirlemek için KA-Sİ Empatik Eğilim Çocuk Formu kullanılmıştır.

3.3.1. Piers-Harris Çocuklar İçin Öz-Kavramı Ölçeği

Piers-Harris Çocuklar İçin Öz-Kavramı Ölçeği, Piers-Harris tarafından 1964 yılında ABD'de geliştirilmiştir. Ölçeğin amacı; çocukların öz-güvenleri ve öz-kavramları, kendileriyle ilgili algılamaları ve değerlendirmelerini ölçmektir. Ölçek 9-20 yaş arası bireylere uygulanabilir. Ölçeğin uygulanması için zaman sınırlaması yoktur, yaklaşık 20 dakikada yanıtlanabilir. Ölçek 80 maddeden oluşmaktadır, maddelere 'evet' veya 'hayır' olarak cevap verilir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, bireyin kendisi hakkında olumlu; düşük puan ise olumsuz düşünce ve duygulara sahip olduğunu gösterir. Öz-Kavramı Ölçeği; (a) Mutluluk, (b) Kaygı, (c) Gözde Olma (Popülerlik), (d) Davranış, (e) Bedensel Görünüm (f) Zeka ve Okul Durumu olmak üzere altı alt faktörden oluşmaktadır (Öner, 1996).

Ölçeğinin Puanlanması: Ölçeğin Türkçe'ye çevirisini ve güvenirlik çalışmasını Necla Öner yapmıştır. Ölçek puanı, cevap anahtarına uyan maddelerin sayısal

toplamıdır. Elde edilen öz kavramı ham puanı 0 ile 80 arasında değişir. Uygulamalar genelde, ham puanların 25 ile 75 arasında olduğunu göstermiştir (Öner, 1996).

Piers Harris'in geliştirdiği, çocuklarda öz kavramı ölçeğinin; 9-18 yaş öğrencileriyle standardizasyonu yapılmıştır. Farklı yaş gruplarının ve cinsiyet farklarının olmadığı saptanan bu ölçeğin güvenirliği, iç tutarlık ve değişmezlik (test-tekrar-test) teknikleriyle sınanmıştır. Spearman Brown ve Kuder Richardson 21 formülleri ile elde edilen iç tutarlılık katsayıları .78 ile .93 arası; Pearson Momentler Çarpımı formülü ile elde edilen puan değişmezliği korelasyon katsayıları .71 ile .77 arası bulunmuştur. Bu veriler ölçek güvenirliğinin doyurucu olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Öner, 1996).

Test-tekrar test güvenirliği: Beşinci sınıf öğrencilerine iki ve dört aylık aralarla iki kez uygulanan ölçeğin değişmezlik katsayısı her ikisinde de .77 olarak bulunmuştur (Öner, 1996).

Ölçmenin standart hatası: Yüzde 77 değişmezlik katsayısı kullanıldığında, ölçeğin standart hatası 6.0 puan olarak saptanmıştır (Öner, 1996).

GEÇERLİĞİ:

Ölçüt Bağımlı Geçerliği: 12-16 yaşları arasındaki 98 özel eğitim öğrencisine Piers-Harris Çocuklar İçin Öz-Kavramı Ölçeği ile Lipsitt'in Çocuklar için Öz-Kavramı Ölçeği uygulanmış, aralarında orta düzeyde .68 anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Öner, 1996). 10-12 yaşında, 244 öğrencinin ölçekten aldıkları puanlar ile öğretmenlerin derecelendirmesi arasındaki ilişkiye de bakılmış ve aralarındaki korelasyonların .06 ile .41 arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı grubun ölçek puanları ile arkadaş derecelendirmesi arasındaki korelasyonlarda .26 ile .49 arasında bulunmuştur (Öner, 1996).

Kapsam Geçerliği: Çocukların kendilerinde beğendikleri ve beğenmedikleri nitelikleri belirten ifadelere dayanan bir çalışmada, ölçeğin kapsadığı davranış evreninin tanımlanmasına çalışılmıştır. Kapsamındaki bu davranışlar daha sonra faktör analiziyle çeşitli boyutlar altında gruplandırılmıştır (Öner, 1996).

Yapı Geçerliği: Ölçeğin kuramsal geçerliği, faktör analizi tekniği ile sınanmış ve ortaya 10 değişik faktör çıkmıştır. Bu faktörler, toplam test puan varyansının %42'sini açıklamıştır. Bunlardan 6 tanesi yorumlanabilecek nitelikte bulunarak, ölçeğin 6 alt teste ayrılabileceği önerilmiştir. Diğer yapı geçerliği sınamaları, kavramsal ve hipotez

sınaması ile gerçekleştirilmiş, sonuçlar beklentileri destekler nitelikte olmuştur (Öner, 1996).

GÜVENİRLİĞİ:

Test-Tekrar Test Güvenirliği: Ölçeğin 1, 2, 5, 6 ve 7 günlük aralarla iki kez uygulanması sonucu, test-tekrar test yöntemi ve Pearson Momentler Çarpımı korelasyon tekniği ile hesaplanan değişmezlik katsayıları ilkokul için .72 ile .91; ortaokul için .79 ile .98 arasında değişmiştir (Öner, 1996).

Kuder-Richardson Güvenirliği: Kuder-Richardson 20 formülünün genelleştirilmiş bir formu olan alfa korelasyonları ile belirlenen iç tutarlılık katsayıları ilkokul için .87, ortaokul için .86 çıkmıştır (Öner, 1996).

Madde- Toplam Puan Güvenirliği: Nokta çift seri kolerasyonları ile madde toplam puan ilişkileri .09 ile .50 arasında bulunmuştur. Ortanca korelasyon değerlerinin düşük sosyo-ekonomik gruplar için .32, yüksek sosyo-ekonomik gruplar için .28 olduğu görülmüştür (Öner, 1996).

Standart Hata: Örneklemdeki her sınıf için hesaplanan ölçmenin standart hatası 1.55 ile 5.13 puan arasında bulunmuştur (Öner, 1996).

GEÇERLİĞİ:

Yapı Geçerliği: Ölçeğin faktör analizi ilkokulla üniversite örneklemlerini kapsayan 800 öğrenci grubu üzerinde yapılmıştır. Özgün ölçek çalışmasına paralel, 6 faktörlü model sınanarak, farklı madde kümelerinden oluşan altı faktör elde edilmiştir. Ancak bu faktörlerin ölçek puanına katkı oranları değişik çıktığında, faktörlerin önem sıralamalarında farklı yerlere girdiği saptanmıştır (Öner, 1996).

656 ortaokul (342 erkek, 314 kız) ve 732 lise (453 erkek ve 279 kız) toplam 1388 öğrenciye Piers- Haris Çocuklar için Öz Kavramı Ölçeği ile Sınav Kaygısı Envanterleri uygulanmıştır. İki ölçek arasındaki korelasyonlar, kuramsal beklentiler doğrultusunda, ortaokul için -.50, lise için -.47, .01 anlam düzeyinde bulunmuştur (Öner, 1996).

3.3.2. KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği Çocuk Formu

Kaya ve Siyez (2010), çocukların empatik eğilimlerini ölçmek için KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği Çocuk Formunu geliştirmiştir. Çalışma grubu, ilköğretim okuluna devam eden toplam 394 öğrenciden oluşmuştur.

Ölçekte duygusal empatiyi ölçen 7 madde, bilişsel empatiyi ölçen 6 madde olmak üzere toplamda 13 maddeden oluşmaktadır. Çocuk formunun cevaplama şekli ‘’(1) Bana hiç uygun değil, (2) Bana biraz uygun, (3) Bana oldukça uygun ve (4) Bana tamamen uygun’’ olmak üzere dört aşamalı şekilde tasarlanmıştır. Ölçekte olumsuz madde olmadığından, cevaplayıcı yanıtlarının puan değerleri yanıtlama biçimine paralel olarak toplanmaktadır. Ölçekten duygusal empatiyi ölçen 7 maddenin toplanmasıyla elde edilen duygusal empati alt boyutu puanı, bilişsel empatiyi ölçen 6 maddeye verilen yanıtların puanlarının toplamı ile elde edilen bilişsel empati alt boyutu puanı ve bu ikisinin toplamı ile elde edilen toplam empatik eğilim puanı olmak üzere üç ayrı puan elde edilmektedir. Duygusal empati alt boyutundan elde edilecek minimum puan 7x1=7, maksimum puan 7x4=28, bilişsel empati alt boyutundan elde edilecek minimum puan 6x1=6, maksimum puan 6x4=24, minimum toplam empatik eğilim puanı 13x1=13, maksimum toplam empatik eğilim puanı ise 13x4=52 dir. Ölçekten alınan puanlar arttıkça empatik eğilim artmakta, düştükçe empatik eğilim azalmaktadır.

Çocuk formunun güvenirliği ile ilgili olarak iç tutarlık katsayıları ve test-tekrar test güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Çocuk formunun iç tutarlılığını gösteren Cronbach Alfa katsayısı, ölçeğin tümü için .84, duygusal empati için .79 ve bilişsel empati alt boyutu için ise .72 bulunmuştur.

Ölçeğin bir hafta arayla 100 öğrenciye uygulanması sonucu elde edilen test-tekrar test güvenirlik katsayısı ölçeğin tümü için .74, duygusal empati alt boyutu için .71 ve bilişsel empati alt boyutu için .69 olarak bulunmuştur.

Test-tekrar test güvenirlik çalışmasının yapıldığı grubun verileri üzerinden yapılan hesaplamalarda ölçeğin tümü için Cronbach Alfa katsayısı .92, duygusal empati için .89 ve bilişsel empati için .84 bulunmuştur. Duygusal empati alt boyutunun puanları ile tüm test puanları arasında .96, bilişsel empati alt boyutunun puanları ile tüm ölçek puanları arasında .93, duygusal ve bilişsel empati alt boyutları arasında ise .78 korelasyon bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma için Milli Eğitim Bakanlığından, ilgili okulların 4. sınıf öğrencileri ile araştırma yapılması amacıyla gerekli izin alınmıştır. Verilerin toplanması 2017-2018 yılı Aralık-Ocak aylarında gerçekleştirilmiştir. Uygulamaya başlamadan önce Adana il merkezindeki çalışma yapılacak okulların yöneticileriyle görüşülmüş, araştırmanın

uygulanması için uygun tarih ve zaman belirlenmiştir. Uygulama, araştırmacı tarafından yapılmıştır. Belirlenen okullardaki 4. sınıf öğrencilerine, gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra ölçekler dağıtılmıştır. Ölçeklerdeki soruların yanıtlanması için ortalama 30 dakika süre verilmiştir. Uygulama tamamlandıktan sonra ölçme araçları yine araştırmacı tarafından toplanmıştır. Toplamda 985 ölçek dağıtılmış ve hepsi toplanmıştır. Toplamda 10 ölçekte soruların bazılarının çözülmemiş olduğu (boş bırakıldığı) gözlemlendiği için değerlendirilmemiş, 975 ölçek değerlendirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Uygulanan Piers-Harris Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği ve KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği-Çocuk Formundan elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde SPSS 17 istatistik programı kullanılmış, anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

Analiz sonuçları; cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne babanın medeni durumu, annenin çalışıyor-çalışmıyor olması faktörünün, çocukların özgüveni ve empatik eğilimini nasıl etkilediğini göstermektedir.

Araştırmada özgüven ve empatik eğilim arasındaki ilişkiye ilişkin Spearman sıra farkları korelasyon analizi yapılmıştır. Cinsiyete göre özgüvenleri ve cinsiyete göre empatik eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için Mann Whitney U Testi yapıldı. Kardeş sayısı, doğum sırası, anne-babanın medeni durumu, annenin çalışıyor-çalışmıyor olması durumuna göre özgüven ölçeği ve empatik eğilim ölçeği toplam ve alt boyutlarından aldıkları puanlar üzerinde non parametric alternative test olan Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, verilerin alt problemiyle ilgili yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Özgüveni ve Empatik Eğilimi Arasında İlişki

Araştırmanın ilk sorusu olan ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüveni ve empatik eğilimi arasındaki ilişkiyi belirlemek için Spearman sıra farkları korelasyon analizi yapılmıştır ve bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1.

İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Özgüveni ve Empatik Eğilimi Arasındaki İlişkiye İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları

	r	**N**	**p**
Toplam Empatik Eğilim Toplam Özgüven	.310	975	.000

Tablo 1'de görüldüğü gibi öğrencilerin özgüveni ve empatik eğilimi arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki ($r= 0.310$, $p<0.05$) bulunmuştur.

4.2. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılması

İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerine göre özgüvenleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için Mann Whitney U Testi yapılmıştır. Tablo 2'de Özgüven Ölçeği toplam ve alt boyutları için cinsiyete göre Mann Whitney U Testi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 2.

Cinsiyete Göre Özgüven Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Özgüven	**Cinsiyet**	**N**	**Sıra ortalaması**	**Sıralar Toplamı**	**U**	**P**
Mutluluk	Kız	493	494,52	243798,50	115598,500	.459
	Erkek	482	481,33	232001,50		
Kaygı	Kız	493	462,20	227866,00	106095,000	.004
	Erkek	482	514,39	247934,00		
Gözde Olma (Popülerlik)	Kız	493	487,97	240567,50	118796,500	.997
	Erkek	482	488,03	235232,50		
Davranış	Kız	493	505,76	249342,00	110055,000	.044
	Erkek	482	469,83	226458,00		
Bedensel Görünüm	Kız	493	510,16	251507,00	107890,000	.011
	Erkek	482	465,34	224293,00		
Zekâ ve Okul Durumu	Kız	493	532,04	262294,50	97102,500	.000
	Erkek	482	442,96	213505,50		
Toplam	Kız	493	504,80	248865,00	110532,000	.059
	Erkek	482	470,82	226935,00		

Tablo 2'de görüldüğü gibi; Kaygı, Davranış, Bedensel Görünüm, Zekâ ve Okul Durumu boyutlarında cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Kaygı boyutunda farklılık erkeklerde yüksek iken; Davranış, Bedensel Görünüm, Zekâ ve Okul Durumu boyutlarında farklılığın kızlarda yüksek olduğu görülmektedir. Mutluluk, Gözde Olma (Popülerlik) ve Toplam Puanlar için ise cinsiyet açısından anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür.

4.3. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılması

Araştırmanın üçüncü alt amacı, 4. sınıf öğrencilerinin kardeş sayısına göre özgüvenlerinin karşılaştırılmasıyla ilgiliydi. Bu amaca cevap aramak için öğrencilerin Özgüven Ölçeği toplam ve alt boyutlarından aldıkları puanlar üzerinde non parametric

alternative test olan Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Tablo 3'te Kruskal Wallis Testi bulguları sunulmuştur.

Tablo 3.

Kardeş Sayısına Göre Özgüven Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskall Wallis Testi Sonuçları

Özgüven	**Kardeş Sayısı**	**N**	**Sıra ortalaması**	**χ^2**	**sd**	**P**	**Fark**
Mutluluk	TÇ	100	470,29	6,251	3	.100	-
	1K	273	503,22				
	2K	346	505,61				
	D	256	454,89				
Kaygı	TÇ	100	457,07	4,646	3	.200	-
	1K	273	497,28				
	2K	346	506,21				
	D	256	465,57				
Gözde Olma (Popülerlik)	TÇ	100	412,79	17,447	3	.001	1K>TÇ
	1K	273	521,32				2K>TÇ
	2K	346	509,35				1K>D
	D	256	452,98				2K>D
Davranış	TÇ	100	420,29	13,046	3	.005	1K>TÇ
	1K	273	486,48				2K>TÇ
	2K	346	523,89				2K>D
	D	256	467,57				
Bedensel Görünüm	TÇ	100	492,89	6,834	3	.077	-
	1K	273	499,42				
	2K	346	505,71				
	D	256	449,97				
Zekâ ve Okul Durumu	TÇ	100	490,34	2,523	3	.471	-
	1K	273	501,96				
	2K	346	492,77				
	D	256	465,75				
Toplam	TÇ	100	446,94	16,374	3	.001	2K>TÇ
	1K	273	508,48				1K>D
	2K	346	520,77				2K>D
	D	256	437,91				

TÇ: Tek Çocuk **1K:** 1 Kardeş **2K:** 2 Kardeş **D:** Diğer

Tablo 3'te görüldüğü gibi öğrencilerin kardeş sayılarına göre Özgüven Ölçeği toplam ve alt boyutları açısından; Gözde Olma (Popülerlik), Davranış ve Toplam

Puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için Mann Whitney U Testi yapılmıştır. Testin sonuçları incelendiğinde Gözde Olma (Popülerlik) boyutu için; 1 ve 2 kardeşe sahip öğrencilerin, tek çocuk ve diğer kardeşe sahip öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları anlaşılmıştır. Davranış boyutu için; 1 ve 2 kardeşe sahip öğrencilerin, tek çocuk ve diğer kardeşe sahip öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları anlaşılmıştır. Toplam puanlar için de aynı şekilde 1 ve 2 kardeşe sahip öğrencilerin, tek çocuk ve diğer kardeşe sahip öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları anlaşılmıştır.

4.4. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılması

Araştırmanın dördüncü alt amacı 4. sınıf öğrencilerinin doğum sırasına göre özgüvenlerinin karşılaştırılmasıyla ilgiliydi. Bu amaca cevap aramak için öğrencilerin Özgüven Ölçeği toplam ve alt boyutlarından aldıkları puanlar üzerinde non parametric alternative test olan Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Tablo 4'te Kruskal Wallis Testi bulguları sunulmuştur.

Tablo 4.

Doğum Sırasına Göre Özgüven Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskall Wallis Testi Sonuçları

Özgüven	**Doğum Sırası**	**N**	**Sıra ortalaması**	**χ^2**	**sd**	**P**	**Fark**
Mutluluk	1.	456	505,71	12,588	3	.006	1>3
	2.	369	492,99				1>4
	3.	101	444,92				2>4
	4. ve üzeri	49	374,42				
Kaygı	1.	456	500,46	7,317	3	.062	-
	2.	369	490,99				
	3.	101	467,56				
	4. ve üzeri	49	391,64				
Gözde Olma (Popülerlik)	1.	456	503,48	7,784	3	.051	-
	2.	369	491,61				
	3.	101	439,04				
	4. ve üzeri	49	417,72				
Davranış	1.	456	501,04	8,839	3	.032	1>4
	2.	369	495,11				2>4
	3.	101	448,85				
	4. ve üzeri	49	393,85				
Bedensel Görünüm	1.	456	501,15	5,354	3	.148	-
	2.	369	480,95				
	3.	101	492,70				
	4. ve üzeri	49	409,04				
Zekâ ve Okul Durumu	1.	456	506,60	6,098	3	.107	-
	2.	369	480,52				
	3.	101	463,63				
	4. ve üzeri	49	421,47				
Toplam	1.	456	513,38	16,560	3	.001	1>3
	2.	369	486,99				1>4
	3.	101	437,51				2>4
	4. ve üzeri	49	363,46				

Tablo 4'te görüldüğü gibi öğrencilerin doğum sırasına göre Özgüven Ölçeği toplam ve alt boyutları açısından; Mutluluk, Davranış, Toplam Puanlar açısından anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için Mann Whitney U Testi yapılmıştır. Testin sonuçları incelendiğinde, Mutluluk boyutu için; 1 ve 2. sırada doğan öğrencilerin, 3 ile 4. ve üzeri sırada doğan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları anlaşılmıştır. Davranış boyutu için; 1 ve 2. sırada doğan öğrencilerin, 4. ve üzeri sırada doğan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları anlaşılmıştır. Toplam puanlar için; 1 ve 2. sırada doğan öğrencilerin, 3 ile 4. ve üzeri sırada doğan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları anlaşılmıştır.

4.5. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılması

Araştırmanın beşinci alt amacı 4. sınıf öğrencilerinin anne-babanın medeni durumuna göre özgüvenlerinin karşılaştırılmasıyla ilgiliydi. Bu amaca cevap aramak için öğrencilerin Özgüven Ölçeği toplam ve alt boyutlarından aldıkları puanlar üzerinde Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Tablo 5'te Kruskal Wallis Testi bulguları sunulmuştur.

Tablo 5.

Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Özgüven Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskall Wallis Testi Sonuçları

Özgüven	**Anne-Babanın Medeni Durumu**	**N**	**Sıra ortala-ması**	**χ^2**	**sd**	**P**	**Fark**
Mutluluk	Evli	879	489,04	4,573	2	.102	-
	Boşanmış	64	441,55				
	Ayrı	23	388,65				
Kaygı	Evli	879	490,08	5,814	2	.055	-
	Boşanmış	64	426,69				
	Ayrı	23	390,04				
Gözde Olma (Popülerlik)	Evli	879	486,67	1,332	2	.514	-
	Boşanmış	64	448,38				
	Ayrı	23	460,04				
Davranış	Evli	879	488,76	7,587	2	.023	Evli>Ayrı Boşanmış> Ayrı
	Boşanmış	64	465,93				
	Ayrı	23	331,26				
Bedensel Görünüm	Evli	879	487,73	2,886	2	.236	-
	Boşanmış	64	453,45				
	Ayrı	23	405,30				
Zekâ ve Okul Durumu	Evli	879	488,78	3,720	2	.156	-
	Boşanmış	64	430,03				
	Ayrı	23	430,30				
Toplam	Evli	879	488,75	5,154	2	.076	-
	Boşanmış	64	453,74				
	Ayrı	23	365,59				

Tablo 5'te görüldüğü gibi öğrencilerin anne-babanın medeni durumuna göre Özgüven Ölçeği toplam ve alt boyutları açısından; Davranış açısından anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek

için Mann Whitney U Testi yapılmıştır. U testi sonuçları incelendiğinde Davranış boyutu için; anne-babası evli olan ve anne-babası boşanmış olan öğrencilerin, anne-babası ayrı olan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları anlaşılmıştır.

4.6. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Annenin Çalışıyor-Çalışmıyor Olması Durumuna Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılması

Araştırmanın altıncı alt amacı 4. sınıf öğrencilerinin annenin çalışıyor-çalışmıyor olması durumuna göre özgüvenlerinin karşılaştırılmasıyla ilgiliydi. Bu amaca cevap aramak için öğrencilerin Özgüven Ölçeği toplam ve alt boyutlarından aldıkları puanlar üzerinde Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Tablo 6'da Kruskal Wallis Testi bulguları sunulmuştur.

Tablo 6.

Annenin Çalışıyor-Çalışmıyor Olması Durumuna Göre Özgüven Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskall Wallis Testi Sonuçları

Özgüven	**Annenin Çalışma Durumu**	**N**	**Sıra ortalaması**	**χ^2**	**sd**	**P**	**Fark**
Mutluluk	Ev Hanımı	607	483,70	3,835	2	.147	-
	Evden Çalışan	32	405,66				
	Ev Dışından Çalışan	335	502,20				
Kaygı	Ev Hanımı	607	491,21	0,627	2	.731	-
	Evden Çalışan	32	453,78				
	Ev Dışından Çalışan	335	484,00				
Gözde Olma (Popülerlik)	Ev Hanımı	607	478,72	3,411	2	.182	-
	Evden Çalışan	32	439,45				
	Ev Dışından Çalışan	335	508,01				
Davranış	Ev Hanımı	607	493,33	3,096	2	.213	-
	Evden Çalışan	32	405,25				
	Ev Dışından Çalışan	335	484,80				
Bedensel Görünüm	Ev Hanımı	607	478,72	4,844	2	.089	-
	Evden Çalışan	32	419,06				
	Ev Dışından Çalışan	335	509,95				

Zekâ ve Okul Durumu	Ev Hanımı	607	482,48	5,190	2	.075	-
	Evden Çalışan	32	396,45				
	Ev Dışından Çalışan	335	505,29				
Toplam	Ev Hanımı	607	477,98	4,952	2	.084	-
	Evden Çalışan	32	419,56				
	Ev Dışından Çalışan	335	511,23				

Tablo 6'da görüldüğü gibi öğrencilerin annenin çalışıyor-çalışmıyor olması durumuna göre Özgüven Ölçeği toplam ve alt boyutları açısından anlamlı fark olmadığı anlaşılmıştır.

4.7. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılması

Araştırmanın yedinci alt amacı 4. sınıf öğrencilerinin cinsiyete göre empatik eğiliminin karşılaştırılmasıyla ilgiliydi. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerine göre empatik eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için non parametrik alternatif test olan Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Tablo 7'de Empatik Eğilim Ölçeği toplam ve alt boyutları için cinsiyete göre Mann Whitney U Testi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 7.

Cinsiyete Göre Empatik Eğilim Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Empatik Eğilim	**Cinsiyet**	**N**	**Sıra ortalaması**	**Sıralar Toplamı**	**U**	**P**
Duygusal Empatik Eğilim	Kız	493	531,88	262216,00	97181,000	.000
	Erkek	482	443,12	213584,00		
Bilişsel Empatik Eğilim	Kız	493	524,54	258599,50	100797,500	.000
	Erkek	482	450,62	217200,50		
Empatik Eğilim Toplam puanları	Kız	493	532,99	262764,00	96633,000	.000
	Erkek	482	441,98	213036,00		

Tablo 7'de görüldüğü gibi; Duygusal Empatik Eğilim, Bilişsel Empatik Eğilim boyutlarında ve Empatik Eğilim toplam puanları bakımından cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Tüm bu boyutlarda farklılıkların kızlar lehine olduğu görülmektedir.

4.8. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılması

Araştırmanın sekizinci alt amacı 4. sınıf öğrencilerinin kardeş sayısına göre empatik eğilimlerinin karşılaştırılmasıyla ilgiliydi. Bu amaca cevap aramak için öğrencilerin Empatik Eğilim toplam ve alt boyutlarından aldıkları puanlar üzerinde Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Tablo 8'de Kruskal Wallis Testi bulguları sunulmuştur.

Tablo 8.

Kardeş Sayısına Göre Empatik Eğilim Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskall Wallis Testi Sonuçları

Empatik Eğilim	**Kardeş Sayısı**	**N**	**Sıra ortalaması**	**χ^2**	**sd**	**P**
Duygusal Empatik Eğilim	1K	100	478,44	,896	3	.826
	2K	273	476,76			
	3K	346	494,65			
	4K ve üzeri	256	494,74			
Bilişsel Empatik Eğilim	1K	100	491,19	6,630	3	.085
	2K	273	516,42			
	3K	346	489,92			
	4K ve üzeri	256	453,86			
Empatik Eğilim Toplam puanları	1K	100	484,02	,701	3	.873
	2K	273	495,08			
	3K	346	492,13			
	4K ve üzeri	256	476,43			

1K:1 Kardeş **2K:**2 Kardeş **3K:**3 Kardeş **4K ve üzeri**:4 Kardeş ve üzeri

Tablo 8'de görüldüğü gibi; bütün alt boyutlarda Duygusal Empatik Eğilim, Bilişsel Empatik Eğilim ve Toplam Empatik Eğilim ortalama puanları bakımından kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

4.9. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılması

Araştırmanın dokuzuncu alt amacı 4. sınıf öğrencilerinin doğum sırasına göre empatik eğilimlerinin karşılaştırılmasıyla ilgiliydi. Bu amaca cevap aramak için öğrencilerin Empatik Eğilim toplam ve alt boyutlarından aldıkları puanlar üzerinde Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Tablo 9'da Kruskal Wallis Testi bulguları sunulmuştur.

Tablo 9.

Doğum Sırasına Göre Empatik Eğilim Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskall Wallis Testi Sonuçları

Empatik Eğilim	**Doğum Sırası**	**N**	**Sıra ortalaması**	**$\chi 2$**	**sd**	**P**	**Fark**
Duygusal Empatik Eğilim	1.	456	503,39	2,640	3	.450	-
	2.	369	476,45				
	3.	101	468,81				
	4. ve üzeri	49	471,30				
Bilişsel Empatik Eğilim	1.	456	506,75	11,475	3	.009	1>3
	2.	369	493,09				1>4
	3.	101	423,45				2>3
	4. ve üzeri	49	408,30				2>4
Empatik Eğilim Toplam puanları	1.	456	505,78	6,083	3	.108	-
	2.	369	485,21				
	3.	101	440,75				
	4. ve üzeri	49	440,90				

Tablo 9'da görüldüğü gibi; Duygusal Empatik Eğilim boyutu ve Empatik Eğilim toplam puanlarında doğum sırasına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı anlaşılmaktadır. Bilişsel Empatik Eğilim boyutunda doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için Mann Whitney U Testi yapılmıştır. Testin sonuçları incelendiğinde Bilişsel Empatik Eğilim için; 1 ve 2. sırada doğan öğrencilerin, 3 ve 4. ve üzeri sırada doğan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları anlaşılmıştır.

4.10. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Anne Babanın Medeni Durumuna Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılması

Araştırmanın onuncu alt amacı 4. sınıf öğrencilerinin anne babanın medeni durumuna göre empatik eğilimlerinin karşılaştırılmasıyla ilgiliydi. Bu amaca cevap aramak için öğrencilerin Empatik Eğilim toplam ve alt boyutlarından aldıkları puanlar üzerinde Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Tablo 10'da Kruskal Wallis Testi bulguları sunulmuştur.

Tablo 10.

Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Empatik Eğilim Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskall Wallis Testi Sonuçları

Empatik Eğilim	**Medeni Durum**	**N**	**Sıra ortalaması**	**χ^2**	**P**
Duygusal Empatik Eğilim	Evli	879	484,88	,457	.796
	Boşanmış	64	461,24		
	Ayrı yaşıyor	23	492,72		
Bilişsel Empatik Eğilim	Evli	879	483,11	2,816	.245
	Boşanmış	64	457,55		
	Ayrı yaşıyor	23	570,48		
Toplam Empatik Eğilim	Evli	879	484,48	1,113	.573
	Boşanmış	64	455,77		
	Ayrı yaşıyor	23	523,28		

Tablo 10'da görüldüğü gibi; Duygusal Empatik Eğilim, Bilişsel Empatik Eğilim ve Empatik Eğilim alt boyutlarında anne babanın medeni durumuna göre anlamlı bir farklılığın olmadığı anlaşılmaktadır.

4.11. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Annenin Çalışıyor-Çalışmıyor Olması Durumuna Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılması

Araştırmanın on birinci alt amacı 4. sınıf öğrencilerinin annenin çalışıyor-çalışmıyor olması durumuna göre empatik eğilimlerinin karşılaştırılmasıyla ilgiliydi. Bu amaca cevap aramak için öğrencilerin Empatik Eğilim toplam ve alt boyutlarından aldıkları

puanlar üzerinde Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır. Tablo 11'de Kruskal Wallis Testi bulguları sunulmuştur.

Tablo 11.

Annenin Çalışıyor-Çalışmıyor Olması Durumuna Göre Empatik Eğilim Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskall Wallis Testi Sonuçları

Empatik Eğilim	**Anne Çalışma Durumu**	**N**	**Sıra ortalaması**	**χ^2**	**sd**	**P**	**Fark**
Duygusal Empatik Eğilim	Ev Hanımı(EH)	607	482,96				
	Evden Çalışan(EÇ)	32	513,14	,569	2	.753	-
	Ev Dışından Çalışan(EDÇ)	335	493,27				
Bilişsel Empatik Eğilim	Ev Hanımı(EH)	607	477,01				
	Evden Çalışan(EÇ)	32	411,58	6,146	2	.046	EDÇ>EÇ
	Ev Dışından Çalışan(EDÇ)	335	513,75				
Toplam Empatik Eğilim	Ev Hanımı(EH)	607	479,65				
	Evden Çalışan(EÇ)	32	471,73	1,623	2	.444	-
	Ev Dışından Çalışan(EDÇ)	335	503,23				

Tablo 11'de görüldüğü gibi; Duygusal Empatik Eğilim boyutu ve Empatik Eğilim toplam puanları bakımından annenin çalışıyor-çalışmıyor olması durumuna göre anlamlı bir farklılığın olmadığı anlaşılmaktadır. Bilişsel Empatik Eğilim boyutunda annenin çalışıyor-çalışmıyor olması durumuna göre anlamlı bir farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için Mann Whitney U Testi yapılmıştır. Testin sonuçları incelendiğinde Bilişsel Empatik Eğilim için; Ev Dışından Çalışan anneye sahip öğrencilerin, Evden Çalışan anneye sahip öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları anlaşılmıştır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, ilkokul 4. sınıf öğrencilerin özgüveni ve empatik eğilimi arasındaki ilişki çeşitli değişkenlere (Cinsiyete, kardeş sayısına, doğum sırasına, anne-babanın medeni durumuna, annenin çalışıyor-çalışmıyor olması durumuna) göre incelenmesinden elde edilen bulguların tartışma ve yorumuna yer verilmiştir.

5.1. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Özgüveni ile Empatik Eğilimi Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmada, öğrencilerin özgüveni ve empatik eğilimi arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu durum, özgüveni yüksek öğrencilerin, empatik eğiliminin de yüksek olduğu; özgüveni düşük öğrencilerin, empatik eğilimlerinin de düşük olduğu şeklinde yorumlanabilir. Yüksel (2009), bireyin kendini tanıması empati için temel bir koşul olarak ele alınmıştır. Kasatura (1998), özgüveni kişinin kendi kabiliyetleri ve hislerine dair fakındalığı olarak ele alınmıştır. Empati, karşıdaki bireyin duygularını anlamayı içermektedir. Bireyin, karşıdaki kişinin duygularını anlayabilmesi için önce kendi duygularının farkında olması gerekmektedir. Buradan yola çıkarak özgüven ve empati kavramlarının iç içe geçmiş kavramlar olduğu ve birbirleriyle ilişkili olduğu söylenebilir. Benlik özgüven konusunda oldukça önemli bir yere sahiptir. Benlik; bireyin ne olduğunu, özsaygısıysa bireyin kendisini nasıl gördüğü-nasıl olmak istediği arasındaki farktır (Merey, 2010).

Yapılan çalışmalar; benlik-empati (Salı, 2013 ve Yüksel, 2009), özsaygı-empati (Çetin, 2008) arasında pozitif ve yüksek düzeyde ilişkileri ortaya çıkartmıştır. Pozitif yönde bir benliğe sahip olan çocuklar kendilerine güven duyarlar, kendine güven duygusu da özgüveni oluşturmaktadır. Kendisi hakkında pozitif düşünceye sahip çocuklar; kendi gereksinimlerini karşıladığından, ilgilerini başkasının gereksinimlerine ve hislerine dikkatlerini rahatlıkla yoğunlaştırabilirler. Başkalarının duygusuna odaklanmayı başaran çocuklarda empatik olurlar. Empatik çocukların da, empatik eğilim yönelimli oldukları bilinmektedir. Bu araştırmanın sonucu da; özgüven ve empatik eğilimi arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunması açısından yapılan diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

5.2. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmada; Toplam Puanlar için cinsiyet açısından anlamlı bir farklılığın olmadığı bulunmuştur. Toplam puanlar açısından bakıldığında; cinsiyetin, öğrencilerin özgüvenlerinde önemli bir etken olmadığı görülmüştür. Bunun nedeni olarak özgüvenin şekillenmesinde yalnızca cinsiyet faktörünün etki etmediği, çocukluk yıllarında aile bireylerinin tutumlarının, akademik hayattaki deneyimlerin, öğretmen ve arkadaşlarla olan yaşantıların, fiziksel görünümün, çevre unsurlarının etkisininde olabileceğinden hareketle bireyin kendine biçtiği değer ve bu değeri yansıtması olarak düşünüldüğünde; bireyin kız ya da erkek olmasının yani cinsiyetinin özgüvene ağırlıklı olarak etkisinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Bazı çalışmalar cinsiyetin özgüvene etkisinin olmadığını ortaya koymuştur: Ceylan (2017), Doğru (2017), Karademir (2014) tarafından, öğrencilerin özgüveni ve cinsiyeti arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Bazı çalışmalar ise cinsiyetin, özgüvene etkisinin olduğunu ortaya koymuştur: Kanadıkırık ve Kılıç (2013) tarafından, erkeklerin özgüveninin kızlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ezmeci ve Dilekmen (2012) tarafından, kız öğrencilerin özgüven puanlarının, erkek öğrencilerin özgüven puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sarıçam (2012) tarafından, erkeklerin özgüveninin kızların özgüveninden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Şar ve diğ. (2010) tarafından, kızların özgüveninin erkeklere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

5.3. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmada, öğrencilerin kardeş sayılarına göre Özgüven Ölçeği Toplam Puanlar açısından anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu farklılıklar incelendiğinde Toplam Puanlar için; 1 ve 2 kardeşe sahip öğrencilerin, tek çocuk olan ve çok kardeşe sahip olan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları anlaşılmıştır. Bu durum ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin; 1 ve 2 kardeşe sahip olma durumlarının, tek çocuk olan ve çok kardeşe sahip olanların özgüven düzeylerinde farklılık oluşturduğu şeklinde yorumlanabilir. Bunun nedeni olarak; 1 ve 2 kardeşe sahip çocukların, tek kardeş olan ve çok kardeşe sahip olan çocuklara kıyasla daha sosyal olabileceği için daha özgüvenli olabilecekleri düşünülebilir. Er Gazeloğlu (2000) tarafından, bir çocuk sahibi olan ebeveynlerin çok fazla korumaları sonucunda çocuğun sosyal açıdan

gelişmesine engel olabildiği belirtilmektedir. Eminoğlu (2007) tarafından, bir-iki kardeş olma durumunda sosyal ilişkiler boyutunda ortalamaların yüksek olduğu bulunmuştur.

Bazı çalışmalar kardeş sayısının özgüvene etkisinin olduğunu ortaya koymuştur: Çelik (2014) tarafından, tek çocuk olan öğrencilerin özgüven ortalamalarının en yüksek olduğu bulunmuştur.

Bazı çalışmalar kardeş sayısının özgüvene etkisinin olmadığını ortaya koymuştur: Sayışman (2018) tarafından, öğrencilerin özgüvenlerinin kardeş sayısına göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Ezmeci ve Dilekmen (2012) tarafından, kardeş sahibi olma durumlarına göre özgüven puanları açısından anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Özcan (1996) tarafından, öğrencilerin özgüveninin ailedeki çocuk sayısı açısından farklılaşmadığı bulunmuştur.

5.4. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmada, öğrencilerin doğum sırasına göre Özgüven Ölçeği Toplam Puanlar açısından anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu farklılıklar incelendiğinde, Toplam puanlar için; 1 ve 2. sırada doğan öğrencilerin, 3 ile 4. ve üzeri sırada doğan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları anlaşılmıştır. Bu durum; 1 ve 2. sırada doğan öğrencilerin, 3 ile 4. ve üzeri sırada doğan öğrencilere kıyasla daha özgüvenli olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bunun nedeni olarak; sosyal karşılaştırmalardan kaynaklanan, çocuğun benliğine dolayısıyla da özgüvenine etki etmesinin sonucu olduğu düşünülebilir. Sosyal karşılaştırma; kişinin kendi özünü, fikirlerini, yeteneklerini ve kendileri hakkında birçok şeyi bilmek amacıyla kendini başkalarıyla kıyaslaması ve kendini değerlendirmesi anlamına gelir (Festinger, 1954). İnsanların kişilerarası ilişkilerde sahip olduğu iki temel eğilim bulunmaktadır. Bu eğilimlerin ilki; insanların başkalarıyla bütünleşmek, onlara benzemek ve onlardan aşağıda kalmamak yönünde isteklerinin olmasıdır. Diğeri ise başkalarından farklı olmak ve onlardan üstün özelliklere sahip olmaktır. İnsanlar bu talepleri yerine getirip getiremediklerini ancak kendilerini başkalarıyla kıyaslayarak öğrenebilmektedirler. Sosyal karşılaştırma denilen bu durum, sosyal etkileşim için vazgeçilmez bir unsurdur (Bilgin, 2007). Bilgin'e (2000) göre, insanlar kendilerini değerlendirmek, geliştirmek ve benlik değerini yükseltmek amacıyla sosyal karşılaştırma yapmaktadırlar.

Bazı çalışmalar doğum sırasının özgüvene etkisinin olmadığını ortaya koymuştur: Çelik (2014) tarafından, doğum sırasının özgüven üzerinde etkisinin olmadığı

bulunmuştur. Bilgin (2011) tarafından, doğum sırasına göre özgüven düzeyinde; ortanca ya da son çocuk olması açısından anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

5.5. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmada, öğrencilerin anne-babanın medeni durumuna göre Özgüven Ölçeği Davranış boyutu açısından anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu farklılık incelendiğinde, anne-babası evli olan ve anne-babası boşanmış olan öğrencilerin, anne-babası ayrı yaşayan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları anlaşılmıştır. Bu durum; anne-babası evli ve boşanmış olan öğrencilerin, anne-babası ayrı yaşayan öğrencilerden daha özgüvenli olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bunun nedeni olarak; anne babanın çocuğa yaklaşımının yanı sıra çocukla olan ilişkisi ile ilgili olduğu şeklinde düşünülebilir.

Çocukta özgüven duygusunun temelleri sıcak, sevgi dolu aile ortamında atılmaktadır. Sevgiyle yetişen çocuklar; yaşama güveni, insanlara sevgi ile ilişki kurmayı öğrenir. Çocuklarda temel güven duygusu bu şekilde olan bir aile ortamında gelişerek, olgunlaşarak yaşam boyunca devam eder. Çocuk böyle bir aile ortamında yetişmezse, özgüven gelişimi olumsuz etkilenebilir (Özbey, 2004). Aile; çocuğun kendini algılamasında, kendisiyle alakalı fikirlerinin oluşmasında çok önemli bir unsurdur (Heinicke, 1965). Bu konuyla alakalı pek çok çalışma yapılmış; ailenin yaşattığı güvenli, sevgi dolu ortamdan mahrum yetişen çocukların kendisiyle alakalı fikirlerinin, özsaygılarının ve dolayısıyla da özgüvenlerinin önemli ölçüde zarara uğradığını belirtmektedir (Bowlby, 1980). Ebeveynlerin çocuğun duygusal, bilişsel, sosyal gelişimindeki önemi çok büyüktür. Yani ebeveynlerin, çocuğun ilk yıllarından başlayarak özgüven veya temel güven duygusunun gelişimindeki rolleri çok büyüktür (Doyle, 1998).

Bazı çalışmalar anne babanın evli-boşanmış olmasının özgüvene etkisinin olduğunu ortaya koymuştur: Çelik (2014), ebeveynleri hayatta olan ve ayrı yaşayan öğrencilerin özgüveninin en yüksek olduğu bulunmuştur.

Alanyazın incelendiğinde anne babanın medeni durumunun özgüvene etkisini inceleyen başka bir çalışma sonucuna ulaşılamamıştır.

5.6. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Annenin Çalışıyor-Çalışmıyor Olması Durumuna Göre Özgüvenlerinin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmada, öğrencilerin annenin çalışıyor-çalışmıyor olması durumuna göre Özgüven Ölçeği toplam ve alt boyutları açısından anlamlı fark olmadığı anlaşılmıştır. Bu durum, ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin annelerinin çalışıyor olması veya çalışmıyor olmasının, özgüvenlerini etkilemediği şeklinde yorumlanabilir. Çocuğun özgüveninde, annenin çalışıyor-çalışmıyor olması durumunun önemli bir etken olmadığı; bunun sebebi olarak anne ile çocuk arasında kurulan ilişkinin çocuğun özgüveninde daha belirleyici bir etken olabileceği düşünülmektedir. Çocukların psikolojik açıdan gelişiminde annenin çalışıp-çalışmama durumundan çok; anneyle çocuğun arasındaki ilişkinin ilgili, şefkatli, güven üzerine kurulu olmasına-olmamasına bağlı olarak geliştiği bilinmektedir (Ekşi, 1999). Bunun yanı sıra çalışan annenin eğitim seviyesinin daha yüksek olması, kendisini daha fazla geliştirme gayretinde olmasından dolayı, çocuğa karşı daha pozitif davranışlara sahip oldukları belirtilmiştir (Yeşilyaprak, 2003). Annenin çalışma durumunun, çocukların devamlı kaygı seviyelerinde farklılık oluşturmaması doğrultusundaki araştırma bulgusuda (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003) bu görüşleri destekler niteliktedir. Annesi çalışan öğrencilerin benlik saygısı seviyesi, çalışmayanlara kıyasla daha yüksek (Benbasa, 2001) olduğu doğrultusunda araştırma sonucu bulunmaktadır.

Bu araştırmanın bulgularından farklı sonuçlar elde edilen çalışmalarda bulunmaktadır: Ezmeci ve Dilekmen (2012) tarafından, annesi çalışan öğrencilerin özgüveninin annesi çalışmayan öğrencilerin özgüveninden anlamlı seviyede yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuç, araştırma bulgularıyla örtüşmemektedir.

5.7. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmada, Duygusal Empatik Eğilim, Bilişsel Empatik Eğilim ve Toplam Empatik Eğilim boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Duygusal Empatik Eğilim, Bilişsel Empatik Eğilim ve Toplam Empatik Eğilimde farklılık kızlar lehine olduğu görülmektedir. Bu durum; kızların empatik eğilimlerinin, erkeklerin empatik eğiliminden fazla olduğu şeklinde yorumlanabilir. Toplumumuzda, kız çocuklarının duygusal yönlerinin daha fazla geliştirilmesi, kız çocuklarının erkeklere nazaran daha duygusal olmalarının ve sorumluluk bilinciyle küçük yaştan

itibaren; erkeklerin ise daha rahat duygu durumu içerisinde yetiştirilmesinin buna sebep olduğu düşünülebilir.

Kız çocukları, karşısındakinin duygusunu anlamaya yönelik daha çok ileti aldığı için empatik eğiliminin daha yoğun olması muhtemeldir. Erkek çocuklardan bu yönde beklenti içerisinde olunmaması, erkek çocuklarda empatik eğilimlerin az olmasına neden olduğu söylenebilir. Kızlar ve erkeklerin yetiştirilme şekilleriyle, cinsiyet rollerinin empatik eğilimin gelişiminde önemli paya sahip olduğu düşünülebilir (Kapıkıran, 2009). Cotton (1992), çoğunlukla tüm yaş grubundaki kızların, erkeklere kıyasla daha fazla empati kurduğunu belirtmiştir. Bilhassa, duyuşsal empatide daha yoğun olduğunu ifade etmektedir. Kalliopuska (1984), annelerin-babalara, kızların-erkeklere kıyasla daha çok empati yapma kabiliyetine sahip olduğunu belirtirken, McClelland (1951), bireylerin empati yapma kabiliyetleriyle cinsiyeti arasında ilişki olmadığını belirtmiştir (Dökmen, 1997).

Bazı çalışmalar cinsiyetin empatik eğilime etkisinin olduğunu ortaya koymuştur: Bahar (2018) tarafından, cinsiyete göre kızların empatik eğilimlerinin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ekinci ve Aybek (2008) tarafından, empatik eğilimin cinsiyete göre kızlar lehine anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Rehber (2007) tarafından, kız ile erkek öğrencilerin empatik eğilimleri arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Duru (2002) tarafından, kızların empatik eğilimlerinin erkeklere kıyasla daha fazla olduğu bulunmuştur. Bu çalışmalar araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

5.8. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmada; Duygusal Empatik Eğilim, Bilişsel Empatik Eğilim ve Toplam Empatik Eğilim boyutlarında kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılığının olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin; kardeş sayısının empatik eğilimlerini etkilemediği şeklinde yorumlanabilir. Çocuğun empatik eğiliminde, sahip olduğu kardeş sayısının önemli bir etken olmadığı; bunun sebebi olarak, aile ilişkilerinin özellikle destekleyici ebeveyn davranışlarının çocuğun empatik eğilimde daha belirleyici bir etken olduğu düşünülmektedir. Anne babayla çocuğun arasındaki ilişkide sıcak, güvenli bağlanma ilişkisi olduğunda, anne-babanın destekleyici davranması empatik eğilimin oluşmasını arttırmaktadır (Van Ijzendoorn, 1997). İlişki kurarken duyarlı davranan anne-babalar, çocuklarına empatik eğilim

kazandırmak adına oldukça güçlü bir model oluştururlar (Robinson, Zahn- Waxler and Emde, 1994). Şirin, Özgen, Akca Erol, Akça Koca (2017) tarafından, destekleyici aile ilişkisinin duygusal empatiyi anlamlı düzeyde etkilediği ve destekleyici aile ilişkisi içinde yaşayan öğrencilerin duygusal empatisinin de yüksek olduğu bulunmuştur. Yüksel (2009) tarafından, empati, benlik kavramı, aile işlevleri arasında pozitif yönde ilişki olduğu bulunmuştur. Bu sonuç, destekleyici aile ilişkisinin, duygusal ve bilişsel empatiyi arttırdığı bulgusunu desteklemektedir.

Bazı çalışmalar kardeş sayısının empatik eğilime etkisinin olmadığını ortaya koymuştur: Şirin, Özgen, Akca Erol, Akça Koca (2017) tarafından, aile ilişkisinin empatik eğilime etkisi incelenmiş; kardeş sayısına göre farklılaşma olmadığı bulunmuştur. Yani, öğrencilerin kardeş sayısının, empatik eğilim ve aile ilişkilerini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, yapılan araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

Kardeş sayısı ve empati ilişkisini inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır: Taner, Derman (2013) tarafından, çocukların empati beceri düzeyleri ile ailedeki çocuk sayısı arasında ilişki olmadığı bulunmuştur. Küçükkaragöz, Akay, Canbulat (2011) tarafından, kardeş sayısına göre empatik beceri düzeyi arasında anlamlı fark olmadığı bulunmuştur. Köksal (1997) tarafından, empatik beceri ile kardeş sayısı arasında anlamlı düzeyde fark olmadığı bulunmuştur.

5.9. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmada; Toplam Empatik Eğilim boyutunda doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Öğrencilerin doğum sırasının empatik eğilimine yönelik herhangi bir etkide bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, öğrencilerinin doğum sırasının, empatik eğilimlerini etkilemediği şeklinde yorumlanabilir. Çocuğun empatik eğiliminde, kaçıncı sırada doğduğunun değil ebeveyninin çocuğa karşı tutumunun etkisi olduğu düşünülebilir. Gelişim döneminde, çocukla öncelikle iletişime geçen kişi ebeveynlerdir. Gelişim dönemi özellikleri göz önüne alındığında, pozitif ebeveyn tutumları çocuğun her alanda sağlıklı şekilde gelişmesini sağlar. Yani çocuklarda empatiyi geliştirmede, ebeveyn tutumları belirleyici bir etkendir. Ebeveyn tutumlarıyla; çocuğun hislerini fark etmesi, kendisinin duygularını, düşüncelerini doğru algılamasın sağlanmalı, desteklenmelidir. Bu yetenek, diğer kişilerin hislerini anlayarak onlardan gelen duygusal iletileri değerlendirme hususunda yardımcı olacaktır (İnanç, Bilgin ve

Atıcı, 2007). Sayın (2010) tarafından, empati beceri düzeyleriyle ebeveyn kabul/ilgi düzeyleri arasında pozitif yönde ilişki olduğu; ebeveyninden kabul/ilgi görme seviyesi fazla öğrencilerin, empati beceri seviyesinin de fazla olduğu bulunmuştur.

Alanyazın incelendiğinde, doğum sırasının empatik eğilime etkisini inceleyen ülkemizde yapılmış araştırma sonuçlarına ulaşılamamıştır. Bu nedenle, yapılan bu çalışma alanyazına yeni bir katkı sunmaktadır.

Doğum sırası ve empati ile ilgi yapılan bazı araştırmalar bulunmaktadır: Küçükkaragöz, Akay, Canbulat (2011) tarafından, öğrencilerin empatik beceri seviyesinde; çocuğun doğum sırasına göre anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Çetin (2008) tarafından, empatik beceri düzeyi ile doğum sırası arasında anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur.

5.10. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmada; Duygusal Empatik Eğilim, Bilişsel Empatik Eğilim ve Toplam Empatik Eğilim boyutlarında anne-babanın medeni durumuna göre anlamlı bir farklılığın olmadığı bulunmuştur. Bu durum; ebeveynlerin boşanmış veya birlikte olmalarının, öğrencilerin empatik eğilimine etkisinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Çocuklarda empatik eğilimin gelişimine anne-babanın medeni durumunun etkisinden; anne-babanın çocukla olan ilişkisinin ve iletişiminin etkisi olduğu düşünülmektedir. Hoffman'a (1982) göre; anne-babanın çocukla olan samimi ilişkisi, çocuğun kendi duygusal gereksinimlerini gidererek çocuğun empatisinin gelişmesinde oldukça önemli rol oynamaktadır. Anne-babanın çocuğa ilgisi, duygusal olarak yakın davranan iletişimiyle, çocuğun empati gelişimi arasında pozitif yönde ilişki olduğu bilinmektedir (Bryant and Crockenberg, 1980). Barnett (1987), empatinin gelişiminin büyük ölçüde aile ilişkileriyle ve aile çevresinde yaşanılan deneyimlerle oluştuğunu belirtmiştir. Zhou ve ark. (2002) tarafından, anne-babanın çocukla olumlu iletişimi ile çocukların empatisi arasında pozitif yönde ilişki olduğu bulunmuştur. Lipsitt (1993), annenin iletişim biçiminin çocuğun empatik becerisinde büyük rol oynadığını belirtmiştir. Annenin çocuğa destek olan iletişim şeklinin kızların empatik becerisini pozitif açıdan arttırdığı; annenin emir veren biçimdeki iletişim şeklinin erkek çocukların empatik becerisini olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Alanyazın incelendiğinde anne babanın medeni durumunun çocuğun empatik eğilime etkisini inceleyen ülkemizde yapılmış araştırma sonuçlarına ulaşılamamıştır. Bu sebeple, yapılan bu çalışma alanyazına yeni bir katkı sunmaktadır.

Anne baba boşanma faktörü ile ilgili yapılan bazı araştırmalar bulunmaktadır: Candan (2006) tarafından, boşanan ailenin çocuklarını reddetme davranışının yüksek olduğu, beraber yaşayan ailenin çocuklarını kabul etme davranışının yüksek olduğu ve erkek çocukların boşanmadan daha çok etkilendiği bulunmuştur. Karakuş (2003) tarafından, ebeveynleri boşanmış ve boşanmamış çocukların depresyon düzeyleri arasında anlamlı fark olmadığı, yanında kalmadığı ebeveynini yılda birkaç kez gören çocukların depresyon düzeylerinin yüksek olduğu, erkek çocukların boşanmadan daha az etkilendiği bulunmuştur. Özen (1999) tarafından, evli ancak çatışmalı anne babaların çocukları ile boşanmış anne babaların çocukları arasında, sergiledikleri davranış ve uyum problemleri açısından anlamlı fark olmadığı bulunmuştur. Özen (1998) tarafından, çatışmalı ve boşanmış anne babaların çocuklarının, çatışmasızlara kıyasla daha fazla psikolojik problem yaşadıkları, kaygı seviyesinin daha fazla olduğunu bulunmuştur. Aral ve Başar (1998) tarafından, boşanmış aileye sahip çocukların anneden ayrıldıkları yaş ve babayı görme sıklığı ile durumluk kaygı düzeyi arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Amato ve ark. (1995) tarafından, ailede çatışmanın yüksek durumda; ailesi boşanmış çocukların, anne babası birlikte olan çocuklardan daha huzurlu oldukları, çatışmanın az olduğu ailelerde ise ebeveynleri ile birlikte olan çocukların diğerlerinden daha huzurlu oldukları bulunmuştur.

5.11. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Annenin Çalışıyor-Çalışmıyor Olması Durumuna Göre Empatik Eğiliminin Karşılaştırılmasına Ait Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmada, Bilişsel Empatik Eğilim boyutunda annenin çalışıyor-çalışmıyor olması durumuna göre anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu farklılık incelendiğinde, Bilişsel Empatik Eğilim için; Ev Dışından Çalışan anneye sahip öğrencilerin, Evden Çalışan anneye sahip öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları anlaşılmıştır. Bunun nedeni olarak, annenin çalışma durumunun çocuğun sosyal ilişkilerinin gelişmesine etki ettiği ve bunun da çocuğun empatik gelişime katkı sağaldığı düşünülebilir. Anne-çocuk etkileşimi ve bu etkileşimin niteliğinin, empatinin gelişimiyle ilişkili olduğu bilinmektedir (Kapıkıran, 2009). Çocuğun sosyal ilişkilerinin gelişmesinde anne-çocuk diyaloğunun önemli etkisi vardır.

Anneyle çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesini sağlar ve bu da başkalarıyla pozitif yönde ilişki kurmasının temelini inşa eder (Şener ve Karacan, 1999). Topçugil (2002), annenin davranış kontrolüyle çocukların sosyal-duygusal gelişimleri arasında anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur.

Bu çalışmadaki bulgulardan farklı sonuç elde edilen, annenin çalışıyor-çalışmıyor olması durumunun empatik eğilime etkisinin olmadığını ortaya koyan bazı çalışmalar da vardır: Şirin, Özgen, Akca Erol, Akça Koca (2017) tarafından, empatik eğilim ve aile ilişkisi açısından, anne çalışma durumuna göre farklılaşma olmadığı bulunmuştur. Ural (2010) tarafından, annenin çalışma durumu ile çocuğun empatik eğilimi arasında ilişki olmadığı bulunmuştur.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularına dayalı sonuçlar üzerinde durulmuştur. Araştırma bulguları çerçevesinde bu konuda çalışma yapmak isteyen araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

6.1. Sonuçlar

Bu araştırmada ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüveni ve empatik eğilimi arasındaki ilişkinin; cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne babanın medeni durumu, annenin çalışıyor-çalışmıyor olması değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar şöyledir:

1. Öğrencilerin özgüveni ve empatik eğilimi arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir.
2. Öğrencilerin Cinsiyete Göre Özgüvenlerinde; Kaygı boyutunda farklılığın erkeklerde fazla olduğu belirlenmiştir. Davranış, Bedensel Görünüm, Zekâ ve Okul Durumu boyutlarında farklılığın kızlarda fazla olduğu belirlenmiştir.
3. Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Özgüvenlerinde; Özgüven Ölçeği toplam ve alt boyutları açısından anlamlı farklılık belirlenmiştir. Gözde Olma (Popülerlik), Davranış boyutu ve Toplam puanlar için; 1 ve 2 kardeşe sahip öğrencilerin, tek çocuk olan ve çok kardeşe sahip olan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları belirlenmiştir.
4. Öğrencilerin Doğum Sırasına Göre Özgüvenlerinde; Özgüven Ölçeği toplam ve alt boyutları açısından anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Mutluluk boyutu için; 1 ve 2. sırada doğan öğrencilerin, 3 ile 4. ve üzeri sırada doğan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları belirlenmiştir. Davranış boyutu için; 1 ve 2. sırada doğan öğrencilerin, 4. ve üzeri sırada doğan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları belirlenmiştir. Toplam puanlar için; 1 ve 2. sırada doğan öğrencilerin, 3 ile 4. ve üzeri sırada doğan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları belirlenmiştir.
5. Öğrencilerin Anne Babanın Medeni Durumuna Göre Özgüvenlerinde; Özgüven Ölçeği Davranış boyutu açısından anlamlı farklılık belirlenmiştir. Anne-babası

evli olan ve anne-babası boşanmış olan öğrencilerin, anne-babası ayrı yaşayan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları belirlenmiştir.

6. Öğrencilerin Annenin Çalışıyor-Çalışmıyor Olması Durumuna Göre Özgüvenlerinde; Özgüven Ölçeği toplam ve alt boyutları açısından anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir.
7. Öğrencilerin Cinsiyete Göre Empatik Eğilimi açısından anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Duygusal Empatik Eğilim, Bilişsel Empatik Eğilim ve Toplam Empatik Eğilimde farklılık kızlar lehine olduğu belirlenmiştir.
8. Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Empatik Eğilimi açısından; Duygusal Empatik Eğilim, Bilişsel Empatik Eğilim ve Toplam Empatik Eğilim boyutlarında kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir.
9. Öğrencilerin Doğum Sırasına Göre Empatik Eğilimi açısından; Duygusal Empatik Eğilim ve Toplam Empatik Eğilim boyutlarında doğum sırasına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Bilişsel Empatik Eğilim boyutunda doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. 1 ve 2. sırada doğan öğrencilerin, 3 ile 4. ve üzeri sırada doğan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları belirlenmiştir.
10. Öğrencilerin Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Empatik Eğilimi açısından; Duygusal Empatik Eğilim, Bilişsel Empatik Eğilim ve Toplam Empatik Eğilim boyutlarında anne-babanın medeni durumuna göre anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir.
11. Öğrencilerin Annenin Çalışıyor-Çalışmıyor Olması Durumuna Göre Empatik Eğilimi açısından; Duygusal Empatik Eğilim ve Empatik Eğilim Toplam Puanları bakımından anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Bilişsel Empatik Eğilim boyutunda anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Ev Dışından Çalışan anneye sahip öğrencilerin, Evden Çalışan anneye sahip öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puana sahip oldukları belirlenmiştir.

6.2. Öneriler

Bu araştırmadaki bulgulardan hareketle; yapılacak araştırmalara, çalışmalara dair öneriler yer almaktadır.

6.2.1. Uygulamaya İlişkin Öneriler

1. Öğrencilere Yönelik;

-Özgüveni destekleyen farkındalık çalışmaları yapılabilir.

-Empatik eğilimi destekleyen farkındalık çalışmaları yapılabilir.

-Duyguları ifade etme becerilerini geliştirecek çalışmalar yapılabilir.

-Kendini tanıma, kendini sevme, kendini olduğu gibi kabul etme, kendine saygı duyma vs. başlıklarını içeren özgüveni geliştirmeye yönelik programlar hazırlanarak okullarda öğrencilere yönelik etkinlikler yapılabilir.

-Kendi duygularını ve karşısındakinin duygularını fark etme ve anlama workshopları okullarda düzenlenebilir.

2. Öğretmenlere Yönelik;

-Özgüven konusunda seminerler verilerek, farkındalıklarını daha fazla arttırma konusunda çalışmalar yapılabilir.

-Duyguları anlama ve duyguları ifade etme konusunda bilgilendirici seminerler verilebilir. Öğretmenlerin bu seminerlerde edindikleri bilgiler doğrultusunda, derslerde uygulayacakları drama çalışmaları hazırlanarak sınıflarda öğrencilerle birlikte uygulamalı çalışmalar yapabilir.

-Derslerde uygulayacakları drama çalışmaları hazırlanarak sınıflarda öğrencilerle birlikte uygulamalı çalışmalar yapabilir.

-Çocuklarda özgüven ve empatik eğilimin önemini anlatan eğitim videoları hazırlanabilir.

-İlköğretim 1., 2., 3. ve 4. sınıflarda tüm ders programlarına entegre edilecek, çocukların özgüven konusunda desteklenmelerine yönelik; kendini tanıma, birey olma, kendine saygı duyma, kendini olduğu haliyle kabul etme, kendini olduğu haliyle sevme, yeterlilik duygularını destekleyecek ve geliştirecek kazanımlar doğrultusunda bir plan hazırlanabilir.

-İlköğretim öğrencilerinin özgüven ve empatik eğilim kazanmaları, bu becerilerini geliştirmeleri amacıyla okulda tüm sınıflar seviyesinde psikolojik danışmanlar tarafından sınıf ve grup rehberliği çalışmaları uygulanabilir.

3. Anne-Babalara Yönelik;

-Çocuk yetiştirmeye yönelik bilgilendirici eğitimler verilebilir.

-Demokratik, katı, korumacı anne-baba tutumlarının; çocukların özgüvenine etkisine dair farkındalık çalışmaları yapılabilir.

-Ebeveyn-çocuk ilişkisini güçlendirecek eğitimler verilebilir.
-Özgüven konusunun önemini içeren anne-baba-çocuk olumlu iletişim eğitimi verilebilir.
-Çocuklarda empatik eğilimin nasıl geliştirilebileceğine dair ebeveynlere yönelik workshop çalışmaları uygulanabilir.
-Duyguları anlama ve duyguları ifade etme konusunda daha fazla biliçlendirmeye yönelik etkinlikler ve eğitimler verilebilir.
-Ebeveynlere yönelik; çocuklarının özgüvenlerini desteklemelerine dair çalışmalar planlanarak ebeveyn-çocuk-özgüven adı altında eğitim proglamları uygulanabilir.

6.2.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırma, ilkokul 4. sınıf öğrencilerin özgüveni ve empatik eğilimi arasındaki ilişki hakkında bilgi vermesi açısından farklı çalışmalara rehber olma amaçlı kullanılabilir.
2. Bu araştırma 4. sınıf öğrencileriyle sınırlandırılmıştır. Diğer yaş gruplarıyla da yapılabilir.
3. Bu araştırmanın evrenini Adana ili merkez ilçelerdeki sınırlı sayıdaki okullar oluşturmaktadır. Evrenini, Adana veya Türkiye genelinde farklı okullardaki öğrencilerin oluşturacağı araştırmalar yapılabilir.
4. Çocukların özgüvenini etkileyen başka değişkenlere ilişkin farklı araştırmalar yapılabilir.
5. Çocukların özgüvenini destekleyen bir program oluşturularak deneysel araştırmalar yapılabilir.
6. Çocukların empatik eğilimini etkileyen başka değişkenlere ilişkin farklı araştırmalar yapılabilir.
7. Çocukların empatik eğilimini destekleyen bir program oluşturularak deneysel araştırmalar yapılabilir.
8. Araştırmaya katılan öğrenciler arasından örneklem seçilerek; özgüven ve empatik eğilim konularında eğitim vermeyi ve bu eğitimin etkilerini incelemeyi amaçlayan deneysel çalışmalar yapılabilir.
9. Araştırmada kullanılan ölçeklerden farklı olarak, özgüven ve empatik eğilimle ilgili yeni ölçekler geliştirilebilir.

10. Özgüven ve empatik eğilimle ilgili geliştirilen yeni ölçekler, özgüven veya empatik eğilimle ilgili yapılacak olan yeni araştırmalarda kullanılabilir.

KAYNAKÇA

Acun Kapıkıran, N. ve Kaya, A. (Ed.). (2010). Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim. Ankara: Pegem Yayınları.

Acuner, A. (2012). Farklı dansları yapan bireylerin çeşitli değişkenlere göre özgüven ve özyeterliklerinin karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Trabzon.

Akkoyun, F. (1982). Empatik anlayış üzerine. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(2),* 63-69.

Akkuş, Z. (2005). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerinin özsaygı ve denetim odağı ile ilişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akkuş, Z. (2015). Ergenlerde psikolojik dayanıklılığın özgüven ve anne baba tutumları ile ilişkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Aktepe, V. (2015). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüvenlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22*, 757-772.

Altınova, H. H. ve Adıgüzel, Ö. (2012). Yaratıcı drama yönteminin kadınların özsaygı düzeyine etkililiği. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 1(3),* 145-164.

Altıntaş, E. (2015). Kuramdan uygulamaya özgüven. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Andre, C. and Lelord, F. (2002). Kendine saygı (İ. Yerguz, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ataşalar, J. (1996). Üniversite öğrencilerinin empatik eğilimlerine, cinsiyet ve yaşlarına göre kendini açma davranışları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Bacanlı, H. (2004). Sosyal ilişkilerde benlik kendini ayarlamanın psikolojisi. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Baldwin, S. A. and Hoffmann, J. P. (2002). The dynamics of self-esteem: A growth-curve analysis. *Journal of Youth and Adolescence, 31(2),* 101-113.

Baltaş, A. (2002). Özgüven- Özsaygı. *Activeline, 27,* 24-26.

Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. New York: W. H. Freeman and Company.

Barnett, M. A. (1987). Empathy and related responses in children empathy and its development. In N. Eisenberg and J. Strayer (Eds.), Empathy and its development (pp. 146-162). Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Barnett, M. A. (1990), Empathy and related responses in children empathy and its Development. N. Eisenberg and J. Strayer (Eds.), *Cambridge University Press*, 146-163, New York.

Barnett, M. A., Thompson M. A. and Pfeifer, J. R. (1985). Perceived Competence to help and the arousal of empathy. *The Journal of Social Psychology, 125(5)*, 679-680.

Bar-Tal, D., Nadler, A. and Blechman, N. (1980). The relationship between children's perception of parents' socialization practices and helping behavior. *Journal of Social Psychology, 111(2)*, 159-167.

Basch, M. F. (1983). Empathic understanding. A review of the concept and some theoretical considerations. *Journal of American Psychoanalitic Association, 31*, 101-126.

Başoğlu, S. T. (2007). Sınav kaygısı ile özgüven arasındaki ilişkinin erinlik döneminde incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I. and Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest, 4(1)*, 1-44.

Bayhan San, P. ve Artan, İ. (2005). Çocuk gelişimi ve eğitimi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Baymur, F. (1994). Genel psikoloji (9. Baskı). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Bilgin, M. (2000). Üniversite öğrencilerinin sorunları ile değerleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2*, 18-25.

Bilgin, N. (2007). Kimlik inşası. İzmir: Aşina Kitaplar.

Bilgin, O. (2011). Ergende özgüven düzeyinin bazı değişkenler açışından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Bilgin, O. (2016). Çözüm odaklı kısa süreli grupla psikolojik danışmanın ergenlerin özgüven düzeyine etkisi. Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri, Sakarya.

Bloom, B. S. (1979). İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme. (D. A. Özçelik, Çev.). Ankara: MEB Yayınevi.

Branden, N. (2002). Kadının özgüveni. (H. B. Çelik, Çev.). İstanbul: Kurtis Matbaacılık.

Burger, J. M. (2006). Kişilik. (İ. D. E. Sarıoğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınevi.

Bowlby, J. (1980). Attaehment and loss: Loss (Vol. 3). New York: Basic Books.

Ceyhan, A. A. (1994). Ana-babaların empatik eğilim düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ceylan, A. (2017). Ergenlerde mükemmeliyetçi benlik sunumunun özgüven ile ilişkisi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Chen, L. (2011). Contingent self-esteem in Chinese early and late adolescents. Master's thesis, Kansas University, United State.

Chlopan, B. E., Mccain, M. L., Carbonell, J. L. and Hagen, R. L. (1985). Empathy: Review of available measures. *Journal of Personality and Social Psychology, 48,* 635-653.

Coşkun, K. S. (2007). Sosyal bilgiler derslerinde empati becerilerine dayalı öğretim tekniklerinin kullanılması. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Coopersmith, S. (1967). The antecedent of self-esteem. San Francisco, CA: W. H. Freeman and Co.

Cotton, K. (1992). Developing Empathy in Children and Youth, The Schooling Practices That Matter Most, McCollough.

Cüceloğlu, D. (2016). İnsan ve davranışı (28. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çakır, E. (2016). Ortaokul öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri ile çatışma çözme davranışları arasındaki ilişki. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çelik, Y. ve Onay, İ. (2014). 6. sınıf öğrencilerinin bilimsel tutumları ve özgüvenleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Asya Öğretim Dergisi, 2(2),* 38-51.

Çelik, İ. (2014). Ortaokul öğrencilerinin özgüven düzeyinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi: Afyonkarahisar Örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.

Çetin, N. C. (2008). İlköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeylerinin ana baba tutumları ve özsaygı ile ilişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çiğdemoğlu, S. (2006). Lise 1. sınıf öğrencilerinin akran baskısı, özsaygı ve dışa dönüklük kişilik özelliklerinin okul türlerine göre incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Davis, H. M. (1983). The effects of dispositional empathy on emotinal reactions and helping: A multidimensional approach. *Journal of Personality, 51(2),* 167-184.

Dekovic, M. and Janssens, M. A. M. (1992). Parents' child: Rearing style and child's sociometric status. *Developmental Psychology, 28(5),* 925-932.

Demir, İ. (2010). Benlik kimlik kişilik. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Derbedek, H. (2008). İlköğretim okul müdürlerinin öğretimsel liderlik özelliklerinin öz yeterlilik üzerine etkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

de Wied, M., Goudena, P. P. and Matthys, W. (2005). Empathy in boys with disruptive behvaior disorders. *Journal o Child Psychology and Psychiatry, 46,* 867-880.

Doğan, T. ve Eryılmaz, A. (2013). Benlik saygısı ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 33*(33), 107-117.

Doğru, Z. (2017). Beden eğitimi ve spor eğitimi bölümü öğrencilerinin özgüven ve özyeterlik algıları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları Dergisi, 9*, 1.

Doyle, C. (1998). Emotional abuse of children: issues for intervention. *Child Abuse Review, 6,* 330-342.

Döğüşgen, M. M. (2010). Etkin çocuk eğitimi ve özgüven. İstanbul: Ekinoks Yayınları.

Dökmen, Ü. (1987), Empati kurma becerisi ile sosyometrik statü arasındaki ilişki. *A. Ü. E. B. F. Dergisi, 20(1-2),* 183-207.

Dökmen, Ü. (1998). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2(1-2),* 155-190.

Dökmen, Ü. (2004). Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati. Sistem Yayıncılık: İstanbul.

Dökmen, Ü. (2004). İletişim çatışmaları ve empati. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Durlanık, H. K. (2019). Orta çocukluk döneminde algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti ve empatik eğilimler arasındaki ilişkiler ve bunların bazı değişkenler

açısından incelenmesi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Durmuş, A. (2006). Çocukta özgüven gelişimi ve karakter eğitimi. İstanbul: Nesil Yayınları.

Eisenberg, N. (1989). Empathy and related emotional response. San Francisco: Jossey-Bass.

Eisenberg, N. and Fabes, R. (1990). Empathy: Conceptualization, measurement and relation to prosocoal behavior. *Motivation and Emotion, 14(2),* 131-149.

Ekinci, H. (2013). Müzik öğretmeni adaylarının solo sahne performansına ilişkin özgüven algılarının bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2(2),* 52-64.

Ekşi, A. (1999). Ben hasta değilim. Çocuk sağlığı ve hastalıklarının psikososyal yönü. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Eldeleklioğlu, J. (2004). Çocuklarda özgüven gelişimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(24),* 111-121.

Elikesik, M. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde empati ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin empatik becerilerinin bazı değişikliklere göre incelenmesi. Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Ellison, S. and Barnet, B. A. (2010). Özgüvenli çocuklar yetiştirmenin 365 yolu. İstanbul: Pozitif Yayınları.

Er Gazeloğlu, C. (2000). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin psiko-sosyal gelişimine anne-baba tutumunun etkisinin incelenmesi. Bilim uzmanlığı tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ergen, D. (2010). İlköğretim düzeyinde eşlikli çalmaya dayalı keman eğitiminin entonasyon, özgüven ve tutum üzerindeki etkisi. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Müzik Öğretmenliği Programı, İzmir.

Eriş, Y. ve İkiz, E. F. (2013). Ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişki ve kişisel değişkenlerin etkileri. International Periodical For The Languages. *Literature and History of Turkish, 8(6),* 179-193.

Ezmeci, F. (2012). İlköğretim 1. sınıf öğrencilerinin özgüvenleri. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Ezmeci, F ve Dilekmen, M. (2012). İlköğretim 1. sınıf öğrencilerinin özgüvenleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18-1*, 2016.

Feshbach, N. D. (1982). Sex differences in empathy and social behavior in children. In N. Eisenberg (Eds.). The development of prosocial behavior (pp. 315-338). New York: Academic Press.

Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human relations, 7(2),* 117-140.

Furtana, S. (2018). 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin empatik eğilimleri ile sosyal duygusal öğrenme becerilerinin zihin kuramını yordaması. Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Gander, M. J. and Gardener, H. W. (2001). Çocuk ve ergen gelişimi. (B. Onur, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Geçtan, E. (1993). Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E. (1999). İnsan olmak. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E. (2010). Psikanaliz ve sonrası. İstanbul: Metis Yayınları.

Goldstein, A. P. and Michaels, G. Y. (1985). Empathy: Development, training, consequences. Hillsdale, N. J. Lawrence Erlbaum.

Goleman, D. (1995). Duygusal zeka: Neden IQdan daha önemlidir?. İstanbul: Varlık Yayınları.

Gökalp, Z. (2009). Lise öğrencilerinde anne ve baba ile ilişkilerin benlik saygısını yordama gücü ve bazı demografik değişkenlerle ilişkilerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Göknar, Ö. (2004). Bilinçli çocuk yetiştirme. Ankara: Arkadaş Yayınları.

Göknar, Ö. (2010). Özgüven kazanmak. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Güler, T. (2009). Okul öncesi eğitime giriş. İçinde G. Haktanır (Ed), Okul Öncesi Eğitimde Ailenin Önemi ve Okul Aile İşbirliği.(ss.295-322). Ankara: Anı Yayıncılık.

Günalp, A. (2007). Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi (Aksaray ili örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Haddou, M. (2000). Hayır demeyi bilmek (M. Selen, Çev.). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Harter, S. (1999). The construction of the self. New York, NY: The Guilford Press.

Hatcher, S. I., Nadeau, M.S., Walsh, I. K., Reynolds, M., Galea, J. and Marz, K. (1994). The teaching of empathy for high school and college students: Testing Rogerian methods with the interpersonal reactivity index. *Adolesence, 29(116),* 961-974.

Heinicke, M. C. (1965). Brief Seperation. International Universty Press Inc., N. Y.

Hinde, R. A. (2005). Ethologyandattachmenttheory. In K. E. Grossmann, K. Grossman and E. Waters (Eds.). Attachment for Infancy to Adulthood: The major longitudinal studies (pp.1-12). New York: The Guilford Press.

Hoffman, M. L. (1975). Developmental synthesis of affect and cognition and its ımplications for altruistic motivation. *Developmental Psychology, 11(5),* 607-622.

Humphreys, T. (2002). Çocuk eğitiminin anahtarı: Özgüven (4. Baskı). (T. Anapa, Çev.). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

İkiz, E. F. (2006). Danışma beceri eğitiminin danışmanların empatik beceri ve tükenmişlik düzeyleri üzerinde etkisi. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

İzin, N. (2006). Dil becerilerinin gelişiminde özgüven. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Joireman, J. A., Parrott, L. and Hammersla, J. (2002). Empathy and the self-absorption paradox: Support for the distinction between self-rumination and self-reflection. *Self and Identity, 1*, 53-65.

Kallioupuska, M. (1992). Holistic empathy education among preschool and school children. Paper Present at the International Scientific Conference Comenius Heritage and Education of Man. March 23-27, (p. 1-20), Praque.

Karacan, N. (2009). Bibliodanışmaya dayalı özgüven geliştirme programının 6. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeylerine etkisi. *İlköğretim Online, 2016.*

Karademir, N. (2014). Fen edebiyat fakültesi coğrafya bölümü öğrencilerinin özgüven algıları. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 12*, 1, 2015.

Karahan, T. F., Sardoğan, M. E., Şar, A. H., Ersanlı, E., Kaya, S. N. ve Kumcağız, H. (2004). Üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri ile benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18*, 27-39.

Karasar, N. (1998). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karataş, Z. ve Çakar, F. S. (2012). Ergenlerin benlik saygısı, algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri: Bir yapısal eşitlik modeli çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12*(4), 2397-2412.

Kasatura, İ. (1998). Kişilik ve özgüven. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kasatura, İ. (2002). Anne baba davranışlarının duygusal gelişimdeki rolü. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi.*

Kılıç, A. (2013). MEB ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma düzeyleri ve özgüven arasındaki ilişki. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildirileri*, 23-29.

Kızılyar, L. (2010). İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre denetim odağı boyutları ve akılcı olmayan inançlarının incelenmesi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Kocaarslan, B. (2009). Genel müzik eğitimi alan ilköğretim öğrencilerinin müzik dersine ilişkin tutum, müzikal özgüven ve motivasyon düzeylerinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Koç, S. ve Gün, N. (2007). Özsaygı: Öncelikler listende kaçıncı sıradasın? (3.baskı). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.

Kortan, S. (2010). Müzikli dramatizasyonun ilköğretim ikinci kademede öğrencilerinin empatik eğilimleri üzerindeki etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Körükçü, S. Ö. (2004), Altı yaş grubundaki çocukların özsaygı düzeyleri ile anne empatik becerilerinin incelenmesi. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Köseoğlu, A. (2013). İlkögretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin algıladıkları ebeveyn kabul-red düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. İstanbul Arel Ünversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Krevans, J. and Gibbs, J. C. (1996). Parents' use ofinductivediscipline: relations to children's empathy and prosocial behavior. *Child Development, 67(6),* 3263-3277.

Kulaksızoğlu, A. (2000). Ergenlik psikolojisi. Ankara: Remzi Kitabevi.

Kurbet, H. (2010). Anaokuluna devam eden çocukların duygusal düzenleme becerileri ile annelerinin empatik eğilim ve tutumlarının incelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kurtuldu, P. S. (2007). İlköğretim okulu yöneticilerinin özgüven düzeyleri ile liderlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kuzgun, Y. (1972). Kendini gerçekleştirme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi, 10(1),* 162-178.

Küçük, D. P. (2011). Müzik etkinliklerine katılan ve katılmayan çocuklarda benlik saygısı ve müzik yeteneğine yönelik özyeterlik algısının incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı, İstanbul.

Lauster, P. (2010). Özgüven öğrenilebilir. (L. Yarbaş, Çev.) İzmir: İlya Yayınevi.

Lindenfield, G. (2004). Kendine güvenen çocuk yetiştirme (G. Tümer, Çev.). Ankara: HYB Yayıncılık.

Mağden, D. ve Aksoy, A. (1987). Anne-babaların çocuklarına karşı tutumlarını etkileyen etmenler. Eğitim ve Bilim, Ankara.

Mağden, D. ve Aksoy, A. (1993). Denetim odağı ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. Ya-Pa Yayınları: Ankara.

Mckay, M. and Fanning, P. (1998*).* Özgüven yaratılması ve korunması. (A. Tatlıer, Çev.). İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Mckay, M. and Fanning, P. (2005). Özgüven (F. G. Altay, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınları.

Merey, B. (2010). Yetişkenlerde özgüven duygusu ile anksiyete düzeyi arasındaki ilişkinin karşılaştırılması ve kültürlerarası bir yaklaşım. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Mete, S., Çerçek, E. (2005). PDÖ yönetimiyle eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim ve becerilerinin incelenmesi. *Ç. Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 9(2),* 11-17.

Morse, J. M., Anderson, G. and friends (1992). Exploring empathy: a conceptual fit for nursing practice. *Image, 24,* 273-280.

Murray, D. (2006). Coming Out Asperger: Diagnosis Disclosure and Self- Confidence. London: Jessica Kingsley Publishment.

Napoli, V., Killbride, J. M., Tebbs, D. E. (1992). Adjustment and growth in a changing world, (Forth Edition), West Publishing Company, USA.

Otacıoğlu, S. G. (2009). Müzik öğretmeni adaylarının benlik saygısı düzeyleri ile akademik ve çalgı başarılarının karşılaştırılması. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 13*, 141-150.

Öner, U. (1987). Benlik gelişimine ilişkin kavramlar. Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.

Öner, U. (1996). Türkiye'de kullanılan psikolojik tesler. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Özbalta, M. (2018). Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin iletişim becerileri ile empatik eğilim düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özbey, Ç. (2004). Çocuk sorunlarına yapıcı çözümler. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Özcan, H. (1996). İlkokul öğrencilerinin özgüvenleri, akademik başarıları ve anne-baba tutumları arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özdağ, Ş. (1999). Psikodrama gruplarının hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin benlik saygısı, atılgan davrnış, empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2005). 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(2)*, 19-34.

Paylan, N. (2013). İlkokulda yapılan yaratıcı drama etkinliklerinin öğrencilerin özgüven gelişimine etkisi. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Pervin L. A. and John O. P. (2001). Personality, Theory and Research, Eighth Edition, USA, John Wiley and Sons Inc.

Pişkin, M. (1991). Empati, kaygı ve çatışma eğilimi arasındaki ilişki. *A. Ü. E. B. F. Dergisi, 22(2)*, 775-784.

Rehber, E. (2007). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre çatışma çözme davranışlarının incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.

Robinson, J. L., Zahn- Waxler, C. and Emde, R. N. (1994). Patterns of development in early empathic behavior: Environmental and child constitutional influences. *Social Development, 3(2)*, 125-145.

Rogers, C. R. (1965). Client-Ccntered Therapy, Houghton Mifflin Company, Bostan. Salı, G. (2013). İlköğretim ikinci kademedeki çocukların empatik eğilimlerinin

ve benlik kavramlarının incelenmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi, 6(4),* 496-519.

Sarı, M. ve Cenkseven, F. (2008). İlköğretim öğrencilerinde okul yaşam kalitesi ve benlik kavramı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5(2).*

Sarıçam, H. (2012). Özgüven ve dini tutum. Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Sarmusak, D. (2011). İlköğretim öğrencilerinin empatik eğilimleri ve algıladıkları öğretmen tutumlarının öğrencilerin ahlakî değer yargılarına etkisi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Say, M. (2005). Fen bilgisi öğretmenlerinin öz-yeterlilik inanışları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Sayışman, S. (2018). Ergenlerin mükemmeliyetçilik düzeyleri ile özgüvenleri arasındaki ilişki. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Schierman, S. and Gundy, V. K. (2000). The personal and social links between age and self-reported empathy. *Social Psychology Quarterly, Vol 63(2),* 152-174.

Schmuch, A. R. and Schmuck, A. P. (2001). Group Processes In The Classromm. USA: by The McGraw-Hill Companies.

Seldin, T. (2008). Harika çocuk nasıl yetiştirilir? (1. Baskı). (T. I. Ercan, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Sekmen, İ. E. (2016). Turistlerin özgüven düzeyleri ve destinasyonda algıladıkları riskler arasındaki ilişki: Kuşadası Örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Aydın.

Senemoğlu, N. (2010). Gelişim, öğrenme ve öğretim (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Sevinç, M. (2003). Çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Smith, A. (2006). Cognitive empathy and emotional empathy in human behavior and evolution. *The Psychological Record, 56,* 3-21.

Soner, O. (2000). Aile uyumu, öğrenci özgüveni ve akademik başarı arasındaki ilişkiler. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğilim Bilimleri Dergisi. 12,* 249-260.

Stephan, W. C. and Finlay, K. (1999). The role of empahy in improving intergroup relations. *Journal of Social Issues, 55(4),* 729-747.

Stiff, J. B., Dillard, J. P., Somera, L., Kim, H. and Sleight, C. (1988). Empathy, communication and prosocial behavior. *Communication Monographs, 55*, 198-213.

Sullivan, K. (2002). Baskı altındaki çocuklar. (S. Can, Çev.). İstanbul: Kariyer Yayınları.

Şar, A. H., Avcu, R. ve Işıklar, I. (2010). Analyzing undergraduate students' self confidence levels ın terms of some variables. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 5*, 1205-1209.

Tarhan, N. (2004). Makul çözüm. İstabul: Timaş Yayınları.

Taşgit, M**.** (2012). Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve karar verme düzeylerinin etkilenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.

Temel, F. ve Aksoy, A. (2001). Ergen ve gelişim. Ankara: Nobel Yayınları.

Tosun, M. (2013*).* Din görevlilerinde olumsuz değerlendirilme korkusu-özgüven ilişkisi (Afyonkarahisar örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Isparta.

Tunçer, B. ve Güven, B. (2007). Öğrenme stratejileri kullanımının öğrencilerin akademik başarıları, hatırda tutma düzeyleri ve derse ilişkin tutumları üzerindeki etkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 4(2)*, 1-20.

Turanlı, P. (2010). Orta yetişkinlikte evlilik uyumu ile benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin saptanması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Tuyan, S. ve Beceren, E. (2004). Duygusal zeka ve empati. *Personal Excellence*, Mayıs 2004 sayısında yayımlanmıştır.

Umutlu, Ç. (2010). Çocuk dostu okul projesi kapsamında olan ve olmayan ilköğretim okulu öğrencilerinin özgüvenleri ve zorbalık eğilimlerinin incelenmesi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ural, S. N. (2010). İlköğretim öğrencilerinin demokratik tutum ve empatik eğilim düzeylerine sosyal bilgiler dersinin etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Varol, B. (2007). Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine ilişkin öz-yeterlilikleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Yavuzer, H. (1995). Çocuk eğitimi el kitabı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2000). Okul çağı çocuğu. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2002). Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeşilyaprak, B. (2003). Çalışan anne ve çocuk. İstanbul : Morpa Kültür Yayınları.

Yılmaz, A. (2003). Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz Sarkın, S. (2012). Çocuğa yönelik aile içi şiddetin 6., 7., 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerin iletişim becerileri ve özgüven düzeylerine etkisi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Yılmaz, S. (2013). Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin empatik eğilimleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul İli Bayrampaşa İlçesi Örneği). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yörükoğlu, A. (1986). Gençlik çağı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yüksel, A. (2009). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin empatik becerileriyle aile işlevleri ve benlik kavramları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(1),* 153-165.

Zahn-Waxler, C. and Radke-Yarrow, M. (1990). The origins of empathic concern. *Motivation and Emotion, 14,* 107-130.

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu

Okulunuzun Adı:

Sınıfınız:

Sevgili Öğrenciler,

Bu bölümde öğrencilere dair kişisel bilgiler yer almaktadır. Her sorunun altında, o soru ile ilgili muhtemel durumlar sıralanmıştır. Bunlardan kendi durumunuza uygun olanı bulup, önündeki parantezin içine (x) işareti koyunuz. Ankette verdiğiniz cevaplar gizli tutulacak, araştırma dışında hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Araştırma sonuçlarının güvenilir olabilmesi için, sorular içtenlikle cevaplandırılmalıdır. Lütfen tüm soruları cevaplayınız. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Meltem AKA
Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sınıf Öğretmenliği Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1) Cinsiyetiniz nedir?

Kız ( ) Erkek ( )

2) Kaç kardeşsiniz?

Tek çocuk ( ) 1 kardeş ( ) 2 kardeş ( ) Diğer ……..

3) Doğum sıranız nedir?

1. çocuk ( ) 2. çocuk ( ) 3. çocuk ( ) Diğer ……..

4) Anne ve babanız;

Evli ( ) Boşanmış ( ) Ayrı yaşıyor ( ) Diğer ……..

5) Annenizin çalışma durumu nedir?

Ev hanımı ( ) Evden çalışan ( ) (Home ofis) Ev dışında çalışan ( ) (işyeri,şirket,fabrika vs.) Diğer …….

EK 2. Empatik Eğilim Ölçeği

ASİ EMPATİK EĞİLİM ÇOCUK FORMU

KASİ-EEÖ-ÇF

AÇIKLAMA: Sevgili öğrenciler aşağıda bazı durumlara ilişkin düşünceler ifade eden cümleler bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuyarak o durumun size ne kadar uyduğunu düşünün ve kararınıza en uygun seçeneğin içine çarpı koyarak düşüncenizi belirtin. Cevaplarınızın kimseyle paylaşılmayacağından emin olun. Bu anketin sizin okul çalışmalarınızla bir ilgisi yoktur. Sizden düşüncelerinizi içten bir şekilde ifade etmeniz beklenmektedir. Lütfen tüm soruları cevaplamaya çalışın		**Bana hiç uygun değil**	**Bana biraz uygun**	**Bana oldukça uygun**	**Bana tamamen uygun**
1	Bir arkadaşım mutlu olduğu zaman ben de kendimi mutlu hissederim	( )	( )	( )	( )
2	Herhangi bir olay karşısında kendimi arkadaşlarımın yerine koyabilirim.	( )	( )	( )	( )
3	Bir arkadaşım sınavlardan kötü not aldığında onun duygularını anlayabilirim.	( )	( )	( )	( )
4	Yalnız kalan bir arkadaşımın neler hissettiğini anlayabilirim.	( )	( )	( )	( )
5	Yakınını kaybeden bir insanın duygularını anlayabilirim.	( )	( )	( )	( )
6	Bir arkadaşım başından geçen üzücü bir olay anlattığında ben de kendimi üzgün hissederim.	( )	( )	( )	( )
7	Arkadaşlarımın canını sıkan bir şeyler olduğunda onlar söylemeseler de hal ve hareketlerinden anlarım.	( )	( )	( )	( )
8	Karşımda ağlayan birini gördüğümde benim de gözlerim dolar.	( )	( )	( )	( )
9	Arkadaşlarımı anlama konusunda başarılı olduğuma inanıyorum.	( )	( )	( )	( )
10	Bir arkadaşım bir başarısından dolayı ödül aldığında onun sevincini ben de hissederim.	( )	( )	( )	( )
11	Bir arkadaşım haksızlığa uğradığında üzülürüm.	( )	( )	( )	( )
12	Üzgün ve morali bozuk bir arkadaşımı gördüğümde benim de moralim bozulur.	( )	( )	( )	( )
13	Karşımda acı çeken birini gördüğümde aynı acıyı ben de hissederim.	( )	( )	( )	( )

ÇF: Çocuk Formu

Puanlama: Bana hiç uygun değil= 1, Bana biraz uygun= 2, Bana oldukça uygun =3, Bana tamamen uygun=4

Kırmızı renkli olanlar duygusal empati, siyah renkli olanlar bilişsel empatiyi ölçmektedir. Uygularken renkleri siyah yapmayı unutmayınız.

EK 3. Öz Kavramı Ölçeği

PİERS- HARRİS ÖZ KAVRAMI ÖLÇEĞİ

AÇIKLAMA: Aşağıda 80 cümle var. Bunlardan sizi tanımlayanları "evet", tanımlamayanları ise "hayır" ile cevaplandırın. Bazı cümlelerde karar vermek zor olabilir. Yine de lütfen bütün cümleleri cevaplayın. Aynı cümleyi hem evet, hem de hayır şeklinde işaretlemeyin. Unutmayın, cümledeki ifade genellikle sizi anlatıyorsa "evet", genellikle sizi anlatmıyorsa "hayır" olarak işaretleyeceksiniz. Cümlenin size uygun olup olmadığını en iyi siz kendiniz bilebilirsiniz. Bunun için kendinizi gerçekten nasıl görüyorsanız aynen öyle cevaplandırın. Cevaplarınızı işaretlerken buradaki cümlenin numarası ile cevap kâğıdındaki numaranın aynı olmasına dikkat edin.

1. İyi resim çizerim.
2. Okul ödevlerimi bitirmem uzun sürer.
3. Ellerimi kullanmada becerikliyimdir.
4. Okulda başarılı bir öğrenciyim.
5. Aile içinde önemli bir yerim vardır.
6. Sınıf arkadaşlarım benim ile alay ediyorlar.
7. Mutluyum.
8. Çoğunlukla neşesizim.
9. Akıllıyım.
10. Öğretmenler derse kaldırınca heyecanlanırım.
11. Dış (fiziki) görünüşüm beni rahatsız ediyor.
12. Genellikle çekingenim.
13. Arkadaş edinmekte güçlük çekiyorum.
14. Büyüdüğümde önemli bir kimse olacağım.
15. Aileme sorun yaratırım.
16. Kuvvetli sayılırım.
17. Sınavlardan önce heyecanlanırım.
18. Okulda terbiyeli, uyumlu davranırım.
19. Herkes tarafından pek sevilen biri değilim.

20. Parlak, güzel fikirlerim vardır.
21. Genellikle kendi dediklerimin olmasını isterim.
22. İstediğim bir şeyden kolayca vazgeçerim.
23. Müzikte iyiyim.
24. Hep kötü şeyler yaparım.
25. Evde çoğu zaman huysuzluk ederim.
26. Sınıfta arkadaşlarım beni sayarlar.
27. Sinirli biriyim.
28. Gözlerim güzeldir.
29. Derse kalktığımda bildiklerimi sıkılmadan anlatırım.
30. Derslerde sık sık hayal kurarım.
31. (Kardeşiniz varsa) Kardeş(ler)ime sataşırım.
32. Arkadaşlarım fikirlerimi beğenir.
33. Başım sık sık belaya girer.
34. Evde büyüklerimin sözünü dinlerim.
35. Sık sık üzülür, meraklanırım.
36. Ailem benden çok şey bekliyor.
37. Halimden memnunum.
38. Evde ve okulda pek çok şeyim dışında bırakıldığım hissine kapılırım.
39. Saçlarım güzeldir.
40. Çoğu zaman okul faaliyetlerine gönüllü olarak katılırım.
41. Şimdiki halimden daha başka olmayı isterdim.
42. Geceleri rahat uyurum.
43. Okuldan hiç hoşlanmıyorum.
44.Arkadaşlar arasında oyunlara katılmak için bir seçim yapılırken, en son seçilenlerden biriyim.
45. Sık sık hasta olurum.
46. Başkalarına karşı iyi davranmam.
47. Okul arkadaşlarım güzel fikirlerim olduğunu söylerler.
48. Mutsuzum.
49. Çok arkadaşım var.
50. Neşeliyim.
51. Pek çok şeye aklım ermez.
52. Yakışıklıyım/güzelim.

53. Hayat dolu bir insanım.
54. Sık sık kavgaya karışırım.
55. Erkek arkadaşlarım arasında sevilirim.
56. Arkadaşlarım bana sık sık sataşırlar.
57. Ailemi düş kırıklığına uğrattım.
58. Hoş bir yüzüm var.
59. Evde hep benle uğraşırlar.
60. Oyunlarda ve sporda başı hep ben çekerim.
61. Ne zaman bir şey yapmaya kalksam her şey ters gider.
62. Hareketlerimde hantal ve beceriksizim.
63. Oyunlarda ve sporda, oynamak yerine seyrederim.
64. Öğrendiklerimi çabuk unuturum.
65. Herkes ile iyi geçinirim.
66. Çabuk kızarım.
67. Kız arkadaşlarım arasında sevilirim.
68. Çok okurum.
69. Bir grupla birlikte çalışmaktansa tek başıma çalışmaktan hoşlanırım.
70. (Kardeşiniz varsa) Kardeş(ler)imi severim.
71. Vücutça güzel sayılırım.
72. Sık sık korkuya kapılırım.
73. Her zaman bir şeyler düşürür ve kırarım.
74. Güvenilir bir kimseyim.
75. Başkalarından farklıyım.
76. Kötü şeyler düşünürüm.
77. Kolay ağlarım.
78. İyi bir insanım.
79. İşler hep benim yüzünden ters gider.
80. Şanslı bir kimseyim.

	EVET	HAYIR		EVET	HAYIR		EVET	HAYIR
1.	O	O	28.	O	O	55.	O	O
2.	O	O	29.	O	O	56.	O	O
3.	O	O	30.	O	O	57.	O	O
4.	O	O	31.	O	O	58.	O	O
5.	O	O	32.	O	O	59.	O	O
6.	O	O	33.	O	O	60.	O	O
7.	O	O	34.	O	O	61.	O	O
8.	O	O	35.	O	O	62.	O	O
9.	O	O	36.	O	O	63.	O	O
10.	O	O	37.	O	O	64.	O	O
11.	O	O	38.	O	O	65.	O	O
12.	O	O	39.	O	O	66.	O	O
13.	O	O	40.	O	O	67.	O	O
14.	O	O	41.	O	O	68.	O	O
15.	O	O	42.	O	O	69.	O	O
16.	O	O	43.	O	O	70.	O	O
17.	O	O	44.	O	O	71.	O	O
18.	O	O	45.	O	O	72.	O	O
19.	O	O	46.	O	O	73.	O	O
20.	O	O	47.	O	O	74.	O	O
21.	O	O	48.	O	O	75.	O	O
22.	O	O	49.	O	O	76.	O	O
23.	O	O	50.	O	O	77.	O	O
24.	O	O	51.	O	O	78.	O	O
25.	O	O	52.	O	O	79.	O	O
26.	O	O	53.	O	O	80.	O	O
27.	O	O	54.	O	O			

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Meltem AKA
Doğum Yeri ve Yılı: Adana, 1983
E-Posta: aka_meltem@hotmail.com
akameltem2017@gmail.com

EĞİTİM DURUMU

2015-2019: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Programı, Adana.
2019: Yıldız Teknik Üniversitesi, Öğrenci Koçluğu Eğitimini tamamladı, İstanbul.
2018: İstanbul Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Bölümü (devam ediyor), İstanbul.
2005- 2013: ÇDD, ODE, AHEM olmak üzere üç farklı kurumda Yaratıcı Drama Eğitmenliği Eğitimi programını tamamladı, Yaratıcı Drama Eğitmeni, Ankara.
2004-2009: Başkent Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Bölümü, Ankara.
2004-2009: Farklı alanlarda kurslara katılarak eğitimler aldı, Ankara.
1999-2001: Ö.Ç. Bilfen Okulları, Adana.

İŞ DURUMU

2008-2009: Yaratıcı Drama ile ilgili gönüllü olarak proje hazırlayıp, ilköğretim 4. sınıf öğrencileriyle birlikte 4 ay boyunca çalışmalara katıldı, Drama Lideri olarak görev yaptı, Ankara.
2012-2016: Özel okulda, Yaratıcı Drama Öğretmeni olarak görev yaptı, Adana.
2016-2020: Özel okulda, Sınıf Öğretmeni olarak görev yapmaktadır, Adana.